

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2012

Riikka Utriainen

LISTAILIJA-INVENTOINTI

– ATK-ajan kokoelmatyötä hyllyjen välissä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Riikka Utriainen

LISTAILIJA-INVENTOINTI

– ATK-ajan kokoelmatyötä hyllyjen välissä

Hyvä kokoelma yleisessä kirjastossa on tuore ja houkutteleva. Kokoelmaa voidaan arvioida monien erilaisten mittareiden ja suositusten pohjalta. Hankinnan rinnalla karsinta on tärkeä osa kokoelmatyötä ja kokoelmien kehittämistä. Karsinta on haastavaa ja sitä voidaan tehdä erilaisilla perusteilla. Usein kirjastoammattilaiset kokevat karsinnan vaikeaksi.

Listailija on tietokonesovellus, jonka avulla kirjastokokoelmia voidaan arvioida kannettavan tietokoneen ja viivakoodin lukijan kanssa hyllyjen välissä. Listailija hyödyntää kirjastotietokannasta tuodusta datasta laadittuja suodattimia, joiden avulla kokoelmista on mahdollista poimia toivottu aineisto. Listailijalla on mahdollista toteuttaa myös kokoelman inventointi.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli raportoida Listailija-inventointityökalun ja -inventointimenetelmän käytöstä Haukilahden kirjastossa Espoossa. Haukilahdessa toteutetussa tietokokoelman karsintaprojektista tarkoituksena oli tuoreuttaa kokoelmaa ja luoda väljyyttä ja esittelytilaa hyllyihin. Kokoelmista karsittiin yhteensä 1571 nidettä, joista suurin osa poistettiin. Kokoelman julkaisuvuosien keskiarvo nousi 1,5 vuodella. Myös suhteellinen lainaus nidettä kohti nousi.

Käyttäjäkokemuksia Listailija-inventoinnista kerättiin kyselytutkimuksella Tapiolan kirjastosta, jossa inventointi toteutettiin ensimmäistä kertaa Listailijalla. Listailijaa pidettiin innovatiivisena työvälineenä, mutta etenkin itse inventointiprojektin toteutuksesta löydettiin selkeitä parannustarpeita. Kyselyyn vastanneet pitivät tärkeänä, että Listailijalle luodut suodattimet olisivat täsmällisempiä ja että projektin osanottajat olisivat paremmin tietoisia projektin eri vaiheista ja sen edistymisestä.

ASIASANAT:

arviointi, ATK-ohjelmat, Espoo, karsinta, kokoelmat, kokoelmatyö, poistot, tietotekniikka, työvälineet

Riikka Utriainen

LISTAILIJA-INVENTORY

– collection work between the shelves in the time of computing

A good collection in a public library is fresh and appealing. Collection evaluation can be based on different indicators and recommendations. As part of the collection work and collection development, weeding and acquiring materials are equally important. Weeding is a challenging task and can be based on many different criteria. Library professionals often consider weeding a hard task.

Listailija is a computer programme which allows for the library collections to be evaluated between the shelves with the use of a laptop and a bar code reader. Listailija uses data that has been exported from the library database and edited into datasets called filters. Listailija uses those filters to pick out materials from the shelves. It is also possible to inventory the collections with Listailija.

The goal of the thesis work was to report on the use of Listailija and the inventory method using Listailija in the Haukilahti library in Espoo. A weeding project was carried out in the non-fiction section of the Haukilahti library with the primary goals to make the collection fresher and to create more space to display the books. 1571 books were weeded out of the collection most of which were deleted from the library database. The average publication year of the collection improved by 1.5 years. In addition the number of loans per book increased.

User experiences about the Listailija inventory method were collected with a survey from the Tapiola library where the inventory was carried out with Listailija for the first time. Listailija was considered an innovative tool, but there was plenty of criticism in connection with how the whole project was carried out. The respondents considered it important that the filters created for Listailija should be more precise. Also the participants in the project should have been more informed on the different stages of the project and the progress.

KEYWORDS:

collections, collection work, computer software, Espoo, evaluation, information technology, removals, tools, weeding

SISÄLTÖ

SANASTO JA KÄYTETYT LYHENTEET	7
1 JOHDANTO	8
2 HYVÄ KOKOELMA	9
2.1 Kokoelmien arviointi	10
2.1.1 Mooren mittarit	10
2.1.2 Suomalaiset kirjastokokoelmien laatusuositukset	14
2.2 Karsiminen osana kokoelmatyötä	18
2.2.1 Kokoelmien karsimisen hyödyt	21
2.2.2 Kokoelmien karsinnan haasteet	24
3 LISTAILIJA	26
3.1 Listailijan toiminta ja Listailija-inventointi	26
3.2 Listailijan historia ja kehitys	31
4 HAUKILAHDEN KIRJASTO	33
4.1 Vaikutusalue ja asiakaskunta	34
4.2 Kokoelmat	36
4.3 Lainaus, hankinta ja poistot	41
4.3.1 Lainaus	41
4.3.2 Poistot ja hankinta	45
5 HAUKILAHDEN LISTAILIJA-PROJEKTI	49
5.1 Aikuisten tietokokoelma	50
5.2 Suodattimet	60
5.3 Kokoelmien läpikäynti	64
5.4 Tietokokoelma läpikäynnin jälkeen	66
6 TAPIOLAN KIRJASTON INVENTOINTIPROJEKTI	78
6.1 Kyselyn laatiminen ja toteutus	79
6.2 Kyselyn tulokset	81
6.2.1 Taustoittavat tiedot	81
6.2.2 Mielipiteet Listailija-inventoinnista ja Tapiolan projektista	83
7 ARVIO LISTAILIJASTA JA LOPPUPÄÄTELMÄT	85
LÄHTEET	88

LIITTEET

- Liite 1. Tuukka Järvi-Liimataisen sähköpostihaastattelu 4.10.2011
Liite 2. Haukilahden kirjaston, Tapiolan alueen, Espoon kaupunginkirjaston ja valtakunnalliset tilastot vuosilta 2006-2010
Liite 3. Listailija-kyselyn kyselykaavake
Liite 4. Listailija-kyselyn avointen kysymysten vastaukset

KUVAT

Kuva 1. Esimerkki Millennium-kirjastojärjestelmästä tuodun datan taulukkonäkymästä	27
Kuva 2. Esimerkki suodatintiedostosta Muistio-sovelluksessa	28
Kuva 3. Listailijan perusnäky	29
Kuva 4. Hälytys suodattimeen tarttuneesta niteestä	30
Kuva 5. Ennen karsintaa hyllyt olivat täysiä ja niissä oli vain niukasti esittelytilaa. Kuvassa kaunokirjallisuushylly	50
Kuva 6. Karsinnan myötä hyllyihin saatiin runsaasti lisää esittelytilaa	67
Kuva 7. Ylin hyllyrivi voitiin vapauttaa esittelyhyllyksi	68

KUVIOT

Kuvio 1. Espoon kaupunginkirjaston kokoelmat toimipisteittäin vuonna 2010	37
Kuvio 2. Kokoelman jakautuminen aineistolajeihin toukokuussa 2011	38
Kuvio 3. Kokoelman jakautuminen kirjaston eri kokoelmiin toukokuussa 2011 (poislukien lehdet)	39
Kuvio 4. Kirjaston aineiston (poislukien lehdet) jakautuminen julkaisuvuosittain toukokuussa 2011	40
Kuvio 5. Kokoelman, lainojen, poistojen ja hankintojen kehitys vuosina 2006–2010	42
Kuvio 6. Lainojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006–2010	43
Kuvio 7. Poistojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010	45
Kuvio 8. Hankintojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010	47
Kuvio 9. Poistojen suhde hankintoihin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010	48
Kuvio 10. Aikuisten aineiston jakautuminen kauno- ja tietokokoelmiin toukokuussa 2011	51
Kuvio 11. Tietoaineiston jakautuminen pääluokkiin toukokuussa 2011	52
Kuvio 12. Kokonaislainaus pääluokittain toukokuussa 2011	53
Kuvio 13. Kokonaislainaus nidettä kohden pääluokittain toukokuussa 2011	53
Kuvio 14. Lainaus pääluokittain vuoden 2010 ja 2011 aikana toukokuussa 2011	54
Kuvio 15. Lainaus nidettä kohti vuoden 2010 ja 2011 aikana pääluokittain toukokuussa 2011	55
Kuvio 16. Tietokokoelmien niteiden jakautuminen julkaisuvuosittain toukokuussa 2011	56
Kuvio 17. Tietokokoelmiin kuuluvien niteiden julkaisuvuosien keskiarvo pääluokittain	57

Kuvio 18. Tietoaineiston kokonaislainaus määrällisesti ja nidettä kohti aineiston julkaisuvuoden mukaan jaoteltuna	58
Kuvio 19. Tietoaineiston lainaus vuonna 2010 määrällisesti ja nidettä kohden julkaisuvuosittain jaoteltuna	59
Kuvio 20. Niteiden jakautuminen pääluokkiin syyskuussa 2011	70
Kuvio 21. Tietoaineiston jakautuminen julkaisuvuosille ennen ja jälkeen poistojen teon läpikäynnin	71
Kuvio 22. Aineiston julkaisuvuosien keskiarvo pääluokittain ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin	72
Kuvio 23. Tietoaineiston vuosien 2010 ja 2011 lainat pääluokittain ennen ja jälkeen karsinnan	74
Kuvio 24. Tietoaineiston vuosien 2010 ja 2011 nidekohtainen lainaus ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin	75
Kuvio 25. Kokonaislainaus pääluokittain jaoteltuna ennen ja jälkeen karsinnan	76
Kuvio 26. Niteisiin suhteutettu kokonaislainaus pääluokittain ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin	77

TAULUKOT

Taulukko 1. Kokonaislainaus sekä lainojen suhde nidemäärään Haukilahdessa toukokuussa 2011, jolloin kokoelmassa oli 22 804 nidettä	44
Taulukko 2. Ikäsuodattimet	61
Taulukko 3. Lainaussuodattimet	62
Taulukko 4. Muut suodattimet	63
Taulukko 5. Nidemäärien muutokset kokoelmissa	69
Taulukko 6. Ristiintaulukointi Listailija-kyselyn kysymyksistä 1. Miten osallistuit Listailijalla toteutettuun kokoelmien arviointi- ja inventointiprojektiin? ja 2. Työskentelen Tapiolassa	82

SANASTO JA KÄYTETYT LYHENTEET

dominanssialue	alue, jolla kirjasto on johtava toimija muihin kirjastoihin nähden (Lahtinen 2009)
e17	Haukilahden kirjastosta käytettävä kirjastotunnus mm. tilastoissa. Kirjastotunnuksen perään voidaan yhdistää jokin seuraavista kokoelmatunnuksista
	al aikuisten lainakokoelma
	ak aikuisten käsikirjasto
	ll lasten lainakokoelma
	lk lasten käsikirjasto
	el Espoo-kokoelma
Millennium	Interfaces Inc:n kirjastojärjestelmä, joka on käytössä Helmetkirjastokimpan kirjastoissa

1 JOHDANTO

Kokoelmatyö on laaja kokonaisuus, joka sisältää kaikki vaiheet teosten valinnasta ja hankinnasta kokoelmien huollon kautta arviointiin ja karsintaan. Kirjastoissa ja kirjastoammattilaisilla on perinteisesti ollut saatavilla varsin paljon välineitä kaaren alku- ja keskivaiheiden hoitoon eli aineiston valintaan ja hankintaan, kokoelmiin tuontiin sekä huoltoon. Sen sijaan kokoelmien arviointiin ja etenkin karsintaan suhtaudutaan usein kielteisemmin ja sitä on aiemmin myös vastustettu voimakkaasti. Vastustuksen taustalla on ollut ajatus kirjastojen roolista tiedon säilyttäjänä ja varastojana. Toisaalta kirjastohenkilökunta on ennen suhtautunut ja suhtautuu paikoin edelleen varsin sentimentaalisesti kokoelmiin, joihin he ovat olleet itse valinneet kirjoja. Siksi kokoelmien karsinta on useista tuntunut tunnetasolla mahdottomalta tehtävältä.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään kokoelmatyön kaaren loppupäähän eli aineiston arviointiin ja karsintaan. Tätä usein vähempiarvoisempaan pidetyllä osalla kokoelmatyötä on tärkeä merkitys kokoelmien tuoreuden ja houkuttelevuuden kannalta ja siksi se onkin syventymisen arvoinen osa kirjastotyötä. Pohjimmiltaan karsinta on vähintään yhtä tärkeä osa kokoelmatyötä kuin hankintakin ja siksi siihen tulisi suhtautua vastaavalla vakavuudella ja ammattitaidolla. Taiten karsittu ja huollettu kokoelma ei kärsi hyllyahtaudesta tai sisällä huonokuntoisia niteitä.

Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Espoon kaupunginkirjaston Tapiolan aluekirjasto. Espoon kaupunginkirjasto oli keväällä 2011 ottamassa käyttöön Helsingin kaupunginkirjastossa kehitettyä Listailija-kokoelmien arviointityökalua sekä sitä hyödyntävää Listailija-inventoinniksi kutsuttua kokoelmien karsinta- ja inventointimenetelmää. Espoon kaupunginkirjasto on jaettu kirjastoalueisiin ja työvälineen ja menetelmän käyttöä oli tarkoitus pilotoida Tapiolan alueella, jonka muodostavat Tapiolan, Haukilahden ja Laajalahden kirjastot.

Keskeinen osa työtä on Haukilahden kirjastossa Listailija-inventointia hyödyntäen toteutettu aikuisten tietokokoelman karsinta. Tästä

karsintaprojektista on kirjoitettu kuvaus, jossa käydään läpi prosessin eri vaiheet ja sen eteneminen. Haukilahden aikuisten tietokokoelmaa myös analysoitiin erilaisilla mittareilla ennen karsinnan toteuttamista ja projektin jälkeen samoja mittareita käytettiin apuna karsinnan vaikutusten arvioinnista.

Lisäperspektiiviä Listailija-työvälineen käyttöön ja sitä hyödyntävään prosessiin on tässä opinnäytetyössä haettu Haukilahden projektin kuvauksen lisäksi pienimuotoisella kyselytutkimuksella, joka tehtiin Tapiolan kirjaston henkilökunnalle. Myös Tapiolan kirjastossa pilotoitiin Listailija-inventointia.

Listailijaa käsittelevien käytännönosuuksien tueksi tässä opinnäytetyössä käsitellään alan kirjallisuuden kautta karsintaa osana kokolematyötä sekä sitä, millainen on hyvä kokoelma. Hyvää kokoelmaa määritellään muun muassa Nick Mooren Unescolle laatimassa dokumentissa *Measuring the performance of public libraries* (1989) sekä opetus- ja kulttuuriministeriön erinäisissä julkaisuissa. Karsintaa puolestaan on käsitelty useissa kirjastoalan julkaisuissa.

2 HYVÄ KOKOELMA

Kirjasto on paikka, jonka kokoelmiin on tallennettu suuri osa henkistä perintöämme. Kirjasto antaa mahdollisuuden niiden käyttöön ja varmistaa tiedon ja kulttuurin saatavuutta. Kirjastolain mukaan asiakkaiden käytettävissä tulee olla uusiutuva kirjastoaineisto ja -välineistö. Kirjaston kokoelmilta edellytetään monipuolisuuden ja ajanmukaisuuden lisäksi ajallista syvyyttä.

Näin todetaan opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmän ehdotuksessa yleisten kirjastojen laatusuositukseksi (2010, 40). Tämän kaltainen kirjaston ja sen kokoelmien määritelmä on varsin yleisesti hyväksytty suomalaisessa kirjastomaailmassa. Hyvälle kokoelmalle voidaan kuitenkin asettaa moninaisia erilaisia kriteerejä niin tuoreuden, kattavuuden kuin kierronkin suhteen.

2.1 Kokoelmien arviointi

Kirjastoalan kirjallisuudessa kokoelman arvioinnille löytyy useita, toisistaan poikkeavia määritelmiä. Alan sisällä ei ole yhtenäistä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää sille, mitä tarkoitetaan, kun puhutaan kokoelmien arvioinnista. Tilanne on kuitenkin melko tavallinen kirjastoalalla, sillä useille termeille löytyy alan sisältä kilpailevia määritelmiä.

Raine Wilénin ja Terttu Kortelaisen kirjassa Kirjastokokoelmien kehittäminen ja arviointi kokoelmien arviointi määritellään seuraavasti:

Kokoelmien systemaattinen tarkastelu, jonka tarkoitus on määritellä ja määrittää kokoelman sisäiset ansiot tai sen "hyvyys". Arviointi pyrkii tutkimaan tai kuvaamaan kokoelmaa joko itseisarvona tai suhteessa muihin kokoelmiin ja vertailutapoihin.

Arviointi voi tarkoittaa myös kokoelman systemaattista kvalitatiivista tai kvantitatiivista mittaamista suhteessa siihen määrään, jolla kirjaston kokoelma saavuttaa ja tyydyttää kirjaston päämäärät, tavoitteet ja käyttäjien tarpeet. (2007, 26.)

On hyvä muistaa, että arvioinnilla tulee aina olla päämäärä, jota kohti arvioinnin avulla pyritään. Varsin tyypillistä on, että säännöllisen arvioinnin avulla pyritään seuraamaan kokoelman tilaa ja sitä, kuinka hyvin kokoelma vastaa kirjaston asiakaskunnan tarpeisiin.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään muutamia keskeisiä kokoelmien arviointiin tarkoitettuja kriteeristöjä.

2.1.1 Mooren mittarit

Eräs keskeisimmistä yleisten kirjastojen toiminnan arviointiin tarkoitetuista välineistä on Nick Mooren laatima ja Unescon vuonna 1989 julkaisema ohjeistus *Measuring the performance of public libraries*. Kyseisessä dokumentissa Moore esittää joukon mittareita, joiden avulla voidaan arvioida kirjaston toimintaa sen eri sektoreilla. Mooren mukaan jokaisen organisaation pitäisi pitää toiminnan mittareita korkeassa arvossa. Mikäli organisaatio ei

kykene arvioimaan omaa toimintaansa, on sen mahdotonta myös arvioida, käyttääkö se resurssejaan parhaalla mahdollisella tavalla tai vastaako organisaation toiminta ympäröivän yhteiskunnan tarpeita. Yleisten kirjastojen toiminnan mittaaminen on kuitenkin sikäli haastavaa, ettei sitä voida monien muiden organisaatioiden tapaan mitata vain yhdellä tai kahdella mittarilla, kuten myyntiluvuilla tai kävijämäärillä, vaan kirjaston moninaiset toiminnot kaipaavat moninaisia mittareita. Tässä alaluvussa esitellään ne Mooren mittarit, jotka liittyvät kokoelmien hoitoon ja poistojen tekoon. (Moore 1989.)

Kirjat kokoelmassa (Books in stock):

Kokoelmien koon määrittämiseksi lasketaan kokoelmasta seuraavat suhdeluvut:

- hyllyssä olevat niteet / 1 000 asukasta
- lainassa olevat niteet / 1 000 asukasta
- kokoelmat yhteensä / 1 000 asukasta
- lainassa olevien niteiden osuus koko kokoelmasta. (Moore 1989, 11.)

Luvut kerätään laskemalla tiettyinä päivinä hyllyssä olevien kirjojen määrä, samanaikaisesti lainassa olevien kirjojen määrä sekä selvittämällä kirjaston vaikutusalueen väestön määrä. Näiden lukujen avulla lasketaan yllä mainitut suhdeluvut. Tämän mittarin avulla voidaan määritellä, miten paljon niteitä on kirjaston asiakkaiden saatavilla ylipäätään ja kuinka suuri osa on käytännössä paikalla kirjastolla. Suhdeluvut olisi hyvä laskea vuosittain mahdollisimman tarkasti samana päivänä, jolloin ne ovat vertailukelpoisia ja kertovat kokoelmien kehityksestä. (Moore 1989, 11.)

Hankinnat, vaihdot ja siirrot (Additions and exchanges)

Nimensä mukaisesti tällä mittarilla selvitetään, kuinka paljon uusia niteitä on asiakaskunnan saatavilla vuosittain. Nämä uudet niteet voivat olla sekä uusia

hankintoja että kirjastojen välisten vaihtojen tai siirtojen kautta saatuja kirjoja.

Tarkat mittarit ovat

- hankintojen kustannukset vuodessa / 1 000 asukasta
- hankintojen määrä vuodessa / 1 000 asukasta
- vaihdot ja siirrot vuodessa / 1 000 asukasta.

Näiden lukujen laskemiseen tarvitaan tieto vaikutusalueen asukasluvusta, viimeisimmän kalenterivuoden aikana tehtyjen hankintojen määrä, hankinnoista kertyneet kustannukset sekä samana aikana saatujen vaihto- ja siirtokirjojen määrä. (Moore 1989, 13.)

Kokoelman vaihtuvuusaste (Live stock turnover rate):

Tämän mittarin avulla pyritään määrittämään, millä vauhdilla kirjaston kokoelma uusiutuu ja korvautuu kokonaan uusilla kirjahankinnoilla ja kirjastojen välisillä kirjavaihoilla. Vaihtuvuusaste lasketaan jakamalla hyllyssä ja lainassa olevien kirjojen yhteismäärä vuosittaisten hankintojen ja vaihtojen määrällä. Tästä laskutoimituksesta saatu tulos kertoo, kuinka monessa vuodessa koko kokoelma on uusiutunut, mikäli hankintojen määrä ja kokoelman koko pysyy pääpiirteittäin samana vuodesta toiseen. Tämän luvun paikkansapitävyys edellyttää siis myös poistojen tekoa samaa tahtia hankintojen kanssa. (Moore 1989, 14.)

Lainaus (Loans)

Lainauksen määriä mittaamaan käytetään kahta eri mittaria:

- lainaus vuosittain / 1 000 asukasta
- kierto- eli lainausaste.

Molemmat mittarit lasketaan viimeisimmän kalenterivuoden lainaustilastojen avulla. Myös lainojen uusinnat lasketaan uusiksi lainoiksi. Kierto- eli lainausaste

määritellään jakamalla lainojen määrä kokoelman nidemäärällä. (Moore 1989, 31.)

Kokoelman kapasiteetti (Stock capacity)

Kokoelman kapasiteetilla tarkoitetaan kirjaston kokoelman kykyä vastata kirjaston asiakaskunnan tarpeisiin. Kapasiteetin mittaamiselle Moore asettaa neljä kriteeriä:

- tekijöiden löytyvyysaste
- aiheiden löytyvyysaste
- viimeisen kahden vuoden aikana julkaistujen teosten osuus kokoelmasta
- viimeisen viiden vuoden aikana julkaistujen teosten osuus kokoelmasta

Näitä kriteerejä käytettäessä tutkitaan nimenomaisesti sitä, miten asiakkaiden saatavilla oleva kokoelma vasta heidän tarpeisiinsa juuri silloin, kun he asioivat kirjastossa. Siksi näissä kriteereissä otetaan huomioon ainoastaan asiakkaiden saatavilla hyllyssä oleva osa kokoelmasta. Tekijöiden ja aiheiden löytyvyysaste lasketaan valitsemalla 20 kirjailijaa, joiden töitä voi olettaa löytyvän kirjaston kokoelmasta, ja 20 selkeää aihetta, joita käsittävää materiaalia oletetaan löytyvän kokoelmista. Hyllyistä tarkistetaan, kuinka monta nidettä näiltä tekijöiltä tai näistä aiheista löytyy, minkä jälkeen lasketaan, kuinka monta nidettä aihetta/tekijää kohden löytyy keskimäärin. (Moore 1989, 42-43.)

Moore pitää myös kokoelman tuoreutta tärkeänä sen kapasiteetin määrittelyssä. Mooren mukaan kirjaston asiakaskunnan saatavilla tulee olla myös tuoretta aineistoa eli viimeisen kahden tai viimeisen viiden vuoden sisällä julkaistuja teoksia. Tuoreen aineiston osuus koko kokoelmasta voidaan Mooren mukaan laskea poimimalla 500 niteen satunnaiserä kokoelmasta ja laskemalla osuudet tästä nidejoukosta. Monissa nykyisissä kirjastojärjestelmissä on luonnollisesti mahdollista laskea uudemman aineiston osuus myös koko kokoelmasta. (Moore 1989, 43.)

Mooren esittämiä mittareita voidaan käyttää joko koko kokoelman arviointiin, mutta niiden avulla voidaan tarkastella myös vain tiettyjä osia kokoelmasta. Mittarit ovat kuitenkin varsin laajoja ja suurpiirteisiä, mikä on seurausta siitä, että niiden on tarkoitus olla käyttökelpoisia yleisissä kirjastoissa kaikkialla maailmassa. Mittareihin onkin mahdollista ja välttämätöntä tehdä kansallisia sovituksia esimerkiksi kansallisten kirjastoyhdistysten toimesta. Myös tavoitetasojen määrittely on tehtävä kansallisella tai yksittäisen kirjaston tasolla. Sellaisenaan Mooren mittareiden käyttäminen kirjastossa voi olla varsin haastavaa. (Moore 1989, 1, 71.)

2.1.2 Suomalaiset kirjastokokoelmien laatusuositukset

Suomessa on 2000-luvulla laadittu kahdet eri laatusuositukset yleisten kirjastojen toiminnalle. Ensimmäiset laatusuositukset löytyvät opetusministeriön Kirjastopoliittinen ohjelma 2001 – 2004 -julkaisusta, joka on julkaistu vuonna 2001, ja jälkimmäiset vuonna 2010 Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman yleisten kirjastojen laatutyöryhmän julkaisemassa dokumentissa Ehdotus yleisten kirjastojen laatusuositukseksi. Molemmissa laatusuosituksissa on käsitelty kirjastopalvelujen laatua monista eri näkökulmista, myös kokoelmien laadun näkökulmasta.

Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004 asettaa kirjastokokoelmille ja erityisesti hankinnoille kolme laatusuositusta:

- Uusia kirjoja tulisi hankkia kirjastoon vähintään 400 nidettä / 1 000 asukasta
- Muuta uutta aineistoa tulee hankkia vähintään 100 nidettä / 1 000 asukasta
- Sanoma- ja aikakauslehtiä tulee tilata 15 vuosikertaa / 1 000 asukasta kohden, mutta vähintään 45 vuosikertaa jokaiseen kirjastoon. (Opetusministeriö 2001, 134.)

Nämä laatusuositukset ovat varsin suppeat, eikä niissä ole juuri tarkemmin avattu, miksi juuri näillä suosituksilla taataan laadukas kokoelma. Suositukset myös rajoittuvat hyvin yksilotteisesti vain kirjahankintoihin. Toisaalta vuoden 2001 laatusuosituksen yhteydessä todetaan, että laatusuositukset voivat paikallisella tasolla olla ainoastaan apuneuvoja, eivät ohjeistuksia tai määräyksiä. Suositusten numeraaliset arvot ovatkin ennen kaikkea käytössä kansallisella tasolla päätöksenteossa, jossa tarvitaan keskiarvoja. (Opetusministeriö 2001, 132.)

Vuoden 2001 laatusuositukset ovat kuitenkin luoneet pohjan opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman yleisten kirjastojen laatutyöryhmän työlle. Laatutyöryhmän dokumentissa käydään läpi, miten vuonna 2001 asetetut tavoitteet ovat täyttyneet vuoden 2009 osalta. Vuonna 2009 puolessa kunnista uutuuskirjahankintoja oli tehty vähemmän kuin suosituksen 400 kirjaa / 1 000 asukasta. Peräti 17 prosentissa kunnista kirjoja hankittiin alle 300 nidettä / 1 000 asukasta. Kaikkien aineistolajien hankinta yhteensä jäi alle 300 kappaleeseen / 1 000 asukasta viidessä prosentissa kunnista. Toisaalta joka kymmenennessä kunnassa kirjoja hankittiin yli 600 nidettä / 1 000 asukasta ja kokonaishankinnassa 600 kappaleen raja rikkoutui joka viidennessä kunnassa. Kansallinen keskiarvo vuonna 2009 oli kokonaishankinnan osalta 396 kappaletta / 1 000 asukasta ja kirjahankinnan osalta 334 nidettä / 1 000 asukasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 42.)

Hankinnassa oli nähtävissä selkeitä alueellisia eroja. Niin kunnan koko, taajama-aste kuin palveluverkkokin vaikuttivat hankintamääriin ja kaupunkimaiset kunnat hankkivat suhteessa vähemmän aineistoa maaseutumaisiin kuntiin verrattuna. Uutuushankintoja tehtiin keskimäärin eniten Lapissa ja vähiten pääkaupunkiseudulla. Toisaalta on otettava huomioon, että pienissä maaseutukunnissa vuoden 2001 suosituksen mukainen hankinta kattaa vain pienen osan tarjotusta aineistosta, kun taas suurissa kaupungeissa suositusta suppeampikin hankinta takaa monipuoliset kokoelmat. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 42.)

Laatutyöryhmä arvioi myös sitä, miten hyvin kokoelmat vastasivat kysyntään. Selkeitä eroja olikin nähtävissä lainauksen ja kokoelmien rakenteen välillä. Keskimäärin kirjastojen kokoelmista 71 prosenttia olli aikuisten aineistoa ja 29 prosenttia lasten aineistoa. Kuitenkin lainauksesta vain 60 prosenttia kohdistuu aikuisten aineistoon, kun lasten aineistoon kohdistuu 40 prosenttia lainauksesta. Myös aineistolajien kysynnän ja tarjonnan välillä on merkittävä ero. Kun kirjaaineiston hankinta on 90 prosenttia kaikesta hankinnasta, on siihen kohdistuva lainaus ainoastaan 74 prosenttia kaikesta lainauksesta. Toisin sanoen muihin aineistolajeihin kohdistuu 26 prosenttia lainauksesta, mutta tähän kysyntään vastaa vain 10 prosenttia kaikista hankinnoista. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 42.)

Aiempien laatusuosittelujen ja kokoelmien arvioinnin pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä esitti dokumentissaan seuraavia uusia laatusuosituksia kokoelmia koskien:

Kirjastossa on monipuolinen ja ajantasainen aineistokokoelma, joka sisältää käyttäjien tarpeita vastaavat kokoelmat kauno- ja tietokirjallisuutta, lehtiä, musiikkia, muita tallenteita ja verkkoaineistoja. Kokoelman muodostamisessa otetaan huomioon kunnan asukkaiden ikä- ja kielijakauma sekä ammattirakenne. Lasten, nuorten ja ikääntyneiden tarpeet huomioidaan. Kokoelman uusiutumisesta pidetään aktiivisesti huolta.

Painettujen ja muun perinteisen aineiston rinnalla asukkaiden käyttöön tarjotaan tärkeimmät kansalliset e-aineistot ja asiakaskunnan tarpeiden mukaan muita e-aineistoja.

Kirjastolla on oma kokoelman kehittämisenäkö (kokoelmapolitiikka) ja se osallistuu alueelliseen tai seudulliseen kokoelmayhteistyöhön. Oma kokoelma nähdään myös osana alueellista tarjontaa. Kirjasto osallistuu kokoelmia koskevaan arviointiyhteistyöhön. Alueittain tai seuduittain sovitun hankinta- ja varastointipolitiikan avulla turvataan monipuolinen tarjonta ja vanhemmankin aineiston saatavuus. Erityisen tärkeää kokoelmayhteistyö on kirjastoille, joiden tietyn aineiston vuosittaiset hankinnat ovat määrältään vähäiset.

Kokoelman sisältöjen avaaminen ja esittely on luonteva osa kokoelmatyötä. Kokoelman saavutettavuutta parannetaan asiakkaita tehokkaasti palvelevalla logistiikalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 43.)

Laajojen linjojen lisäksi työryhmän uusissa laatusuosituksissa annetaan myös konkreettisempia määritelmiä sille, mikä tekee kokoelmasta laadukkaan:

Hyvässä kirjastossa / laadukkaita kirjastopalveluja tarjoavassa kunnassa

- Uutuushankinnan ja kirjahankinnan määrä on riittävä monipuoliseen ja laajaan tarjontaan. Hankintojen nidemäärä on mitoitettu kunnan kirjaston palveluverkkoon ja käyttäjäkuntaan sekä oletettuun kysyntään nähden sopivaksi. Suhteelliseen hyvään uutuustarjontaan päästään hankkimalla 300 - 400 kirjaa / 1 000 asukasta varten. Hyvä tarjonta edellyttää varsinkin pienessä kunnassa suurempaa asukaskohtaista hankintaa.
- Kysynnän ja tarjonnan kohtaamista seurataan mm. varausten toimitusaikoja seuraamalla.
- Kirjaston kokoelmat mielletään osaksi seudullista kokoelmaa, jonka kehittämiseen kaikki kirjastot osallistuvat hankkivina kumppaneina, ei vapaamatkustajana.
- Kokoelmien palvelukyky lapsiasiakkaille turvataan esimerkiksi kansainvälisen suosituksen mukaisella (vähintään 1 kpl / alle 15-vuotias) lasten- ja nuortenkirjahankinnalla.
- Kokoelmien uusiutuminen ja ajankohtaisuus turvataan riittävällä hankinnalla ja säännöllisillä, riittävillä poistoilla. Kansainvälisesti käytetty suositustaso on 8 %. Ajankohtaisuuden takaamiseksi voidaan myös seurata tuoreen, alle 5 vuoden ikäisen aineiston osuutta avokokoelmassa sekä aineiston kiertonopeutta. Kansainvälinen suositustaso tuoreen aineiston osuudeksi avokokoelmassa on 40 %.
- Kirjastossa on valmius reagoida nopeasti e-kirjarintamalla tapahtuvaan kehitykseen.
- Lehtikokoelman monipuolisuus ja eri käyttäjäryhmien tarpeisiin vastaavuus turvataan riittävällä tilattujen vuosikertojen määrällä. Painettujen lehtien kokoelmaa täydennetään tarjoamalla pääsy lehtiportaaleihin. Peruskokoelman muodostaa vähintään 50 tilattua vuosikertaa. Suuremmissa kirjastoissa moninaisesti tarpeisiin vastataan suhteuttamalla vuosikertojen määrää asukasmäärään. Laadukkaissa lehtikokoelmissa vuosikertoja on 15-20 / 1 000 asukasta.
- Musiikki-, elokuva-, nuotti- yms. aineistojen pieniä kokoelmia uhkaavaa pirstoutumista estetään ja kokoelmien eheyttä ja erikoistumista edistetään kokoelmapolitiikan linjauksilla ja valinnoilla.
- Kokoelmien kehittämistyöhön on saatu mukaan kirjastonkäyttäjiä ja erityisesti erikoisaineistojen aktiiviharrastajia. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 44.)

Nämä uudet suositukset noudattelevat selkeästi aiempien, opetusministeriön julkaisussa Kirjastopoliittinen ohjelma 2001 – 2004 esitettyjen suositusten linjaa, mutta toisin kuin Kirjastopoliittisessa ohjelmassa, näissä laatusuosituksissa on vahvemmin avattu eri suositusten tavoitteita. Selkeä ero aiempiin laatusuosituksiin on myös uusien suositusten joustavuus. Esimerkiksi kirjahankintojen suositusmäärä ei ole enää absoluuttinen 400 kirjaa / 1 000

asukasta, vaan 300 – 400 kirjaa / 1 000 asukasta. Lisäksi suosituksessa todetaan esimerkiksi, että pienissä kunnissa suurempi asukaskohtainen hankinta voi tulla kysymykseen, kun halutaan taata monipuolinen ja laaja tarjonta. Lehtikokoelman minimikokoa on nostettu 45 vuosikerrasta 50 vuosikertaan ja myös lehtikokoelmien vuosikertasuositus on muutettu 15 vuosikerrasta / 1 000 asukasta 15 – 20 vuosikertaan / 1 000 asukasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 44.)

Uudet suositukset ovat aiempia suosituksia laajempia ja ne kattavat sellaisia näkökulmia, jotka jäävät auttamatta paitsioon aiemmissa suppeissa laatusuosituksissa. Esimerkiksi lastenaineistojen riittävä saatavuus nostetaan esiin ja sen takaamiseksi ehdotetaan esimerkiksi kansainvälisen suosituksen, 1 nide / alle 15-vuotias asukas, noudattamista lasten- ja nuortenkirjahankinnassa. Toisaalta uudet laatusuositukset edellyttävät kirjastoja seuraamaan niin kysynnän ja tarjonnan kohtaamista kuin myös esimerkiksi e-kirjojen kehitystä. Kirjastoilta tunnutaankin näiden laatusuositusten pohjalta odottavan aktiivista otetta niin omien kokoelmien kuin ympäröivän maailman kehityksen seurannan suhteen. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 44.)

2.2 Karsiminen osana kokoelmatyötä

Kokoelmien karsinnalla tarkoitetaan yleisesti kirjastoaineiston siirtämistä pois avohyllyistä ja näin asiakkaiden ulottuvilta. Tämä sisältää sekä aineiston siirtämisen kirjaston omaan varastoon tai esimerkiksi toiseen kirjastoon että poistojen teon, jolloin niteet poistuvat lopullisesti asiakkaan saatavilta. (Sareslahti 1986, 19.) Poistojen tekoa vastustettiin voimakkaasti etenkin kirjastolaitoksen alkuvuosina, mutta kun kirjastojen kävijämäärät ovat viime vuosina laskeneet, on pohdittu, voisiko poistojen teko tehdä kirjaston kokoelmista houkuttelevampia (Huttunen 2011, 26). Karsinta onkin keskeinen osa kirjastojen kokoelmatyötä ja sitä käsitellään suhteellisen laajasti alan kirjallisuudessa. Maailmalla karsinnalle on laadittu erilaisia suosituksia ja

ohjeistoja (Slote 1997, 13-28). Suomessa suositukset ovat olleet varsin suppeita ja suurpiirteisiä kansainvälisiin suosituksiin verrattuna. Jokaisen kirjastoyksikön on laadittava omat karsintakriteeristönsä esimerkiksi edellä esiteltyjen laatukriteerejä apunaan käyttäen.

Aineiston karsintaa tehdään kirjastossa monista eri syistä. Suomalaisessa kirjastoalan peruskirjallisuudessa karsinnalle on asetettu seuraavanlaisia perusteita:

- Uusi aineisto tarvitsee tilaa hyllyissä
- Niteet ovat likaisia ja heikkokuntoisia
- Niteiden kysyntä on heikkoa
- Teoksesta on turhia kaksoiskappaleita
- Aineiston sisältö on vanhentunutta. (Blinnikka, ym. 1987, 116; Sareslahti 1986, 19, 65-66.)

Näitä karsintaperusteita ei käytetä yksittäin, vaan niitä voidaan myös yhdistellä ja käyttää toistensa tukena. Esimerkiksi hyllytilaa uudelle aineistolle harvoin tehdään tilaa poimimalla sattumanvaraisesti karsittavaa aineistoa, vaan karsittava aineisto valitaan yhden tai useamman karsintaperusteen pohjalta. Toisaalta teoksista, joista on turhaan useita niteitä hyllyssä, on järkevintä karsia heikkokuntoisin nide. Karsinta voidaankin nähdä käänteisenä aineistovalintana: kuten hankintojen teossa, on myös kokoelmien karsinnassa kyse valintojen ja päätösten teosta. Hankinta ja karsinta ovatkin molemmat kokoelmien kehittämisen osia ja, kun niitä tehdään toinen toisensa huomioon ottaen, on molempien toteutus sujuvampaa. (Blinnikka, ym. 1987, 115-117; Sareslahti 1986, 19, 66.)

Karsintojen teolle on annettu myös erilaisia suosituksia. Kirjastotyön perusteissa (Blinnikka, ym. 1986, 116) todetaan kirjan julkaisuaikaan valtion kirjastoviranomaisten suositelleen vuosittaisten poistojen määräksi 3-5 prosenttia kirjastoaineiston kokonaismäärästä. Teoksessa esitetään myös toinen mahdollinen tapa saada ohjeluku poistomääriin: kirjan kestoikä on noin 70 lainauskerralla ja kun tällä luvulla jaetaan vuosittainen lainojen

kokonaismäärä, saadaan luku, joka antaa suuntaa vuosittaisten poistojen määrästä.

Viimeisen reilun 20 vuoden aikana poistomääräsuositukset ovat muuttuneet jonkin verran. Kansainvälisesti käytetty poistomäärien suositustaso on 8 prosenttia niteiden kokonaismäärästä. Poistoilla pyritäänkin osaltaan turvaamaan kokoelmien uusiutuminen, ajankohtaisuus ja tuoreus. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 44.)

Kokoelmien uusiutuminen ja ajankohtaisuus turvataan riittävällä hankinnalla ja säännöllisillä, riittävällä poistoilla. Kansainvälisesti käytetty suositustaso on 8 %. Ajankohtaisuuden takaamiseksi voidaan myös seurata tuoreen, alle 5 vuoden ikäisen aineiston osuutta avokokoelmassa sekä aineiston kiertonopeutta. Kansainvälinen suositustaso tuoreen aineiston osuudeksi avokokoelmassa on 40 %. (Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010, 44.)

Myös ulkomaisesta kirjallisuudesta löytyy erilaisia karsintaperusteita. Stanley J. Slote nostaa teoksessaan *Weeding library collections* (1997) esille seuraavat kuusi karsintametodia sekä niiden ongelmakohdat:

Subjektiivinen karsinta tarkoittaa joukkoa karsintaperusteita, jotka vaativat karsijan subjektiiivista arviota teoksista. Ongelmakohdaksi nousee juuri metodin subjektiiivisuus. Kaksi kokenutta karsijaa voivat nähdä samassa kokoelmassa aivan erilaiset karsintatarpeet. Subjektiivinen karsinta on myös aikaa vievää ja vaatii kirjastoammattilaisen työpanosta. Subjektiiivist karsintaprosessit voivat venyä erittäin pitkiksi ja jäädä jopa kesken.

Karsinnan perusteena voidaan käyttää **ikää**, jolloin kirjoja karsitaan julkaisu-, tekijänoikeus- tai hankinta-ajan perusteella. Tätä metodia käytetään usein subjektiiivisen karsinnan tukena. Haasteena on valita, mitä päiväystä käytetään iän määrittelyyn. Vielä suurempi ongelma on määrittellä, missä menee säilytettävän ja karsittavan aineiston raja. Tyydyttävää ratkaisua on vaikea löytää.

Opetussuunnitelmaan sidottu karsinta on lähinnä oppilaitoskirjastojen käyttämä metodi, joka vaatii oppilaitoksen kurssitarjonnan ja sen muutosten tuntemusta. Metodi on varsin suoraviivainen, eikä siihen sisälly merkittäviä

ongelmakohtia. Nykypäivän haasteena tosin on se tosiasia, että harvat teokset ovat sidoksissa vain yksittäiseen kurssiin.

Hyllyssä pysymisajalla tarkoitetaan aikaa, jonka nide viettää kirjaston hyllyssä lainauskertojen välissä. Metodia käytetään usein intuitiivisesti yhdessä subjektiivisten karsinnan ohessa. Haasteita asettaa niteiden lainaustietojen vajavaisuus tai puuttuminen. Mikäli data on kuitenkin saatavilla, voidaan tätä metodia pitää yhtenä parhaimmista tavoista ennustaa niteen tulevaa käyttöä, sillä niteiden suosio kasvaa ajan myötä vain hyvin harvoissa poikkeustapauksissa.

Matemaattiset lähestymistavat sisältävät useita moniulotteisia kaavoja ja malleja, jotka yleensä käyttävät edellä mainittujen metodien hyödyntämää informaatiota. Matemaattiset karsintametodit ovat kuitenkin vaikeita ymmärtää ja soveltaa. Ne myös perustuvat yleistäviin oletuksiin, jotka jäävät usein kauas todellisuudesta.

Yhdistetyt kriteerit. Eri metodien yhdistämistä on tutkittu ja kokeiltu karsinnassa. Metodien yhdistämisellä ei ole kuitenkaan todettu olevan vaikutusta karsinnan laatuun. (Slote 1997, 37-40.)

Aineiston karsimiseen ja poistoon tulisikin suhtautua samalla vakavuudella kuin uuden aineiston hankintaan, sillä vanhentuneen aineiston poistamisella voidaan katsoa olevan asiakkaalle aivan yhtä suuri merkitys kuin uuden aineiston hankinnalla (Huttunen 2011, 27).

2.2.1 Kokoelmien karsimisen hyödyt

Teoksessa *Weeding library collections* (Slote 1997) on eritelty varsin tarkasti, mitä hyötyjä saavutetaan, kun kirjaston kokoelmien karsinta toteutetaan pieteetillä:

1. *Kirjojen käyttöaste paranee.* Tutkimusten mukaan kirjaston kokoelmien parhaille kirjoille kertyy jopa kaksinkertainen määrä lainoja, kun ne on

sijoitettu yhtenäiseksi kokoelmaksi, eikä ripoteltu vanhentuneen aineiston joukkoon.

2. *Lukijoiden tyytyväisyysaste nousee.* Kun kokoelmassa on vähemmän niteitä, asiakkaat paitsi löytävät etsimänsä aineiston nopeammin, kokevat kokoelman ulkonäön parantuneen ja kokoelman elpyneen. Kirjastossa, jossa kokoelmaa ei ole karsittu riittävässä määrin, hyllyt on usein pakattu täyteen ja kirjoja säilytetään hankalissa paikoissa. Nämä molemmat tekijät laskevat asiakastyytyväisyyttä.
3. *Henkilökunnan aikaa säästyy.* Niin hyllyttämiseen kuin inventointiinkin kuluu vähemmän aikaa karsitussa kokoelmassa. Myös sekä henkilökunnalta että asiakkailta kuluu vähemmän aikaa oikeiden teosten hakuun.
4. *Uusille teknologioille syntyy tilaa.* Tietokoneet, työpisteet ja internetpäätteet sekä uutta teknologiaa käsittelevä aineisto vaativat oman tilansa. Uusissa kirjastoissa näille tarpeille ja niiden kasvulle on varattu oma tilansa, mutta vanhoissa kirjastoissa on uudelle toiminnalle luotava tilaa muilla keinoin. (Slote 1997, 4-5.)

Samassa teoksessa mainitaan myös karsinnan tilapoliittinen näkökulma. Jos kokoelmien kokoa pyritään kasvattamaan, tarkoittaa se yleensä myös laajempaa rakennussuunnitelmaa. Sloten siteeraaman Library Journalin artikkelin mukaan uusi yleinen kirjasto maksoi vuonna 1995 keskimäärin 159,13 dollaria neliöjalalta ja 40,03 dollaria jokaista nidettä kohden. Lisäksi jokaista nidettä kohti kirjastotiloissa on pinta-alaa noin 40 kertaa niin paljon, kuin mitä itse kirjat vaativat. Jokainen kirjaston kapasiteetin ylittävä nide vaatii siis lisätilaa 40 niin paljon, kuin mikä kirja itse vie. Siksi on tärkeää harkita tarkoin, onko kirjastotilan laajentaminen mahdollista tai kannattavaa. (Slote 1997, 3-4.)

Kokoelmien reippaan karsinnan positiivisista vaikutuksista on kokemusta myös pohjoismaissa. Henriette Zorn kirjoittaa Biblioteksbladetin numerossa 4/2009 (12-14) kahdesta casetapauksesta, Kööpenhaminan pääkirjastosta ja Katrineholmin kirjastoista, joissa molemmissa aineiston karsinta on vailuttanut positiivisesti kirjaston käyttöön. Kööpenhaminassa vuonna 2007 aloittanut uusi

johtaja Pernille Schaltz näki kirjaston ja kirja-aineiston lainauksen tunnuslukujen heikkenevän ja halusi uudistaa kirjastoa. Schaltzin mukaan kirjaston tuli saada lainaajat näkemään, että kirjasto oli myös paljon muuta kuin paikka, jossa voi lainata kirjoja. Vuonna 2007 kirjastossa oli 700 000 nidettä ja hyllyt olivat tupaten täynnä. Runsaasta aineistosta huolimatta sekä lainaus- että kävijäluvut olivat kuitenkin laskussa, kun taas muiden aineistolajien lainaus oli kasvussa Kirjastoinstituution suosioista huolimatta jopa 30 % kirjaston käyttäjistä ei lainannut sieltä kirjoja. Kirjastosta lähinnä haettiin verkon kautta varattua aineistoa.

Kööpenhaminassa päätettiin karsia aineistoa peräti 200 000 niteen verran eli lähes 30 prosenttia kokoelmasta karsittiin. Massiivinen karsinta vaati selkeät karsintakriteerit. Kokoelmista karsittiin:

- rikkiäiset kirjat
- vanhentunut aineisto
- Painetut niteet sellaisista aineistoista, jotka olivat saatavilla myös digitaalisesti
- kirjat, joita ei ollut lainattu kolmeen vuoteen (poistoon tai varastoon)
- kirjat, joita ei ollut lainattu viiteen vuoteen (poistoon tai yksi nide säästettiin)

Näiden poistojen lisäksi kirjastosta tuli poistaa vuosittaisia hankintoja vastaava määrä eli noin 50 000 nidettä. Karsinnan seurauksena kirjaston tiloja vapautui uudelle toiminnalle. Vaikutukset karsinnasta ja muista muutostoimista näkyivät nopeasti myös tilastoissa: sekä kävijämäärät että kirja-aineiston lainaus kasvoivat.

Myös Katrineholmin kirjastossa oli ahdasta niin hyllyissä kuin niiden välissäkin. Lars Nelde, Katrineholmin kirjastonjohtaja, näki Schaltzin tapaan, että karsintojen teolla oli keskeinen rooli, kun kirjaston toimintaa haluttiin muuttaa entistä käyttäjäkeskeisemmäksi. Kokoelmien karsinta eteni vaiheittain: 2006 karsittiin aineistoa spontaanisti, 2008 karsintoja tehtiin aineistosuunnitelman mukaisesti ja sen jälkeen karsintaa on jatkettu tasaiseen tahtiin. Kaikkiaan

Katrineholmissa karsittiin 40 prosenttia kokoelmista ja kirjastolle laadittiin aineistosuunnitelma. Kirjastossa käydään artikkelin mukaan yhä jatkuvaa keskustelua aiheesta. Lisäksi henkilökunnan tuntuma siihen, mitä ja miksi kokoelmissa on, on kohentunut.

Katrineholmin kirjastoa ei ole karsinnan myötä tyhjennetty kirjoista, mutta lainaajien on nyt helpompaa löytää aineisto, jota he etsivät. Kirjaston kävijämäärät kasvoivat 19 prosentilla ja lainausluvut 10 prosentilla. Puolet lainauksen kasvusta oli kirjojen lainauksen kasvua. (Zorn 2009, 12-14.)

2.2.2 Kokoelmien karsinnan haasteet

Vaikka karsinta on usein kokoelmien kannalta järkevä ja perusteltu osa kokoelmatyötä, on olemassa useita syitä, joiden takia kokoelmien karsintaa ei tehdä niin aktiivisesti, kuin olisi tarpeen. Weeding library collections erittelee viisi keskeistä syytä, jotka estävät tai vaikeuttavat karsintaa:

- *Numeroiden korostaminen.* Niteiden määrää pidetään usein kirjaston kokoelmien laadun mittarina. Tällöin kirjastonhoitajat saattavat pitää vanhentunutta aineistoa kokoelmissa, jotta kirjaston tilastot vaikuttaisivat paremmilta.
- *Ammatilliset työpaineet.* Karsinta on työtä, jonka katsotaan yleensä kuuluvan kirjastoammattilaisten työtehtäviin. Kirjastoammattilaisilla on kuitenkin yleensä useita vaativia tehtäviä ja aikaa vievä karsinta jää toisinaan muiden tehtävien jalkoihin. Karsinta on aikaa vievää työtä, johon sisältyy karsittavan aineiston valinnan ohella monia muita vaiheita. Erään arvion mukaan kirjastoammattilainen käyttää karsittaessa jokaista tarkasteltavaa nidettä kohti jopa 20 minuuttia aikaa.
- *Asiakaskunnan tyytymättömyys.* Usein kirjaston asiakkaat eivät pidä siitä, että kirjastot karsivat kokoelmia ja ”heittävät kirjoja pois”. Tämä tyytymättömyys voi pahimmillaan johtaa jopa vaatimukseen kirjaston hankintamäärärahojen supistamisesta.

- *Kokoelman pyhyys.* Kirjojen karsimiselle löytyy useita emotionaalisia ja älyllisiä esteitä. Monet pitävät kirjoja arvokkaina inhimillisen kulttuurin tallenteina ja siksi pyhinä. Myös monille kirjastonhoitajille poistojen teko on kivuliasta tästä syystä.
- *Ristiriitaiset kriteerit.* Vaikeasti sovellettavat ja toisiinsa nähden ristiriitaiset karsintakriteerit tekevät karsinnasta vaivalloisen tehtävän. Karsijat joutuvat tekemään valintoja esimerkiksi kysytyjen ja ”hyvien” kirjojen välillä. Kirjastonhoitajat haluavat kokoelmaltaan tasapainoa, laajaa aihe kattavuutta ja laatua, mihin on pyritty aineistoa hankkiessa. Kun aineistovalintaa tehnyt henkilö joutuu karsimaan valitsemiaan teoksia kokoelmasta, on valinnan teko vaikeaa. (Slote 1997, 5-6.)

Useat karsinnan ongelmat pohjautuvat karsintatyön subjektiiviseen luonteeseen. Karsintapäätösten teko on helpompaa, jos karsintatyössä käytetään objektiivisia kriteerejä. Objektiivisilla kriteereillä tehtävää karsintaa voi tehdä myös kirjastohenkilökunta, jolla ei ole kirjastoalan koulutusta. Toisaalta objektiivisten kriteerien tuoman varmuuden myötä, onnistuu myös laajamittainen tehokas karsinta. (Slote 1997, 6.)

Zornin artikkelissa (2009, 12-14) käsitellään myös etenkin Kööpenhaminan pääkirjaston uudistuksiin liittynyttä kuohuntaa Tanskassa. Pernille Schaltzin visiossa kirjaston tarkoitus oli tarjota ensisijaisesti ajankohtaista ja suosittua kirjallisuutta, mikä herätti suurta vastustusta. Etenkin kirjailijoiden ja kustantajien keskuudesta nousi kysymys, onko kirjaston tarkoitus toimia kirja-alan markkinointikoneistona, sekä vaatimus, että kirjaston välittää kirjoja, jotka eivät muutoin pääse nousemaan esiin. Näiden tahojen mielessä kirjaston ei tulisi juosta markkinamekanismien ja trendien perässä.

Väittely oli kiivasta myös kirjasto-organisaation sisällä. Schaltzin näkemyksen mukaan kyse oli pitkälti karsinnan latautuneesta merkityksestä kirjastomaailmassa. Perinteinen ammatti-identiteetti on kuolemassa. Väittelyt kuvastavatkin sisäistä konfliktia siitä, mitä kirjaston tulisi olla tulevaisuudessa. (Zorn 2009, 12-14.)

3 LISTAILIJA

Listailijasta puhuttaessa voidaan tarkoittaa kahta eri asiaa: Listailija-nimistä sovellusta sekä menetelmää, jossa hyödynnetään Listailija-sovellusta osana arviointiprosessia. Sovelluksesta puhutaan tässä työssä yksinkertaisesti Listailijana, kun taas menetelmää kutsutaan Listailija-inventoinniksi. Listailijasta tai Listailija-inventoinnista on hyvin vähän kirjallista materiaalia saatavilla, joten kuvaus Listailijasta ja sen käytöstä pohjautuu pääasiassa Tuukka Järvi-Liimataisen sähköpostihaastatteluun (Tuukka Järvi-Liimatainen, sähköpostihaastattelu 4.10.2011). Koko haastattelu löytyy liitteestä 1. Lisäsi lähteenä on käytetty Järven ja Salmelan laatima Listailijan käyttöohje (julkaisuvuosi tuntematon).

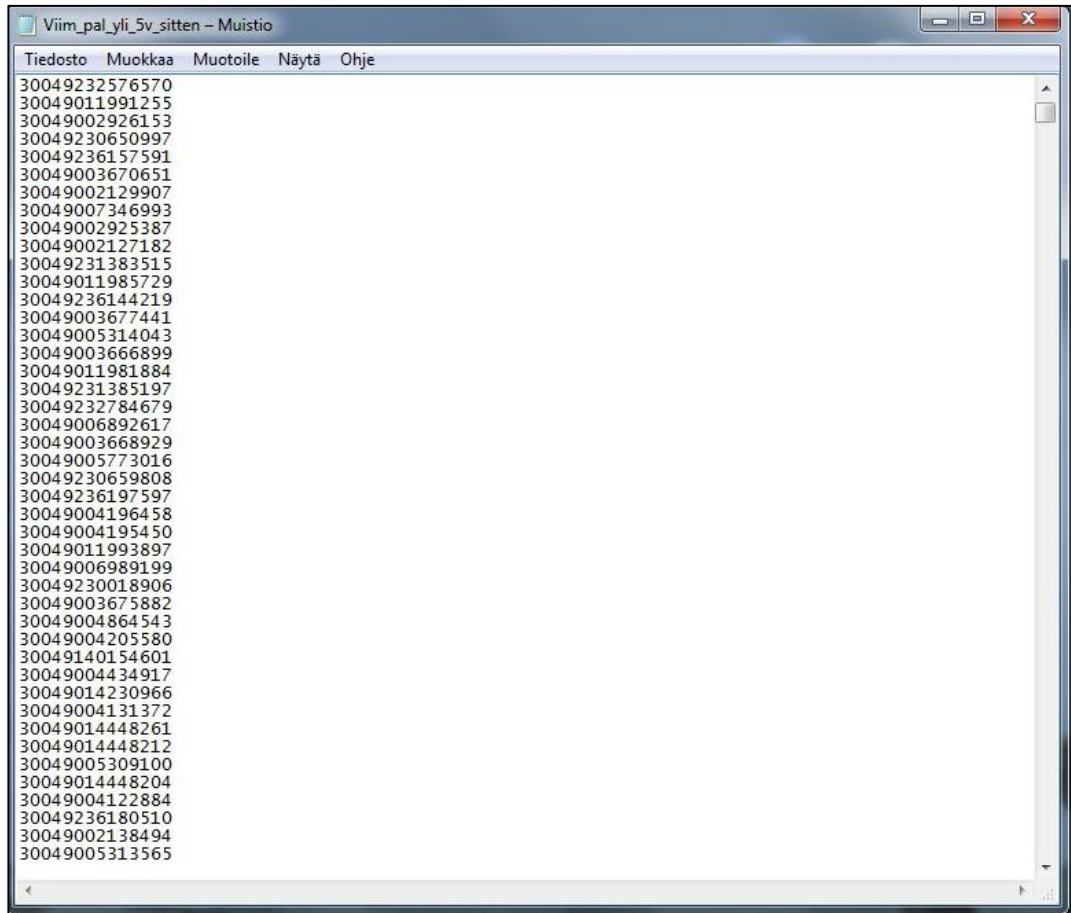
3.1 Listailijan toiminta ja Listailija-inventointi

Listailija-inventointiprosessi alkaa aina Millennium-kirjastojärjestelmästä tuotavalla datalla. Create list -toiminnon avulla voidaan valittua kokoelmaa tai sen osaa käsittelevästiä datasta luoda Excel-taulukko, joka sisältää kaikki ne kentät nidetietueista, joita tarvitaan haluttujen suodattimien luomiseen. Tuotuja kenttiä voivat olla esimerkiksi lainaustilastot, julkaisuajankohta, kieli ja luokkatiedot. Lisäksi tuodun datan täytyy sisältää nidetunnukset. Esimerkki Millenniumista tuodusta taulukosta on Kuva 1.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R
	Aineisto	Osasto	Kieli	Nideluokka	Nidetyyppi	Tekijä	Teos	Yht. Lait.	Yht. Uusiit.	Nyk. Vuosi	Ed. Vuosi	Eräpäivä	Luoto	Julkaisu	Viivakoodi	Lai. Pvm.	Ed. Pal.	Kaupunki
3	Kirja	e17al	swe	67.331	HOLA	AIK Kirja	HOLZHÄUTEN	ORCHIDE	1	0	0	14.12.2002	1929	30049004123437				Espoo
4	Kirja	e17al	fin	57.1	MET	AIK Kirja	Metsien pu		6	0	0	9.12.2002	1960	30049003668986			9.9.2009	Espoo
5	Kirja	e17al	swe	22.071	AIK Kirja		GROLLENBILDATLA		0	0	0	14.12.2002	1961	104366930010499				Espoo
6	Kirja	e17al	swe	04	AIK Kirja		HAMMARS TAL	1953-	0	0	0	14.12.2002	1962	30049001710624				Espoo
7	Kirja	e17al	eng	70.912	WHE	AIK Kirja	Wheeler, I	Roman art	1	1	1	24.8.2007	1964	30049010926716			6.6.2011	Espoo
8	Kirja	e17al	fin	76.3	AIK Kirja		Suomalain		6	7	3	10.12.2002	1966	30049009358863			7.3.2011	Espoo
9	Kirja	e17al	fin	02.36	ALA	AIK Kirja	Alaterä, An	Tiedonhau	6	12	0	11.12.2002	2002	30049011997922			#####	Espoo
10	Nuotti	e17al	fin	78.322	JOU	AIK Nuotti	Sibelius, J	Viisi joulula	3	0	0	18.12.2002	1967	30049004817845				Espoo
11	Kirja	e17al	swe	86.22	AIK Kirja		Jansson, T	Bildhuggar	12	1	0	14.12.2002	1968	30049004135993			#####	Espoo
12	Kirja	e17al	fin	21.5	AIK Kirja		BLAVATSK	SALAINEN	28	10	4	12.12.2002	1970	30049236152279			22.1.2011	Espoo
13	Kirja	e17al	fin	04	AIK Kirja		Tulevaisuu		8	7	1	10.12.2002	1986	30049001704445			23.8.2011	Espoo
14	Kirja	e17al	fin	04	AIK Kirja		Donner, J	Kotiin syys	9	4	0	13.12.2002	1986	30049236195013			20.9.2007	Espoo
15	Kirja	e17al	fin	70.06	AIK Kirja		Sarajas-K	Ateneumin	1	0	1	17.12.2002	1971	30049009358806			1.7.2011	Espoo
16	Kirja	e17al	fin	42.33	TIK	AIK Kirja	Tikkanen, I	Mitt Helsin	1	0	0	18.12.2002	1972	30049234278183			22.8.2005	Espoo
17	Kirja	e17al	fin	04	AIK Kirja		Salminen, R	ajamaa :	8	0	0	17.12.2002	1984	30049001909374			#####	Espoo
18	Kirja	e17al	fin	04	AJA	AIK Kirja	Ajan taju :	I	9	4	0	7.12.2002	2001	30049005206025			12.5.2009	Espoo
19	Kirja	e17al	fin	21.5	AIK Kirja		Blavatsky, S	alainen o	21	11	0	12.12.2002	1973	30049236152287			22.1.2011	Espoo
20	Kirja	e17al	fin	65.41	AIK Kirja		Pyysalo, H	Kankaiden	4	3	1	17.12.2002	1974	30049231697054			26.4.2011	Espoo
21	Kirja	e17al	mul	42	AIK Kirja		Pitkanen, I	Suomalais	1	0	0	17.12.2002	1975	30049233705065				Espoo
22	Kirja	e17al	fin	65.433	AIK Kirja		Kortelahti, U	udet nypl	14	2	0	15.12.2002	1976	30049231692980			5.5.2010	Espoo
23	Kirja	e17al	fin	14.8	DYE	AIK Kirja	Dyer, Way	Hyvaksy its	23	16	1	13.12.2002	1977	30049231378788			4.5.2011	Espoo
24	Kirja	e17al	fin	04	LEH	AIK Kirja	Lehtinen, T	Elaman hir	19	5	0	15.12.2002	2002	30049005255600			13.1.2007	Espoo
25	Kirja	e17al	swe	17	AIK Kirja		Wright, Ge	Humanism	6	0	0	19.12.2002	1978	30049011984987			20.1.2007	Espoo
26	Kirja	e17al	fin	10.8	AJA	AIK Kirja	Ajatuksia e		18	1	1	7.12.2002	1979	30049002926153			1.9.2011	Espoo
27	Kirja	e17al	fin	04	RAI	AIK Kirja	Raittila, H	Rahat vai k	17	3	0	17.12.2002	2002	30049006223946			9.2.2007	Espoo
28	Kirja	e17al	fin	10.8	AJA	AIK Kirja	Ajatuksia a		6	0	1	7.12.2002	1980	30049011998219			#####	Espoo
29	Kirja	e17al	fin	04	SAL	AIK Kirja	Salmén, L	Palatsi Bo	13	5	0	20.5.2005	2005	30049009208316			#####	Espoo
30	Kirja	e17al	swe	14.45	AIK Kirja		MÄNNISKÖ		7	2	0	9.12.2002	1981	30049007347678			4.2.2011	Espoo
31	Kirja	e17al	fin	04	UTR	AIK Kirja	Utrio, Kaar	Kiilusilma f	19	1	0	17.3.2008	2008	30049013586483			28.2.2009	Espoo
32	Kirja	e17al	fin	04	WIL	AIK Kirja	Wilde, Osc	Aristoteles	10	1	1	3.11.2006	2006	30049012566528			28.3.2011	Espoo
33	Kirja	e17al	fin	04	WUO	AIK Kirja	Wuori, Mat	Kaikki on t	6	2	0	14.2.2007	2006	30049012303575			#####	Espoo
34	Kirja	e17al	fin	10.8	CAN	AIK Kirja	Canetti, E	l ihmisen alk	5	0	1	12.12.2002	1982	30049011998235			19.1.2011	Espoo
35	Kirja	e17al	fin	07	LEH	AIK Kirja	Lehikoinen	Median val	9	11	0	15.6.2006	2006	30049010003557			#####	Espoo
36	Kirja	e17al	fin	07	MED	AIK Kirja	Media muu		18	18	1	9.12.2002	2002	30049008035744			13.6.2011	Espoo

Kuva 1. Esimerkki Millenniumi-kirjastojärjestelmästä tuodun datan taulukkonäkymästä

Millenniumista tuotujen kenttien avulla voidaan taulukosta suodattaa ja rajata haluttuja nidejoukkoja. Eri kenttiä hyväksi käyttäen joukosta voidaan suodattaa esimerkiksi suomenkielinen kaunokirjallisuus, jonka viimeisin palautuspäivä on ollut yli viisi vuotta sitten, tai yli 10 vuotta vanhat matkaoppaat. Erilaisia kriteerejä käyttäen on kokoelmaa mahdollista arvioida monilla erilaisilla mittareilla. Tämä on se vaihe, jossa aiempi listojen hyödynnys on jäänyt. Kun taulukosta on tehty halutulla tavalla suodatettu versio, on se tulostettu ja otettu mukaan hyllyjen väliin. Listailijaa käytettäessä taulukkoa ei kuitenkaan tulosteta. Sen sijaan suodatetusta taulukosta kopioidaan nidetunnukset ja ne siirretään erilliseen tiedostoon Muistio-sovellukseen (englanniksi Notepad) (Kuva 2).

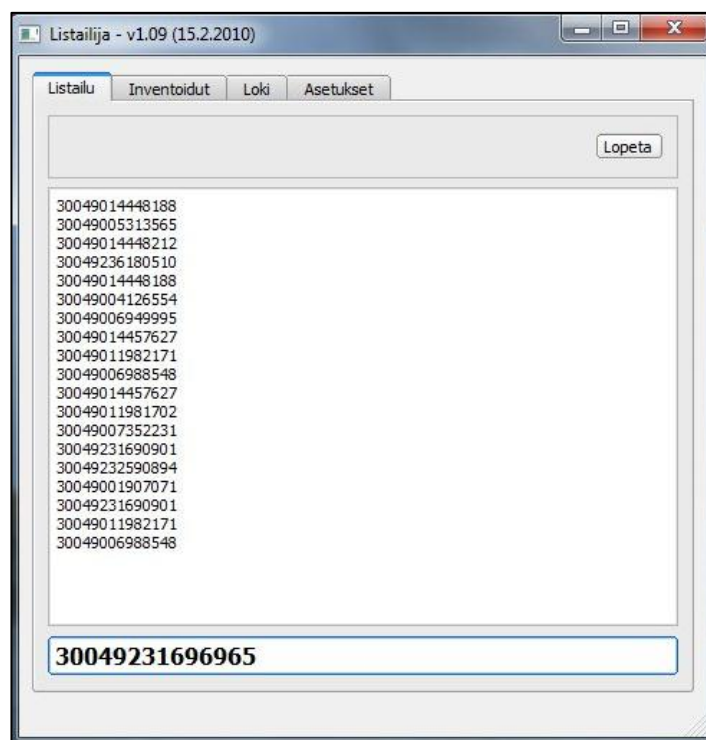

Kuva 2. Esimerkki suodatintiedostosta Muistio-sovelluksessa

Kun nidetunnukset on tallennettu tiedostoksi Muistio-sovelluksella, ei niille tarvitse tehdä muuta. Tätä tekstitiedostoa voidaan kutsua suodatintiedostoksi. Suodatintiedosto tallennetaan samaan kansioon itse Listailija-sovelluksen kanssa, jolloin Listailija löytää sen ja voi hyödyntää sen sisältämää dataa. Saman kansioon voidaan tallentaa useita erillisiä suodatintiedostoja, mikäli kokoelman arvioinnissa halutaan hyödyntää useita eri mittareita. Erilaisten suodattimien avulla Listailija-inventointiin voidaankin saada syvyyttä, jota on vaikea sisällyttää paperisilla listoilla tehtyyn arviointiin.

Kokoelmia läpikäydessä hyllyssä olevien niteiden nidetunnukset luetaan Listailijaan (Kuva 3). Aina uuden nidetunnuksen syötön yhteydessä Listailija tarkistaa sovelluksen kanssa samaan kansioon tallennetuista

suodatintiedostoista, löytyykö niistä tallennettuna samaa nidetunnusta. Mikäli nidetunnus löytyy suodatintiedostosta, laukaisee se Listailijan hälytyksen. Hälytyksestä on pyritty tekemään mahdollisimman näkyvä ja huomiota herättävä. Näytölle ponnahtaa uusi ikkuna, joka piippaa ja välkkyä punaisena (Kuva 4). Mikäli nidetunnus löytyy useammista suodattimista, on piippauksen ja välkynnän tahti nopeampi. Tämä hälytysikkuna myös kertoo sen tiedoston nimen, josta nidetunnus on löytynyt eli kertoo arvioijalle, mitä asetetuista kriteerejä nide ei vastaa. Hälytysikkunan sulkeminen puolestaan onnistuu joko klikkaamalla ikkunan ”Ok, viesti ymmärretty” painiketta tai lukemalla nidetunnuksen uudestaan. Se, miten nidetunnuksen laukaisemiin hälytyksiin reagoidaan, on kiinni arvioijasta ja projektista.

Kuva 3. Listailijan perusnäkyvä

Listailija mahdollistaa aiempaa syvemmän arviointityön tekemisen hyllyjen välissä. Arvioinnin tekijä voi ottaa kannettavan tietokoneen, jolle ohjelma on

asennettu, mukaansa hyllyjen väliin esimerkiksi kirjakärryn kyydissä. Tämä nopeuttaa kokoelmien läpikäyntiprosessia sikäli, että niteitä ei tarvitse kuljettaa erikseen päätteen luokse arviointia varten tai arvioijan ei tarvitse etsiä pitkienkin paperisten listojen kanssa niteitä yksitellen hyllystä. Poimittuja niteitä voidaan luonnollisesti arvioida myös kirjastotietokannan avulla poiminnan jälkeen.

Kuva 4. Hälytys suodattimeen tarttuneesta niteestä

Kokoelmien arvioinnin ja karsinnan lisäksi Listailijalla voidaan toteuttaa myös kokoelmien inventointi. Se voidaan tehdä joko Listailijan muun käytön ohessa tai omana erillisenä projektinaan. Tämä on mahdollista, koska Listailija tallentaa kaikki luetut nidetunnukset erilliseksi luetut.txt-nimiseksi tekstitiedostokseen ja nämä nidetunnukset voidaan inventoinnin päätteeksi viedä jälleen kirjastotietokantaan. Tällöin inventointi muistuttaa hyvin pitkälti Helmet-kirjastossa aiemmin käytettyjä inventointimenetelmää.

3.2 Listailijan historia ja kehitys

Listailijan kehitystyö aloitettiin vuonna 2004 Tuukka Järvi-Liimataisen (ent. Järvi) ja Bastian Salmelan toimesta Helsingin kaupunginkirjaston Puistolan kirjastossa (Sannemann 2008). Erikoiskirjastovirkailija Järvi-Liimataisen mukaan alkusysäyksen kehitystyölle antoi vuonna 2003 Helmet-kirjastokimpassa käyttöön otettu uusi Millennium-kirjastojärjestelmä (Helsingin kaupunginkirjasto 2003), jonka käyttöä kokoelman hallinnoinnissa ei alkuvuosina hallittu erityisen hyvin ja tämän vuoksi paljon kirjastomateriaalia ajautui omille teilleen. Silloinen inventointijärjestelmä eli laskuri-inventointi ei erityisesti auttanut löytämään kadoksiin tai matkalle jääneitä niteitä. Näistä niteistä ei myöskään oltu erityisen kiinnostuneita, joten ne yksinkertaisesti poistettiin muutaman vuoden kadoksissa olon jälkeen. Tämä ei luonnollisesti ollut ideaalia, sillä näin hyllyihin jäi materiaalia, joka ei enää ollut missään rekisterissä.

Millenniumin Create list -osan List records -toiminnolla on ollut ja on mahdollista luoda listauksia kirjastojen aineistosta. List records on kuitenkin Järvi-Liimataisen mielestä varsin alkeellinen väline ja sitä osattiin käyttää vain tulostettavien listojen tekoon. Tällä työkalulla tehtiinkin Helsingin kaupunginkirjastossa nollalistoja eli listoja niteistä, joissa ei ole lainoja kahden viimeisimmän vuoden aikana. ATK-ajan kirjastoihmiselle, jollaiseksi Järvi-Liimatainen itseään luonnehtii, paperisten listojen kanssa työskentely tuntui kuitenkin järjettömältä. Paperiset listaukset olivat myös hyvin yksisuuntaisia, sillä niitä käytettäessä ei voitu enää hyödyntää saatua tietoa kirjastojärjestelmän sisällä.

Puutteistaan huolimatta Create list tarjosi mahdollisuuden tuoda järjestelmästä ulos listauksia, joita Järvi-Liimatainen oivalsi voivansa käsitellä Millenniumin ulkopuolella Microsoft Officen Excel-taulukkolaskentaohjelmassa. Tältä pohjalta syntyi Bastian Salmelan ohjelmoimana Listailija täyttämään tarvetta liittää Millenniumista ulkoistetut kokoelmalistaukset takaisin kirjastojärjestelmään.

Listailijan pääelementit ovat olleet olemassa jo sovelluksen ensimmäisestä versiosta alkaen. Sovelluksen kehitystä on kuitenkin jatkettu sitä mukaa, kun Listailijan käyttö on yleistynyt. Etenkin Listailija-inventointi on kehittynyt ja Listailijaa varten luotavia suodattimien tekoa ja sisältöä on voitu kehittää sitä mukaa, mitä paremmiksi kokoelmalistausten ominaisuuksia on saatu kehitettyä. Merkittävä parannus listauksissa on ollut mahdollisuus tuoda nidetason tiedon rinnalle myös nimeketason tietoa. Listailijan käyttöä suoraan Millennium-kirjastojärjestelmän kanssa on myös kokeiltu, mutta siitä luovuttiin, koska se koettiin liian vaikeaksi.

Tuukka Järvi-Liimatainen on yhä vahvasti mukana listailijan kehitystyössä ja käytössä, mutta ohjelmointityöstä vastaa nykyään suunnittelija Petteri Ponsimaa Helsingin kaupunginkirjaston verkkokirjastoyksiköstä apunaan Tomi Pervala tietotekniikkayksiköstä sekä Ivan Vidinovski Entressen kirjastosta, Espoosta. Yhteistyössä Vidinovskin kanssa Järvi-Liimatainen on pyrkinyt erityisesti yksinkertaistamaan Listailija-inventointiin tarvittavien kokoelmalistausten toimitusta.

Toistaiseksi Listailijaa on käytetty ensisijaisesti Helsingin kaupunginkirjastossa, jossa ainakin 21 eri yksikössä Järvi-Liimatainen on käynyt opastamassa Listailijan käyttöä. Lisäksi Listailijaa on käytetty jo hyvin varhaisessa vaiheessa Keski-Espoon kirjastossa, josta sittemmin tuli Entressen kirjasto. Espoossa Listailija on ollut käytössä myös Sellon kirjastossa. Järvi-Liimatainen on vierailut myös muutamissa Vantaan kaupunginkirjaston yksiköissä Listailijan käytön puitteissa. Tietävästi myös muutamat muut kirjastot Helmet-alueella ovat ottaneet Listailijan käyttöön varsin omatoimisesti ja pyytäneet Järvi-Liimataiselta apua ainoastaan listausten tekoon. Helmet-kirjastokimpan ulkopuolella Listailijaa ei ole käytetty, vaikka teknisiä esteitä ei varsinaisesti ole. Käyttö on mahdollista, mikäli käytetty kirjastojärjestelmä pystyy tuottamaan Listailija-inventointiin tarvittavia kokoelmalistauksia.

Haastattelussa Järvi-Liimatainen tiivisti Listailijan ja Listailija-inventoinnin käyttötarkoituksia ja etuja seuraavasti:

[Listailija-inventointi] on yksi tapa tehostaa kokoelmatyötä: kokoelmalistausten avulla voidaan helposti ja nopeasti selvittää kokoelman ongelmakohdat, sotkut, vanhentunut aineisto, sekavat merkinnät ym. riippumatta Millenniumin rajoituksista, systeemitason ihmisten ajanpuutteesta tai tilastojen ilmestymispäivämäärästä. Listailija-ohjelmalla taas voi sitten ihan käytännössä poimia hyllyistä tms. tämän ennalta määrätyn aineiston. Kun tämä työ vielä tehdään inventoinnin yhteydessä, jolloin koko kokoelma (tai osa siitä) käydään tarkasti läpi, ovat myös tulokset sen mukaisia: KAIKKI halutut tapaukset löytyvät. Tämä koskee tietysti aineistoa joka on hyllyissä. Kirjaston ulkopuolelle vahingossa joutunut aineisto onkin sitten jo ihan oma ongelmansa. (Tuukka Järvi-Liimatainen, sähköpostihaastattelu 4.10.2011.)

Listailija tarjoaa siis moniulotteiset mahdollisuudet kokoelmien arviointiin ja karsintaan.

4 HAUKILAHDEN KIRJASTO

Haukilahden kirjasto sijaitsee Haukilahden kaupunginosassa Kaakkois-Espoossa. Haukilahti on pientalopainotteinen kaupunginosa ja osa Suur-Tapiolan aluetta (Espoon kaupunki 2006). Sen naapurikaupunginosa ovat idässä Westend, lännessä Matinkylä ja pohjoisessa Niittykumpu. Etelässä Haukilahti rajautuu mereen. (Tekla Oyj 2011.) Kirjasto toimii erillISRakennuksessa, mutta samassa pihapiirissä Toppelundin koulun (alakoulu) kanssa. Samasta pihapiiristä löytyvät myös Haukilahden monitoimitalo eli nuorisotila sekä päiväkot. Näiden palvelujen lisäksi Haukilahdesta löytyy myös toinen päiväkot, yläkoulu, lukio sekä neuvola. Kirjastorakennus on valmistunut vuonna 1985 ja sen kokonaispinta-ala on 510 m² (Kirjastot.fi 2011). Ennen oman kirjaston avaamista Haukilahden alueen asukkaita palveli Niittykummun koulun kirjasto sekä alueella kiertänyt kirjastoauto (Haukilahden seura 2004, 76).

Haukilahden kirjasto on yksi Espoon kaupunginkirjaston 14 toimipisteestä. Espoon kaupunginkirjastolla ei ole varsinaista pääkirjastoa, vaan toimipisteet on jaettu hallinnollisesti viiteen alueeseen, joilla jokaisella on oma pääkirjastonsa. Haukilahden kirjasto on osa Tapiolan aluetta, jonka aluekirjastona toimii Tapiolan kirjasto. Lisäksi alueeseen kuuluu Laajalahden lähikirjasto. Tapiolan alueen johtajana toimii Elina Smeds.

Haukilahden kirjastossa työskentelee päätoimisesti kaksi henkilöä. Heidän lisäksi kirjastossa työskentelee ajoittain Tapiolan kirjaston henkilökunnan jäseniä. Haukilahden kirjaston palveluesimiehenä toimii Leena Kaunisto, joka on myös Laajalahden kirjaston palveluesimies. Kirjasto on avoinna viitenä päivänä viikossa viidestä kuuteen tuntia päivää kohden.

4.1 Vaikutusalue ja asiakaskunta

Helmet-kirjastokimpan kirjastojen vaikutusalueita ja asiakaskuntia on tutkittu ja analysoitu verrattain paljon muuhun Suomeen nähden. Tämä johtuu pääasiassa Jaani Lahtisen vuonna 2009 tekemästä Pääkaupunkiseudun kirjastojen vaikutusalue tutkimuksesta, jossa Lahtinen tutki Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan kirjastojen dominanssialueita tilastoruutujen avulla sekä jakoi näitä dominanssialueita lainauskäyttäjymisen ja kysyntäympäristön perusteella klustereihin. Tämä alaluku perustuukin ensisijaisesti Lahtisen tutkimustuloksiin.

Haukilahden kirjaston dominanssialue on varsin pieni niin alueellisesti kuin kotitalouksien määrälläkin mitattuna muihin Espoon ja Helmet-alueen kirjastojen dominanssialueisiin verrattuna. Dominanssialue kattaa koko Haukilahden alueen, mutta jatkuu vain hyvin niukasti sen ulkopuolelle Westendiin ja Matinkylään. Haukilahden dominanssialue onkin selkeästi Tapiolan ja Omenan kirjastojen suurempien dominanssialueiden puristuksessa ja kotitalouksia Haukilahden alueella on Lahtisen luokituksessa alin määrä eli 1289-3522 kappaletta. Näiden kahden suuren kirjaston vaikutus on nähtävissä myös, kun tarkastellaan Haukilahden kirjaston osuuksia dominanssialueensa lainauksesta. Siinä, missä viereiset suuret kirjastot keräävät omilta dominanssialueiltaan suuresta osasta tilastoruutuja yli 48,82 prosenttia kaikesta lainauksesta, jää Haukilahden osuus lainoista dominanssialueensa tilastoruuduissa pääasiassa alle 48,81 prosentin. (Lahtinen 2009, 4-7.)

Lahtisen tutkimuksesta käy ilmi myös, että lainaus Haukilahdessa on yleisemminkin heikompaa kuin muualla Espoossa. Kun Lahtinen suhteuttaa

lainojen määrän dominanssialueen kotitalouksien määrään, käy ilmi, että Haukilahdessa tehdään selvästi vähemmän lainoja kotitaloutta kohden, kuin muualla Espoossa. Haukilahti ei pärjää vertailussa myöskään, kun verrataan kirjastojen omavaraisuutta dominanssialueellaan, eli kuinka suuri osuus alueen kaikista lainoista tehdään dominanssialueen kirjastossa. Näissä molemmissa vertailuissa Haukilahti jää toiseksi alimpaan luokkaan, kun suuret naapuridomanssialueet Omena ja Tapiola ovat jatkuvasti vähintään kaksi luokkaa ylempänä vertailussa. Haukilahden dominanssialueen asukkaiden lainoista kuntarajan ylittäviä lainoja on kuitenkin vain 14,84 – 21,06 prosentin osuus, mikä on Lahtisen luokituksessa toiseksi alhaisin ryhmä. Esimerkiksi Tapiolan prosentti on korkeampi, mutta tämä on selitettävissä paljolti Helsingin rajan läheisyydellä. (Lahtinen 2009, 8-9, 13.)

Tutkimuksen klusterijaossa Haukilahden kirjaston dominanssialue oli jaettu Seniori-Espoon klusteriin. Tähän klusteriin kuuluivat Haukilahden lisäksi Laajalahden ja Viherlaakson kirjastojen dominanssialueet. Hieman muista klustereista poiketen Seniori-Espoon klusterin dominanssialueet ovat kaikki verrattain pieniä eivätkä ne muodosta yhtenäistä aluetta. Kun klusterin sosiodemografisia piirteitä tarkastellaan, voidaan dominanssialueilla todeta olevan lapsiperheitä ja aikuistalouksia pääkaupunkiseudun keskimääräisen tason mukaisesti, mutta eläkeikäisten talouksia on merkittävästi keskimääräistä enemmän ja nuoria keskimääräistä vähemmän. Klusterin alue on myös hyvin varakasta ja korkeasti koulutettua. Omistusasuminen etenkin pientaloissa on painottunut muiden asumismuotojen kustannuksella. (Lahtinen 2009, 30.)

Haukilahden alueella kaikista asunnoista peräti 63,9 prosenttia on omistusasuntoja ja vuokra-asuntojen osuus alueella on ainoastaan 21,4 prosenttia (Espoon kaupunki, kehitys- ja tutkimusyksikkö ja Tilastokeskus 2011). Myös tulotaso on Haukilahdessa huomattavan korkea, sillä yli 50 prosenttia Haukilahden asukkaista on vuonna 2009 ansainnut yli 32 000 euroa. Noin 18 prosenttia alueen tulonsaajista ansaitsi kuitenkin alle 12 000 euroa ja hieman yli 20 prosenttia 12 000 – 26 999 euroa vuonna 2009. Korkeakoulutettujen osuus Haukilahden yli 15 vuotiaista asukkaista on

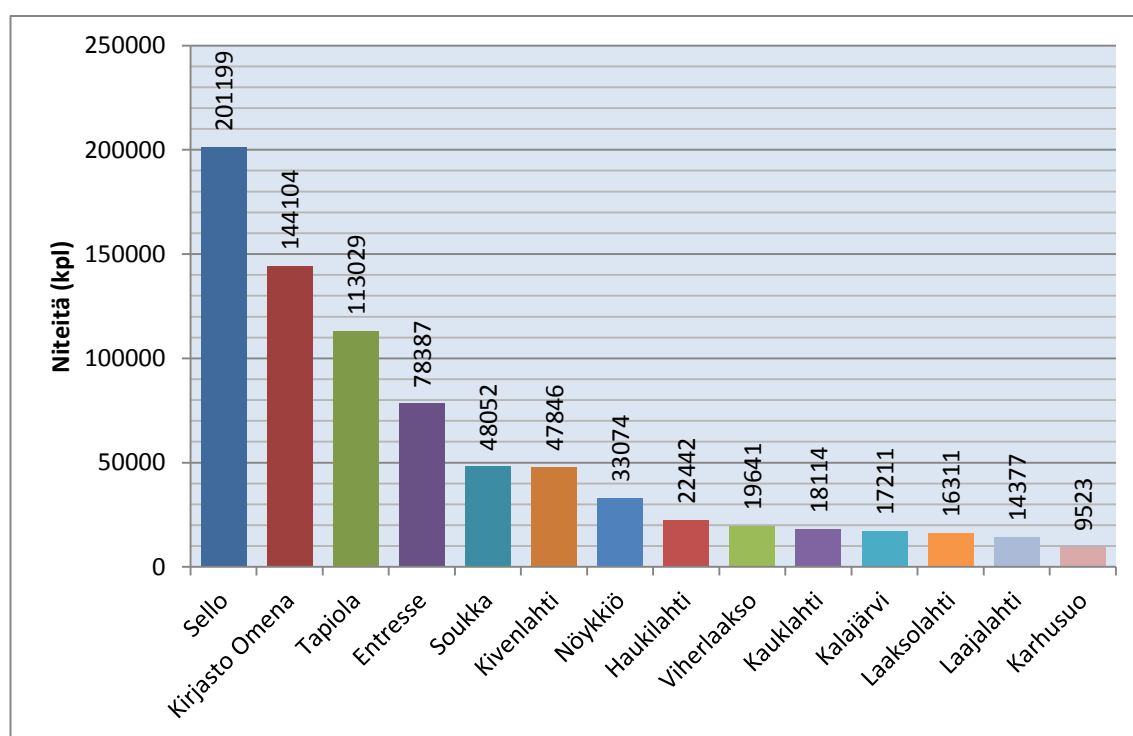
vuodesta 2006 ollut yli 40 prosenttia ja koko 2000-luvun alkupuolen 38 – 40 prosenttia, kun taas enintään perusasteen tutkinnon tai keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus on 2000-luvulla vain muutamina vuosina ylittänyt 30 prosentin osuuden. Yhden hengen asuntokuntia on Haukilahdessa ollut koko 2000-luvun Espoon keskiarvoa vastaava määrä ja vuodesta 2006 alkaen 35 prosenttia alueen asuntokunnista on ollut yhden hengen talouksia. Perhekunnista yli 70 prosenttia on lapsellisia tai lapsettomia aviopareja. Lapsiperheiden osuus perhekunnista on hieman yli 50 prosenttia, mutta yksinhuoltajaperheiden osuus kaikista perhekunnista on vain noin 10 prosenttia. (Espoon kaupunki ja Tilastokeskus 2011.)

Seniori-Espoon klusterin lainaaja profiilissa alikorostuneita ovat tuloluokista alimmat sekä elämänvaiheista eläkeikäiset taloudet. Myös perusasteen koulutuksen saaneet ovat lainaajissa aliedustettuina klusterin yleiseen koulutusasteiden jakaumaan verrattuna. Nuoret lapsettomat aikuiset ja aikuistaloudet ovat puolestaan korostunein elämänvaihe lainaajissa klusterin jakaumiin nähden. Koulutusasteista korostunein on keskiasteen koulutus. Muutoin lainaajien profiili noudattelee sosiodemografisilta piirteiltään klusterin jakaumia. Klustereiden välillä on eroja myös siinä, mistä kirjastoaineiston aihepiireistä he ovat kiinnostuneet. Seniori-Espoon klusterissa korostuneimpia aihealueita olivat ruokaa ja kotitalous, yleisteokset, kasvatus ja opetus, psykologia sekä kaunokirjallisuus ja muu fiktio. Liikunta ja urheilu, filosofia, maa- ja metsätalous, rajatieto sekä atk- ja tietoliikenne olivat aihepiireistä puolestaan alikorostuneimpia. (Lahtinen 2009, 30.)

4.2 Kokoelmat

Haukilahden kirjasto on Espoon kahdeksanneksi suurin kirjasto, kun kirjastoyksiköt laitetaan suuruusjärjestykseen kokoelmien koon perusteella (Kuvio 1). Vaikka suuruusjärjestyksen mukaan Haukilahti on Espoon kirjastojen keskikastia, on se kuitenkin selkeästi pieni kirjasto, mikäli kirjastoja vertaillaan kokoelmien koon perusteella. Haukilahden kokoelma on kooltaan vain reilun

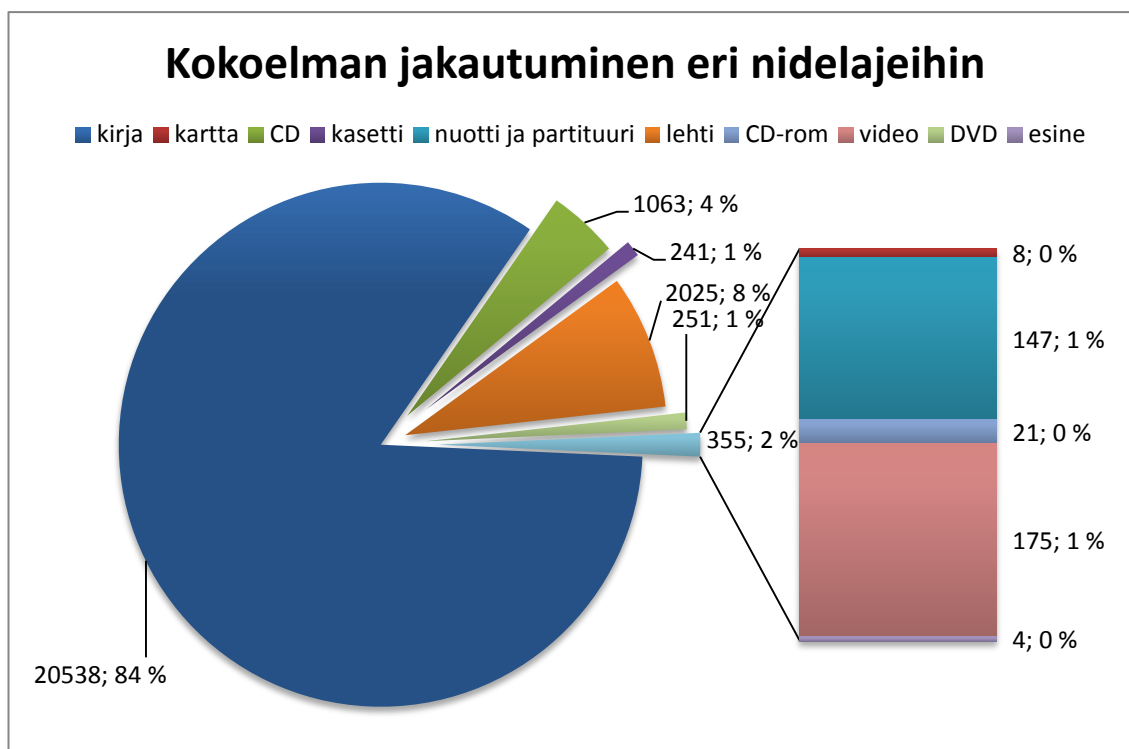
kymmenesosan Espoon suurimman kirjastoyksikön, Sellon kirjaston kokoelmien koosta. Tapiolan kirjaston kokoelmienkin koko on viisinkertainen Haukilahden kokoelmiin nähden. Haukilahden kokoelma on myös yli 10 000 nidettä pienempi kuin seuraavaksi suuremman Nöykkiön kirjaston kokoelma. Toisaalta peräti viiden kirjaston kokoelmat ovat alle 10 000 nidettä Haukilahden kokoelmia pienemmät. Haukilahden voitaisiinkin todeta olevan suurin Espoon pienistä kirjastoista.

Kuvio 1. Espoon kaupunginkirjaston kokoelmat toimipisteittäin vuonna 2010 (Espoon kaupunginkirjasto 2011)

Haukilahden kirjaston kokoelmat ovat rakenteeltaan varsin perinteiset kirjastokokoelmat. Kuvio 2 on esitetty, miten kokoelmat ovat jakautuneet eri aineistolajeihin. Kirjoja on kokoelmista 84 prosenttia, kun taas eri AV-aineistoa on kokoelmista yhteensä vain 7 prosenttia eli vähemmän kuin lehtiä, joiden osuus on 8 prosenttia. Kokoelmiin kuuluvat esineet ovat kuulokkeita ja ulkoisia

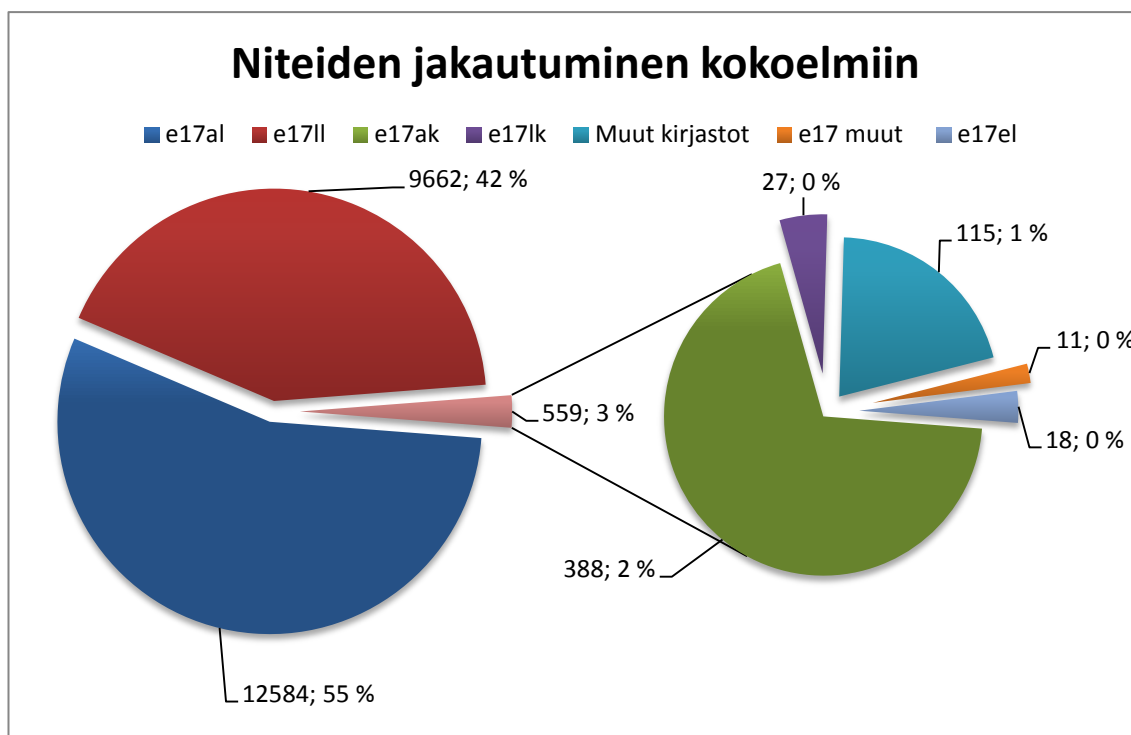
levyasemia, joita lainataan kirjastokäyttöön. Haukilahden kokoelmien analysoinnin osiittana on käytetty teosta *Managing and analyzing your collection* (Doll & Barron 2002).

Kuvio 2. Kokoelman jakautuminen aineistolajeihin toukokuussa 2011

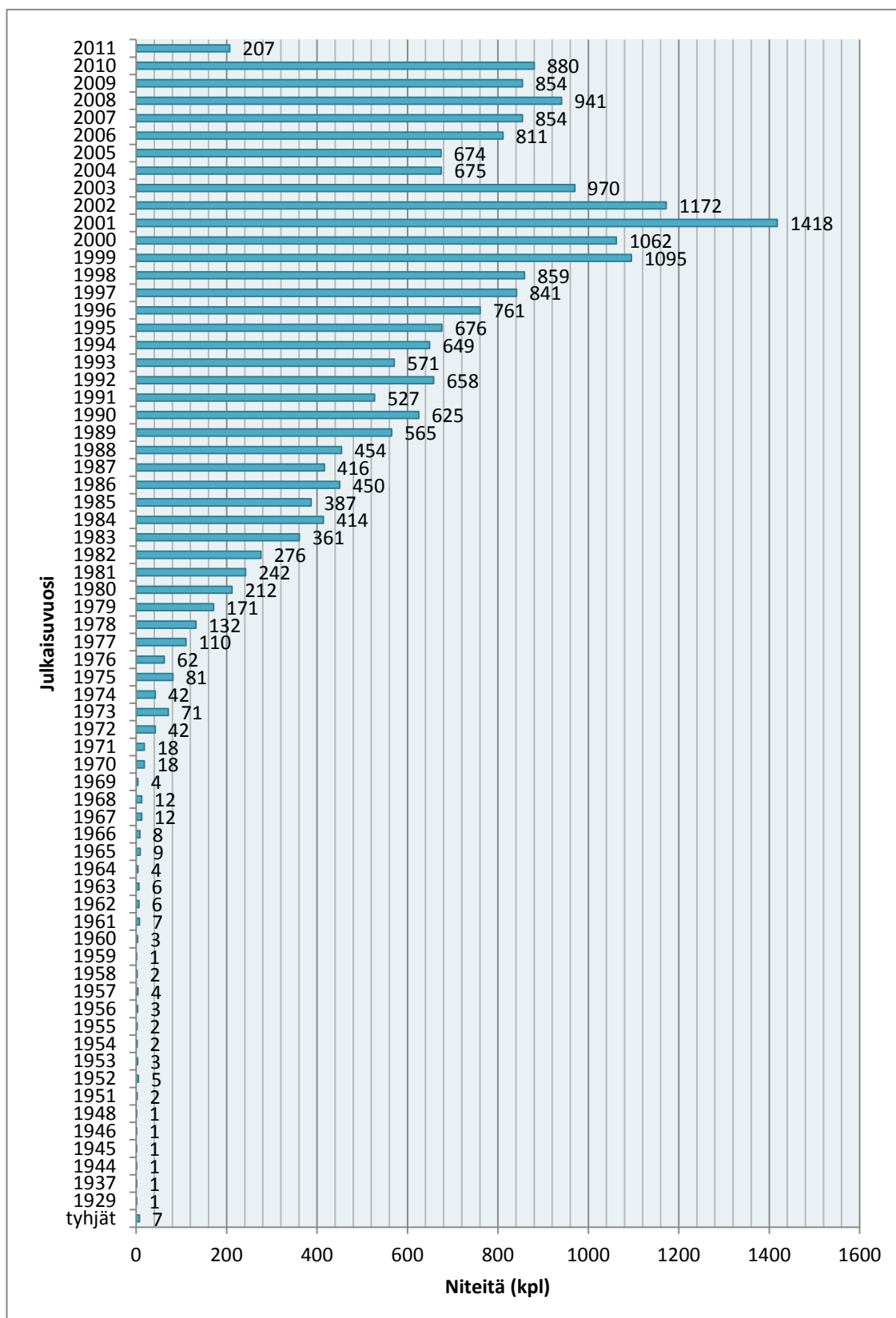
Haukilahden kokoelmat jakautuvat eri kokoelmiin, joita toisinaan kutsutaan myös osastoiksi. Merkittävimmät kokoelmat koostuvat lainattavasta aineistosta ja yksinään aikuisten lainakokoelma (e17al) muodostaa yli puolet kirjaston koko kokoelmasta. Toinen merkittävä kokoelma on lasten lainakokoelma (e17II), joka on kooltaan 42 prosenttia koko kokoelmasta. Näiden kahden kokoelman ulkopuolelle jääkin kaikesta aineistosta ainoastaan kolme prosenttia, joista kaksi kolmannesta kuuluu lasten ja aikuisten käsikirjastoihin. Tietokannan mukaan Haukilahden kirjastossa on myös joukko niteitä, jotka eivät kuulu Haukilahden vaan muiden kirjastojen kokoelmiin. Tämä selittyy osittain siirtokokoelmilla, joita tehdään Tapiolasta Haukilahteen. Joukossa on kuitenkin myös esimerkiksi

Helsingin kaupunginkirjaston aineistoa, jonka sijaintitiedoissa lienee tietokannassa virhe. Aineiston tarkka jakautuminen eri kokoelmiin nidemäärinä ja prosentteina on esitetty Kuvio 3.

Kuvio 3. Kokoelman jakautuminen kirjaston eri kokoelmiin toukokuussa 2011 (poislukien lehdet)

Eräs keskeinen tarkastelukulma kokoelmiin on niiden ikä. Kuvio 4 on esitetty, miten kirjaston kokoelmat lehdet poislukien jakautuvat eri julkaisuvuosille. Kuviossa on huomionarvoista, että kokoelmissa parhaiten edustettuna on vuosi 2001 eli kymmenen vuotta vanha aineisto. Vuosi 2001 näyttää olleen jonkinnäköinen taitekohta hankinnoissa, sillä, mikäli aineiston julkaisuvuoden katsotaan korreloivan hankintavuoden kanssa, hankintamäärien voidaan olettaa laskeneen vähintään 500 niteellä vuodesta 2001 vuoteen 2010.

Kuvio 4. Kirjaston aineiston (poislukien lehdet) jakautuminen julkaisu vuosittain toukokuussa 2011

Lisäksi kuvioista voidaan todeta 1980-luvulla julkaistun aineiston olevan yhä melko vahvasti edustettuna Haukilahden kokoelmissa. Myös ennen 80-lukua julkaistua aineistoa löytyy useiden satojen niteiden verran, mutta sen osuus on huomattavasti marginaalisempi. Keskiarvojulkaistusvuosi Haukilahden aineistoissa toukokuussa 2011 oli vuosi 1997. Kokoelma on siis keskimäärin miltei 15 vuotta vanha. On kenties perusteltua kysyä, onko tämä tarkoituksenmukaista kirjaston asiakaskunnan tarpeita ajatellen ja ovatko nämä 1980-luvulla tai ennen sitä julkaistut teokset yhä ajantasaisia.

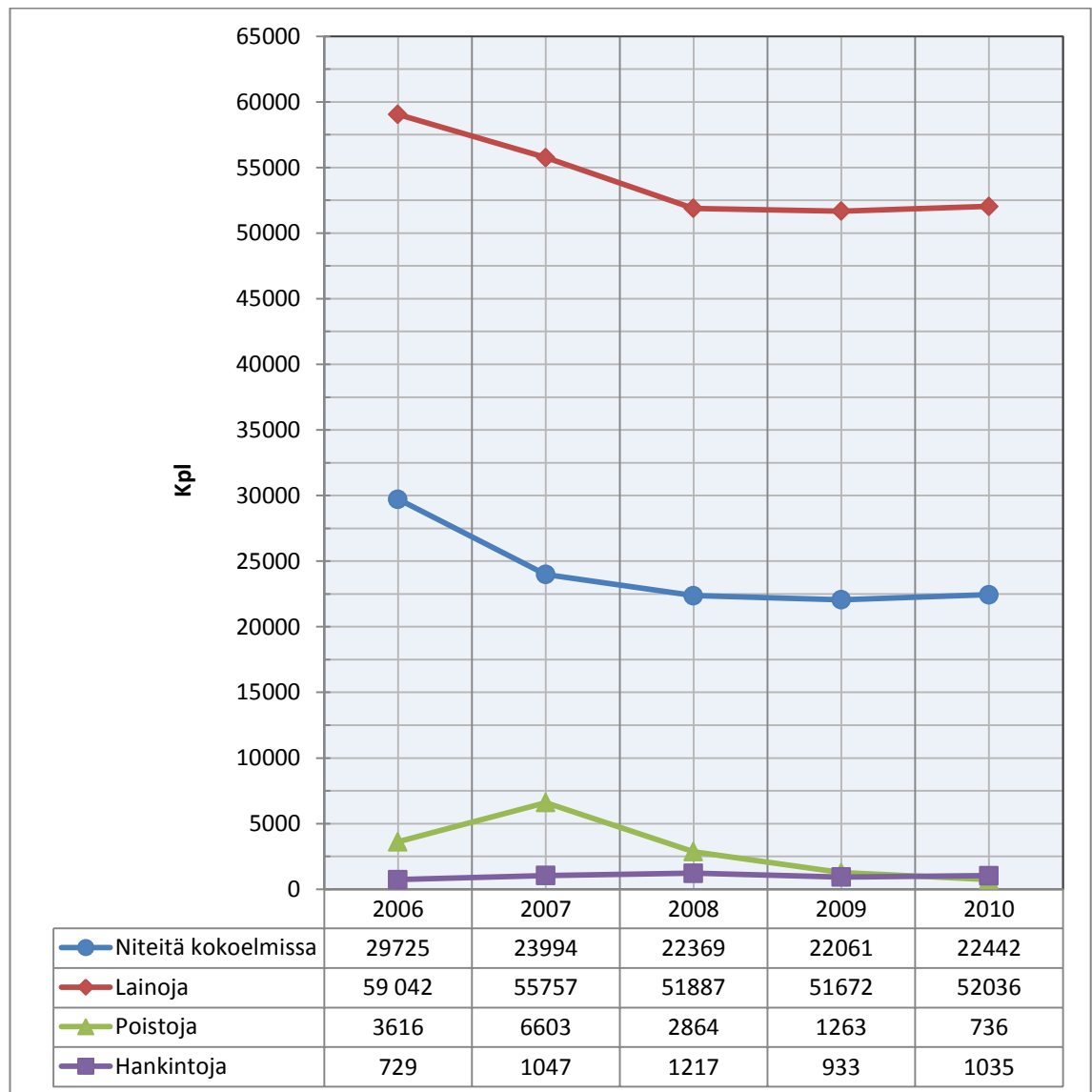
4.3 Lainaus, hankinta ja poistot

Keskeistä kokoelmien arvioinnissa on itse kokoelmien tarkastelun lisäksi tarkastella kokoelmaan kohdistuvia lainoja, poistoja ja hankintoja. Vertaamalla lainojen, poistojen ja hankintojen määrien muutosta vuodesta toiseen sekä niiden suhdetta toisiinsa ja kokoelmiin, voidaan arvioida, miten kokoelmia on kehitetty ja ovatko ne pysyneet elävinä ja asiakaskuntaa kiinnostavina. Toisaalta niiden kautta on mahdollista verrata kirjastoa muihin kirjastoihin tai laajempiin yksikköihin. Tässä yhteydessä Haukilahden kirjaston tilastoja verrataan sekä koko Espoon kaupunginkirjaston ja Tapiolan alueen että koko maan tilastoihin viimeisen viiden vuoden ajalta. Lähteinä tässä alaluvussa on käytetty Espoon kaupunginkirjaston tilastojen osalta Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomuksia vuosilta 2006-2011 ja Kansallisten tilastojen osalta Yleisten kirjastojen tilastoja (OKM 2011). Tilastoista on koostettu myös taulukko liitteeseen 2.

4.3.1 Lainaus

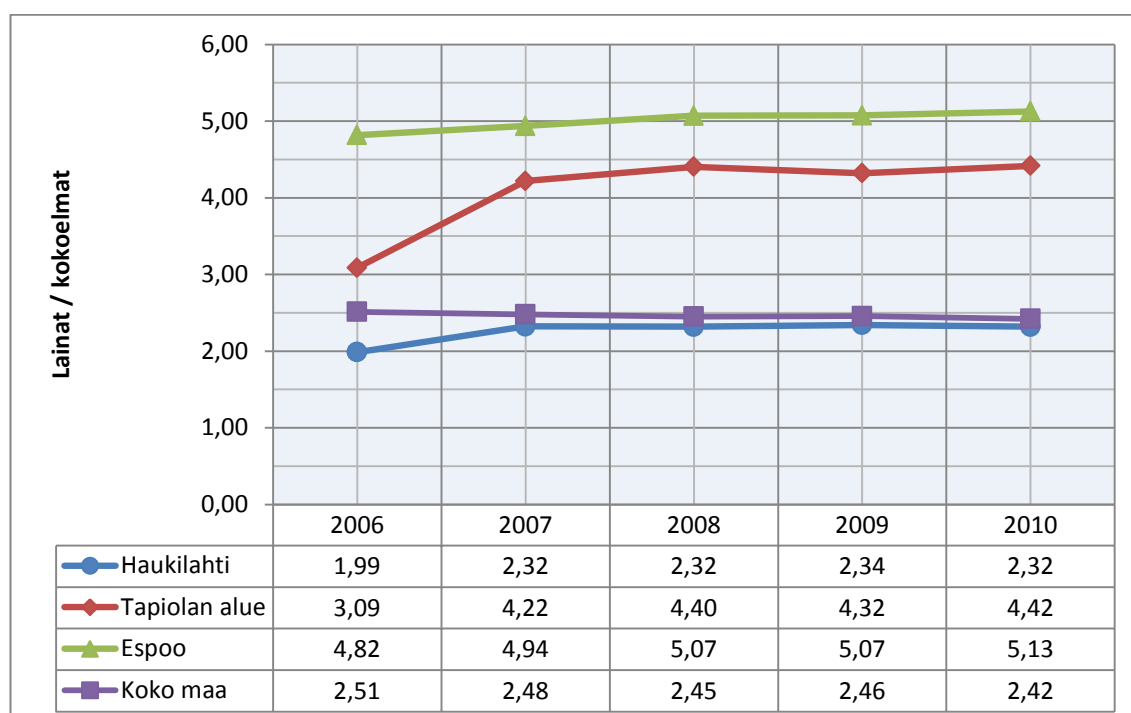
Kun tarkastellaan Haukilahden tilastoja vuosilta 2006-2010, on sekä lainausten määrä että kokoelmien koko laskenut mainittavissa määrin tänä aikana. Kuten Kuvio 5 esitetään, on Haukilahden kirjaston kokoelman koko laskenut viiden vuoden aikana 29 735 niteestä 22 442 niteeseen eli yli 7 000 niteen verran.

Samana aikana myös lainojen määrä on laskenut noin 7 000 lainaa, 59 042 lainasta 52 036 lainaan. Toki vuodesta 2009 vuoteen 2010 sekä lainojen määrä että kokoelmien koko on hieman kasvanut, mutta muutos ylöspäin on ollut vain marginaalista (400 lainaa/nidettä) viidessä vuodessa tapahtuneeseen pudotukseen verrattuna. Yleinen trendi on selkeästi ollut laskeva.

Kuvio 5. Kokoelman, lainojen, poistojen ja hankintojen kehitys vuosina 2006–2010

Lainausten määrän lasku on myötäillyt varsin johdonmukaisesti kokoelmien määrän muutosta. Tätä havaintoa tukee varsin selkeästi Kuvio 6, jossa lainojen määrä on suhteutettu kokoelmiin. Nidekohtainen lainaus on vuosina 2007-2010 pysynyt kahden sadasosan sisällä. Vuoden 2006 nidekohtainen lainaus on noin kolme kymmenystä muita vuosia heikompaa, mutta se lienee selitettävissä vuoden 2007 poistoilla. Niihin palataan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Kuvio 6. Lainojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006–2010

Samassa kuviossa on esitetty myös vastaava lainauksen suhde kokoelmiin Tapiolan alueella, koko Espoon kaupunginkirjastossa sekä koko maassa. On merkillepantavaa, että Haukilahden kirjaston lainaus on viimeiset viisi vuotta ollut johdonmukaisesti kaikkia näitä vertailukohtia heikompaa. Etenkin vuosina 2007-2010 Haukilahden suhteellinen lainaus on ollut vain marginaalisesti heikompaa kuin kansallinen keskiarvo, mutta on huolestuttavaa, että Haukilahden suhteellinen lainaus on alle puolet koko Espoon keskimääräisestä

lainauksesta viiden vertailuvuoden aikana ja vain hieman yli puolet koko Tapiolan alueen suhteellisesta lainauksesta vuosina 2007-2010. Tapiolan kirjaston neljä kuukautta kestänyt remontti vuonna 2006 selittää kyseisen vuoden alhaisemman lainauksen Tapiolan alueella (Espoon kaupunginkirjasto 2007, 11).

Tilastollisen pitkittäisvertailun lisäksi voidaan lainauksesta tarkastella myös jonkin tietyn ajankohdan osalta eräänlaisena poikittaisleikkauksena. Toukokuussa 2011 Millenniumista tuodun datan mukaan kyseisellä hetkellä Haukilahden kokoelmiin kuului 22 804 nidettä, mikäli tarkastelussa ei oteta huomioon kokoelmiin kuuluvia ja tietokantaan vietyjä lehtiä. Näihin niteisiin oli koko niiden kirjastokäytön aikana kohdistunut 415 898 lainaa, joista 31 236 oli kertynyt vuoden 2010 aikana ja 11 658 vuonna 2011 ennen datan tuontia. Nämä luvut on esitetty Taulukko 1.

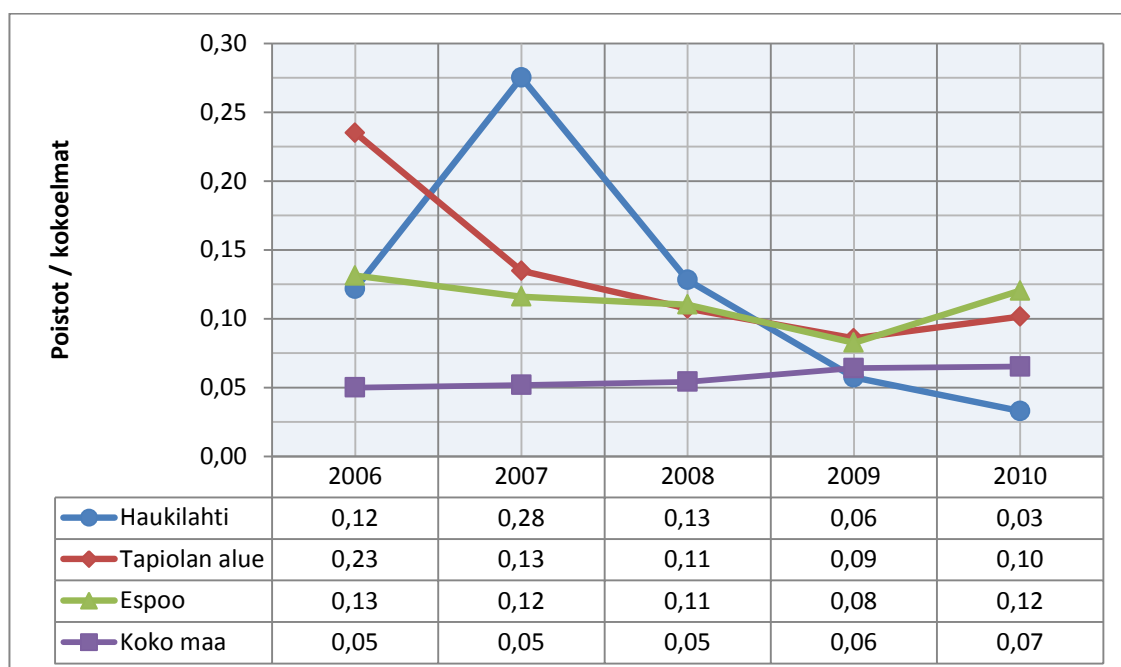
Samassa taulukossa on myös laskettu myös nidemäärään suhteutettu lainaus kunkin ajanjakson osalta. Kokonaislainaus nidettä kohden on toukokuussa 2011 ollut siis 18,24 lainaa, kun taas vuonna 2010 Haukilahden kirjaston kokoelmiin kuuluviin niteisiin on kohdistunut keskimäärin 1,37 lainaa. Vuoden 2011 ensimmäisen viiden kuukauden ajalta vastaava luku on 0,51, mikä vaikuttaisi olevan kohtuullisesti linjassa edellisen vuoden lainauksen kanssa. Näille suhdeluvuille ei valitettavasti ole suoraa vertailukohtaa saatavilla muista kirjastoista tai yksiköistä, mutta niitä voidaan käyttää apuvälineenä, kun kokoelmia tarkastellaan ennen ja jälkeen kokoelman huollollisten toimenpiteiden.

Taulukko 1. Kokonaislainaus sekä lainojen suhde nidemäärään Haukilahdessa toukokuussa 2011, jolloin kokoelmissa oli 22 804 nidettä

	Lainoja (kpl)	Lainat / kokoelmat
Tammi-toukokuu 2011	11658	0,51
Tammi-joulukuu 2010	31236	1,37
Kaikki lainat	415898	18,24

Silmiinpistävää Taulukko 1 luvuissa on kuitenkin vuoden 2010 lainauksen suhdeluku. Jos sitä verrataan Kuvio 6 esitettyyn vastaavaan suhdelukuun, voidaan todeta näiden kahden luvun eroavan toisistaan miltei yhden lainan verran. Tämä poikkeama luvuissa, joissa ei maalaisjärjellä ajatellen pitäisi olla suurta poikkeamaa, johtuu kuitenkin siitä, että vaikka Taulukko 1 on käytetty Haukilahden kirjaston niteisiin kohdistuneiden lainojen määrää, ei niin ole toimittu kuvioiden Kuvio 5 ja Kuvio 6 lähteenä toimivissa Espoon kaupunginkirjaston tilastoissa. Virallisissa tilastoissa lainausluvut perustuvat kussakin kirjastoyksiköissä tehtyihin lainauksiin, ei siis tietyn kirjaston aineistoon kohdistuviin lainoihin. Toisin sanoen Haukilahden kirjaston aineiston liikkuvuus vielä on huonompi, kuin Kuvio 6 antaisi ymmärtää ja melko suuri osa lainoista kertyy muista kirjastoista tilatun aineiston lainauksesta.

4.3.2 Poistot ja hankinta

Kuvio 7. Poistojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010

Kokoelmien kokoon vaikuttavat luonnollisesti niihin kohdistuvat poistot ja hankinnat. Haukilahtien kokoelmien kutistumista selittää osaltaan Kuvio 5 näkyvä piikki poistoissa vuoden 2007 kohdalla. Silloin Haukilahden kokoelmaa karsittiin ennakoivasti tulevia tilamuutoksia varten (Espoon kaupunginkirjasto 2008, 12). Vuoden 2007 jälkeen poistojen määrä on puolestaan laskenut selvästi vuoden 2006 tason alle ja alitti vuonna 2010 tehtyjen hankintojen määrän. Sama trendi ilmenee hyvin myös, kun poistojen määrä suhteutetaan kokoelmien määrään Kuvio 7.

Toisin kuin poistojen määrä, on hankintojen määrä pysynyt suhteellisen vakaana viimeiset viisi vuotta. Vähiten hankintoja on tehty vuonna 2006 ja eniten vuonna 2008, mutta näiden ääripäiden ero mahtuu kokonaisuudessaan 500 niteen sisään (Kuvio 5). Tosin, mikäli huomioidaan, että vuonna 2008, jolloin hankintoja tehtiin eniten, kokoelmiin lisättiin vain 1 217 nidettä, on 500 niteen suuruinen muutos tilastoissa melko raju. Hankintamäärät vaikuttavat kuitenkin varsin tasaisilta kokoelmiin nähden etenkin vuoden 2007 poistopiikin jälkeen, sillä Kuvio 8 mukaan hankintojen suhteellinen määrän muutos Haukilahdessa mahtuu vuosien 2007-2008 osalta sadasosan sisään. Vuoden 2006 suhteellinen hankinta eroaa muista vuosista rajummin, mutta kyseisenä vuonna olivat kokoelmat muita vuosia merkittävästi isommat ja hankintamäärät muita vuosia pienemmät.

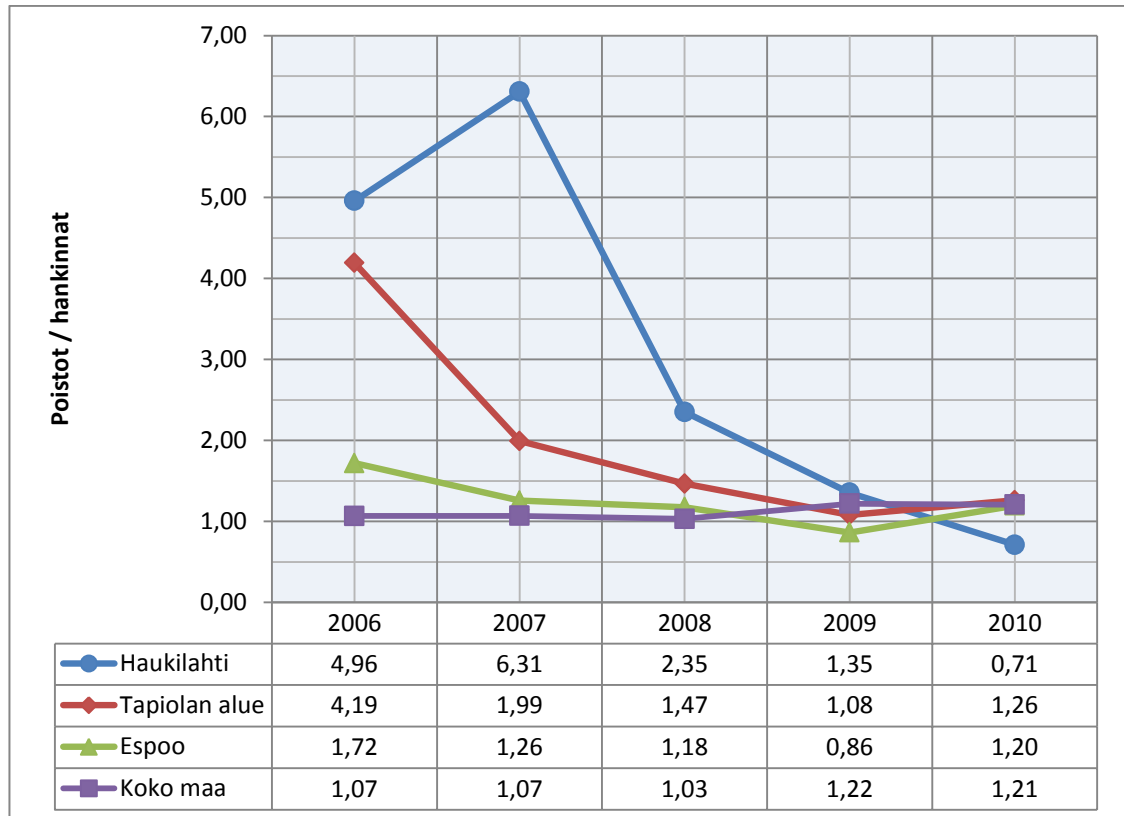
Kun Haukilahden hankintoja ja poistoja verrataan Tapiolan alueen, Espoon kaupunginkirjaston ja koko Suomen hankinta- ja poistotilastoihin, voidaan tehdä muutamia mielenkiintoisia havaintoja. Kuvio 7 on esitetty suhteellisten poistojen kehitys eri alueilla ja siitä voidaan havaita, että Haukilahden poistojen määrä on vaihdellut vuosina 2006-2010 paljon miltei kaikkiin vertailukohtiin nähden. Vuonna 2005 Haukilahdessa on tehty poistoja suhteessa vain hieman vähemmän kuin Espoossa kaikkiaan, kun taas vuosina 2007 ja 2008 Haukilahden suhteelliset poistot ovat ylittäneet selkeästi kaikkien vertailukohtien suhteelliset poistot. Toisaalta taas jo vuonna 2009 Haukilahden suhteelliset poistot ovat laskeneet hieman alle kansallisen keskiarvon, joka on kolmena aiempänä vuonna ollut selvästi muita vertailukohtia alhaisempi, ja vuonna 2010

suhteellisia poistoja on Haukilahdessa tehty peräti puolet vähemmän kuin koko Suomessa keskimäärin. Huomiota herättää myös se, että vuodesta 2009 vuoteen 2010 sekä Tapiolan alueen että koko Espoon suhteellisten poistojen määrä on noussut.

Kuvio 8. Hankintojen suhde kokoelmiin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010

Suhteellisten hankintojen osalta vertailukäyrät ovat huomattavasti poistoja tasaisempia (Kuvio 8). Vuotta 2008 lukuun ottamatta Haukilahdessa on tehty suhteellisia hankintoja vähemmän, kuin missään vertailukohteessa. Vuonna 2008 Haukilahden suhteelliset hankinnat ylittävät suhteellisten hankintojen valtakunnallisen keskiarvon, mutta alle sadasosan erolla. Sekä Tapiolan alueen että koko Espoon kaupunginkirjaston suhteellisen hankinnan Haukilahden suhteellinen hankinta alittaa kaikkina vuosina useilla sadasosilla ja on vuotta 2008 lukuun ottamatta alle tai vain puolet koko Espoon hankinnasta.

Kuvio 9. Poistojen suhde hankintoihin Haukilahdessa, Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa ja koko maassa vuosina 2006-2010

Paitsi kokoelmiin, on hankintoja ja poistoja hyödyllistä verrata myös toisiinsa. Jo Kuvio 5 käy ilmi, että vuosina 2006-2009 Haukilahden kirjastossa on tehty enemmän poistoja kuin hankintoja. Kolmen ensimmäisen vuoden osalta ero on huomattava, mutta vuonna 2009 kirjastosta on poistettu vain noin 300 nidettä enemmän kuin sinne on hankittu. Vuonna 2010 vuoden 2009 tilanne on puolestaan kääntynyt pääläelleen ja Hankintoja on noin 300 poistoja enemmän. Kuvio 9 on laskettu tarkasti, mikä on poistojen suhde hankintoihin niin Haukilahdessa kuin Tapiolan alueella, Espoon kaupunginkirjastossa kuin valtakunnallisestikin. Merkillepantavaa on, että vertailukohtiinsa nähden Haukilahdesta on poistettu enemmän aineistoa jokaista uutta hankintaa kohden vuosina 2006-2009 ja vuosina 2006-2008 poistoja jokaista hankintaa kohden on tehty vähintään kaksinkertainen määrä sekä koko Espoon kaupunginkirjastoon että kansalliseen keskiarvoon verrattuna. Toisaalta Haukilahti on vuonna 2010

ainoa vertailluista alueista, jolla on tehty enemmän hankintoja kuin poistoja. Tämä kuvio osoittaaakin, että hankintojen ja poistojen suhde Haukilahdessa on heittelehtinyt voimakkaasti vertaillun viiden vuoden aikana, etenkin jos sitä verrataan Espoon kaupunginkirjastoon tai kansallisiin keskiarvoihin.

5 HAUKILAHDEN LISTAILIJA-PROJEKTI

Tämä opinnäytetyön keskittyy pääasiassa toimeksiantajan toiveesta toteutettuun Haukilahden tietokokolmien arviointiin ja karsintaan. Toimeksiantajan puolella eli Tapiolan aluekirjastossa koettiin, että samaan alueeseen kuuluvan Haukilahden kokoelmat olivat päässeet ikääntymään, eivätkä vastanneet täysin asiakaskunnan tarpeita. Tähän lopputulokseen oli tultu muun muassa niiden kokemusten pohjalta, joita Tapiolan kirjaston työntekijöille oli kertynyt, kun he olivat työskennelleet Haukilahden kirjastossa. Keskeinen tavoite projektissa olikin kokoelman tuoreuttaminen karsinnan avulla.

Toinen tavoite oli, että hyllyihin saataisiin aiempaa enemmän myös esittelytilaa, jolloin kokoelmista voitaisiin nostaa paremmin esiin niin uutuuskirjoja kuin vanhempaa kiinnostavaa materiaaliakin. Kokoelmien läpikäyntiä edeltäneessä tilanteessa tämä ei kuitenkaan useimmiten ollut mahdollista, sillä paikoin hyllyt olivat melko tai erittäin täysiä. Hyvä esimerkki Haukilahden hyllyistä on nähtävissä Kuva 5. Kyseisessä kaunokirjallisuushyllyssä vain muutamia kirjoja on voitu nostaa näyttille kansi katsojaan päin ja nekin on jouduttu sijoittamaan varsin ahtaasti. Suuri osa tietokokoelmien hyllyistä muistutti tätä hyllyä tai olivat vielä täydempiä.

Alustavien havaintojen sekä luvussa 4 esiteltyjen tilastojen valossa kirjaston kokoelmien kaikki osat olisivat olleet läpikäynnin ja karsinnan tarpeessa. Projektin aikataulutusta asetti kuitenkin rajoituksia sen laajuudelle. Koska koko käytännön työ oli toteutettava neljässä työpäivässä, päätettiin se rajata tällä erää ainoastaan tietoaaineistoon. Nyt toteutettu projekti mahdollistaa kuitenkin Listailijan käytön myös muiden kokoelmien osalta.

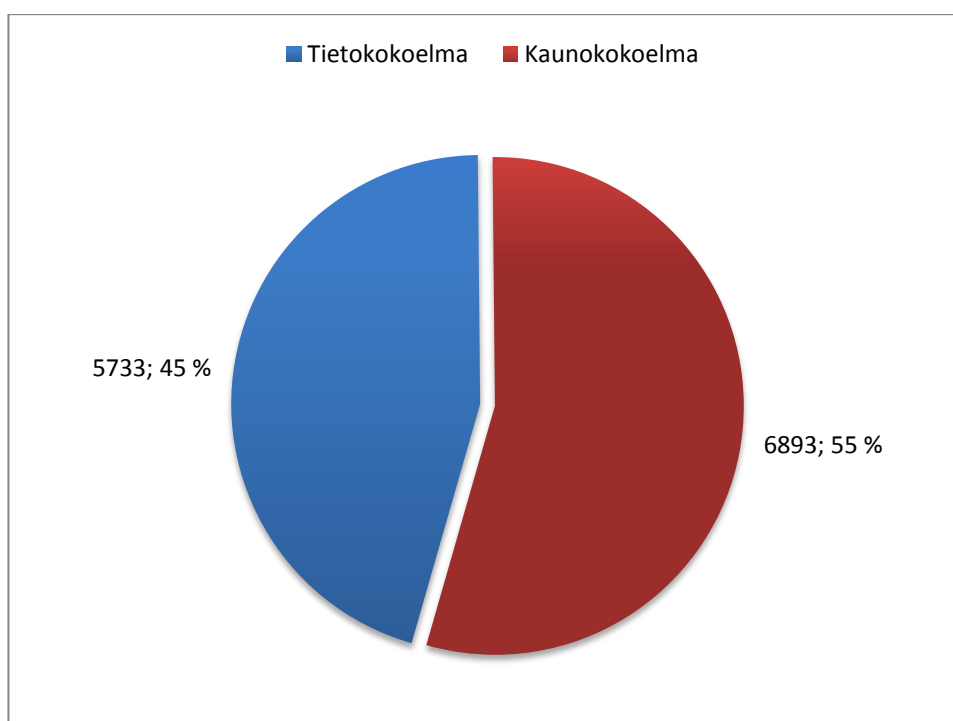

Kuva 5. Ennen karsintaa hyllyt olivat täysiä ja niissä oli vain niukasti esittelytilaa. Kuvassa kaunokirjallisuushylly

5.1 Aikuisten tietokokoelma

Haukilahden kirjaston kaikista kokoelmista 55 prosenttia kuuluu aikuisten lainakokoelmiin toukokuussa 2011, kuten jo Kuvio 3 käy ilmi. Aikuisten lainakokoelmat puolestaan jakautuvat kauno- ja tietokokoelmiin siten, että 55 prosenttia aikuisten aineistosta on osa kaunokokoelmia ja loput 45 prosenttia

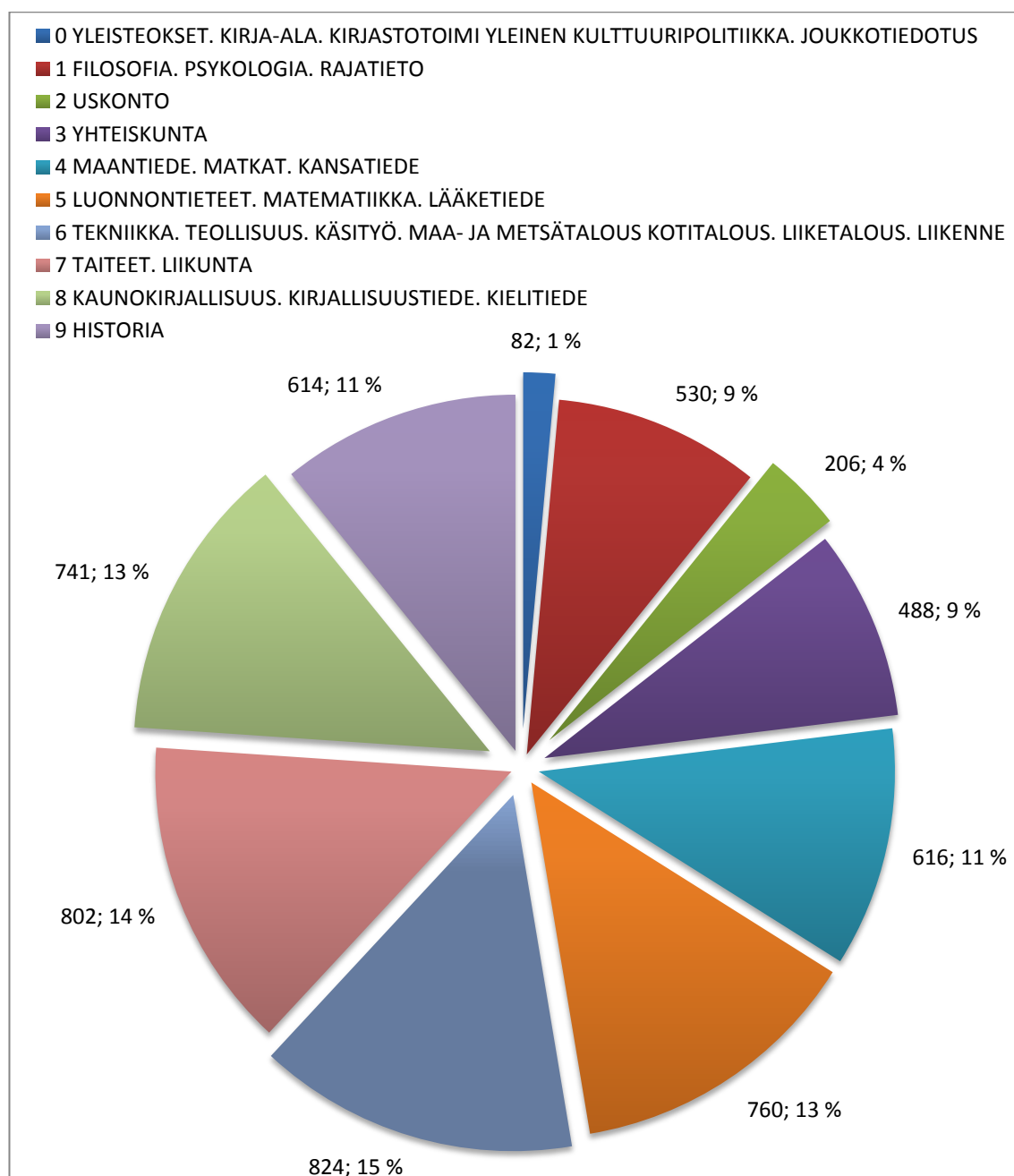
tietokokoelmia (Kuvio 10). Kaunoaineistoksi luetaan tässä paitsi kaikki fiktiivinen aineisto myös luokasta 99 löytyvät elämäkertateokset, joita pääasiassa luetaan kaunokirjallisuuden tapaan. Kaikki muu aineisto luetaan osaksi tietokokoelmia. Tietokokoelmiin sisältyvät myös kaikki musiikkiäänitteet ja ne mukaan lukien tietokokoelma on kooltaan 5 733 nidettä. Musiikkiäänitteet eivät kuitenkaan sisältyneet kokoelmien läpikäyntiin, joten niitä ei ole huomioitu tässä luvussa muualla kuin Kuvio 10. Kun musiikkiäänitteitä ei huomioida, on tietokokoelman koko 5 663 nidettä.

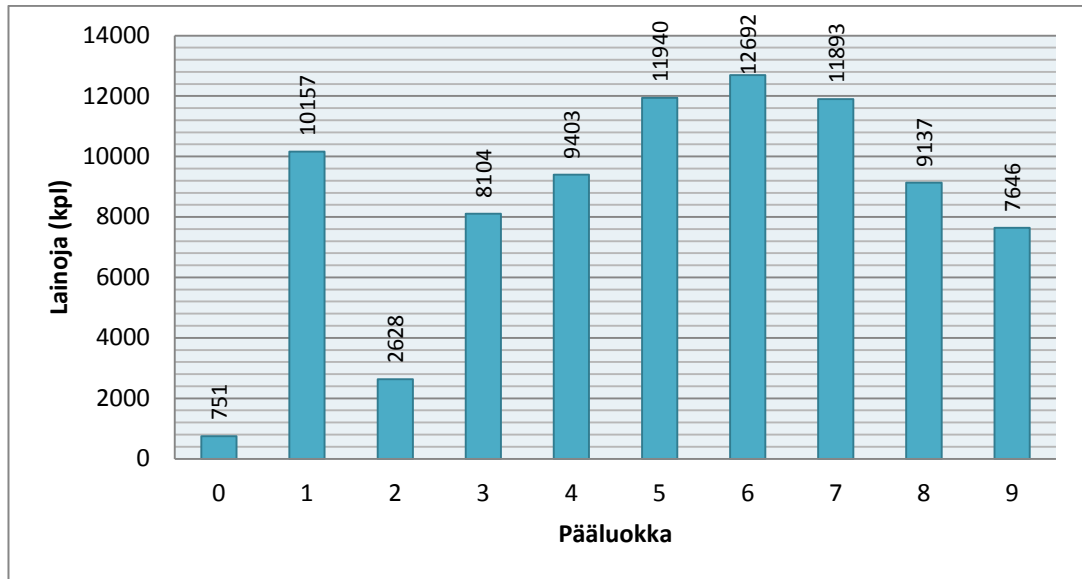
Kuvio 10. Aikuisten aineiston jakautuminen kauno- ja tietokokoelmiin toukokuussa 2011

Haukilahden kirjastossa on käytössä Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä (YKL). Kun tietoaineisto jaetaan pääluokittain, kuten Kuvio 11 on tehty, saadaan karkea kuva siitä, mihin aihepiireihin kokoelma on painottunut. Nidemäärillä mitaten Haukilahden kirjaston suurimmat luokat ovat luokat 6 (824 nidettä) ja 7

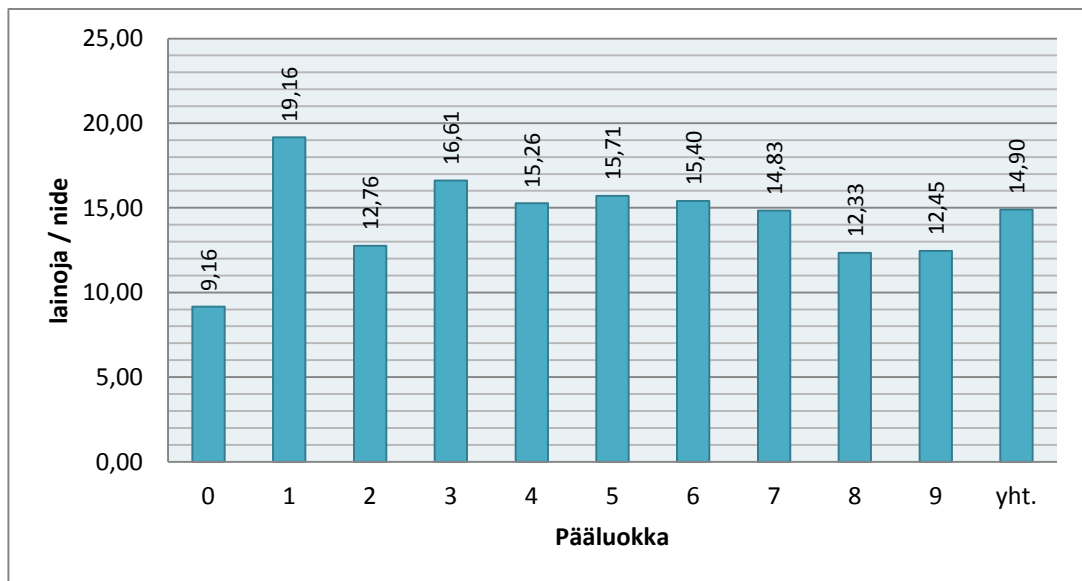
(802 nidettä). Lisäksi luokissa 5 ja 8 on yli 700 nidettä. Pienin pääluokista on melko odotetusti luokka 0 eli yleisteokset, jossa ainoana pääluokkana on alle 100 nidettä. Merkittävästi muita pääluokkia pienempi on myös pääluokka 2, jossa on vain hieman yli 200 nidettä.

Kuvio 11. Tietoaineiston jakautuminen pääluokkiin toukokuussa 2011

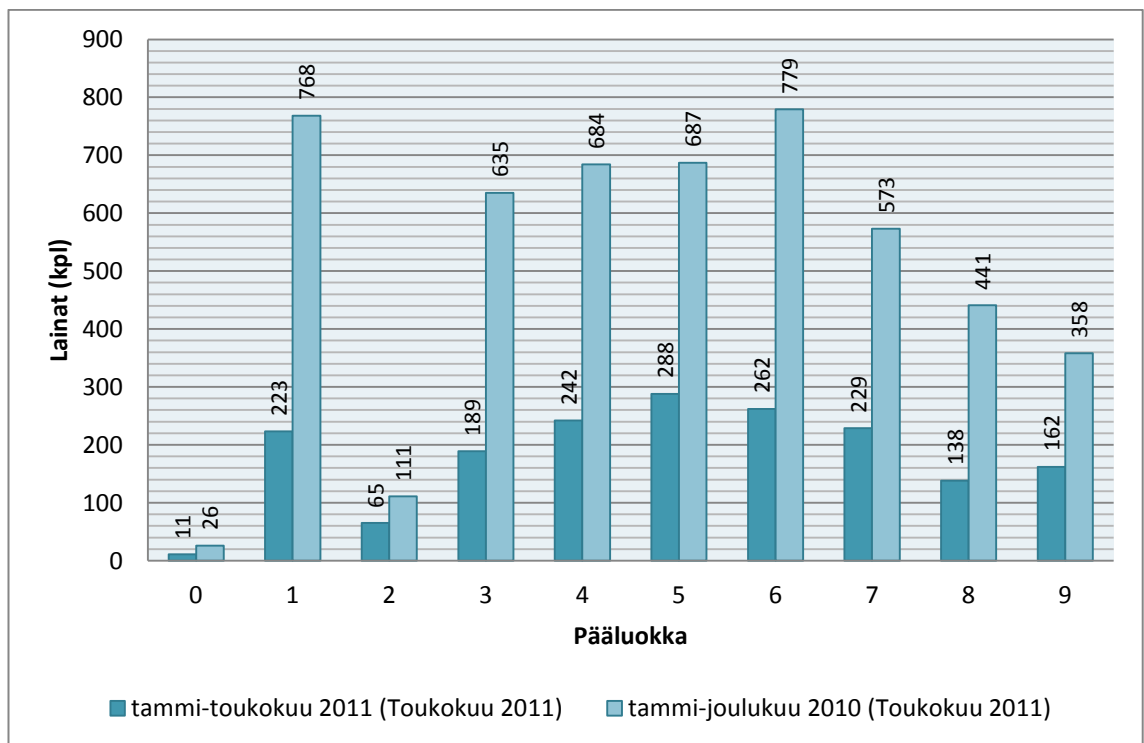
Kuvio 12. Kokonaislainaus pääluokittain toukokuussa 2011

Kuvio 13. Kokonaislainaus nidettä kohden pääluokittain toukokuussa 2011

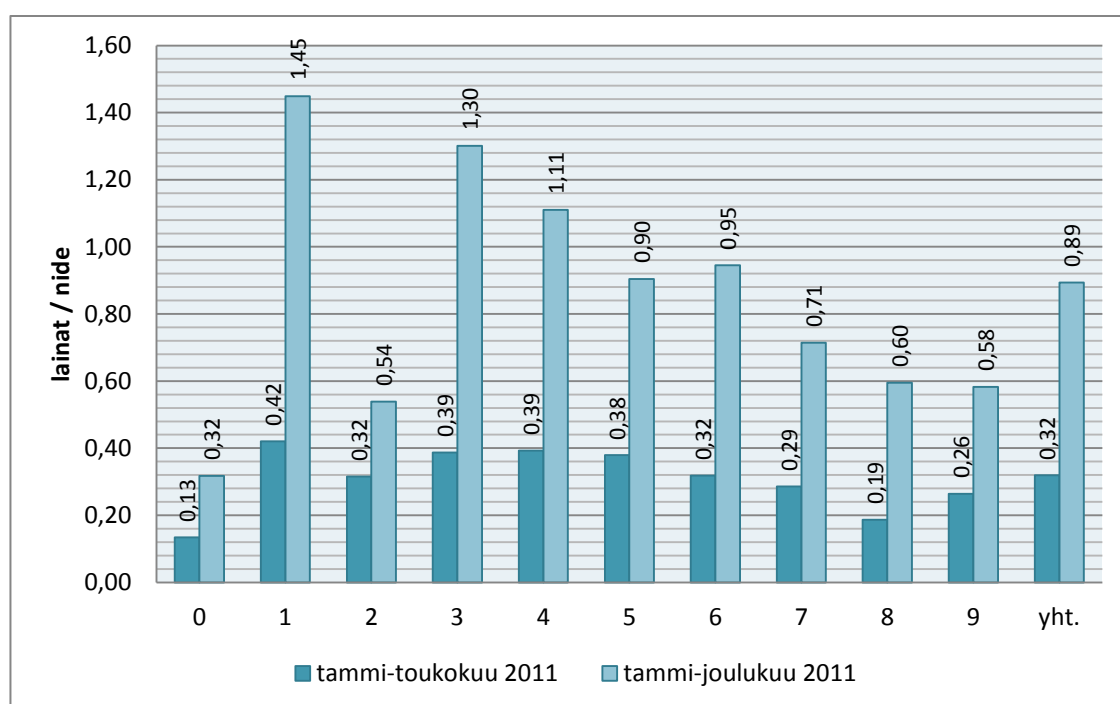
Lainojen kokonaismääriä verratessa vaikuttaisi aineiston lainaus jakautuvan pääpiirteittäin samoissa suhteissa kuin niteet jakautuvat pääluokkiin. Määrällisesti eniten lainoja on kertynyt luokkiin 5, 6 ja 7, kun taas vähiten lainoja on luokissa 0 ja 2. Kaikkien pääluokkien kokonaislainamäärät on esitetty Kuvio

12. Toisaalta, kun lainamäärät suhteutetaan kunkin pääluokan nidemääriin, kuten Kuvio 13 on tehty, voidaan nähdä, että etenkin luokkien 3-7 nidekohtainen kokonaislainaus on varsin tasaista ja lähellä koko tietokokoelman keskiarvoa. Pääluokan 0 kokonaislainaus on myös niteisiin suhteutettuna merkittävästi heikompaa kuin muiden luokkien tai kokoelmien keskimäärin. Myös pääluokan 2 niteisiin suhteutettu lainaus on keskiarvoa heikompaa, mutta miltei samoissa lainausluvuissa ovat myös luokat 8 ja 9. Merkillepantava poikkeama tilastoissa on kuitenkin pääluokka 1, joka on ollut kaikista luokista suhteessa selvästi eniten lainassa, ylittäen kahdella ja puolella nidekohtaisella lainalla luokan 3, jonka suhteellinen lainaus on toiseksi korkein, ja yli neljällä kaikkien luokkien keskiarvon.

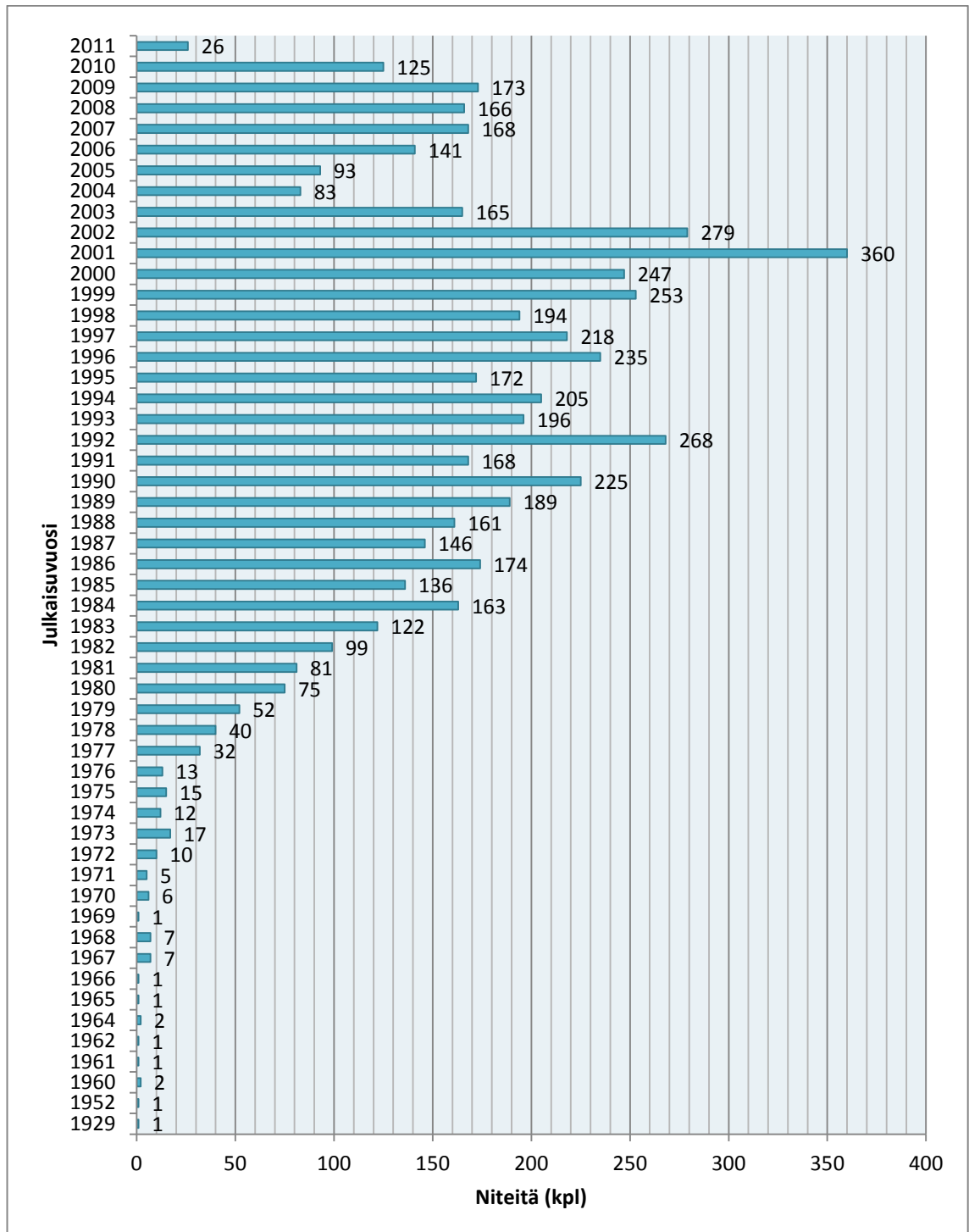
Kuvio 14. Lainaus pääluokittain vuoden 2010 ja 2011 aikana toukokuussa 2011

Lainamääriä ja suhteellista lainausta pääluokissa voidaan tarkastella myös vuoden 2010 ja vuoden 2011 ensimmäisten viiden kuukauden osalta. Näin on tehty kuvioissa Kuvio 14 ja Kuvio 15. Erot pääluokkakohtaisissa lainamäärissä ja suhteellisessa lainauksessa vaikuttaa näissä tilastoissa olevan suurempaa kuin kokonaislainaustilastoissa, mutta silmämääräisesti kuvioista voidaan todeta sekä lainauksen numeraalisen että suhteellisen määrän vuosina 2010 ja 2011 myötäilevän pääpiirteittäin kokonaislainausta.

Kuvio 15. Lainausta nideä kohti vuoden 2010 ja 2011 aikana pääluokittain toukokuussa 2011

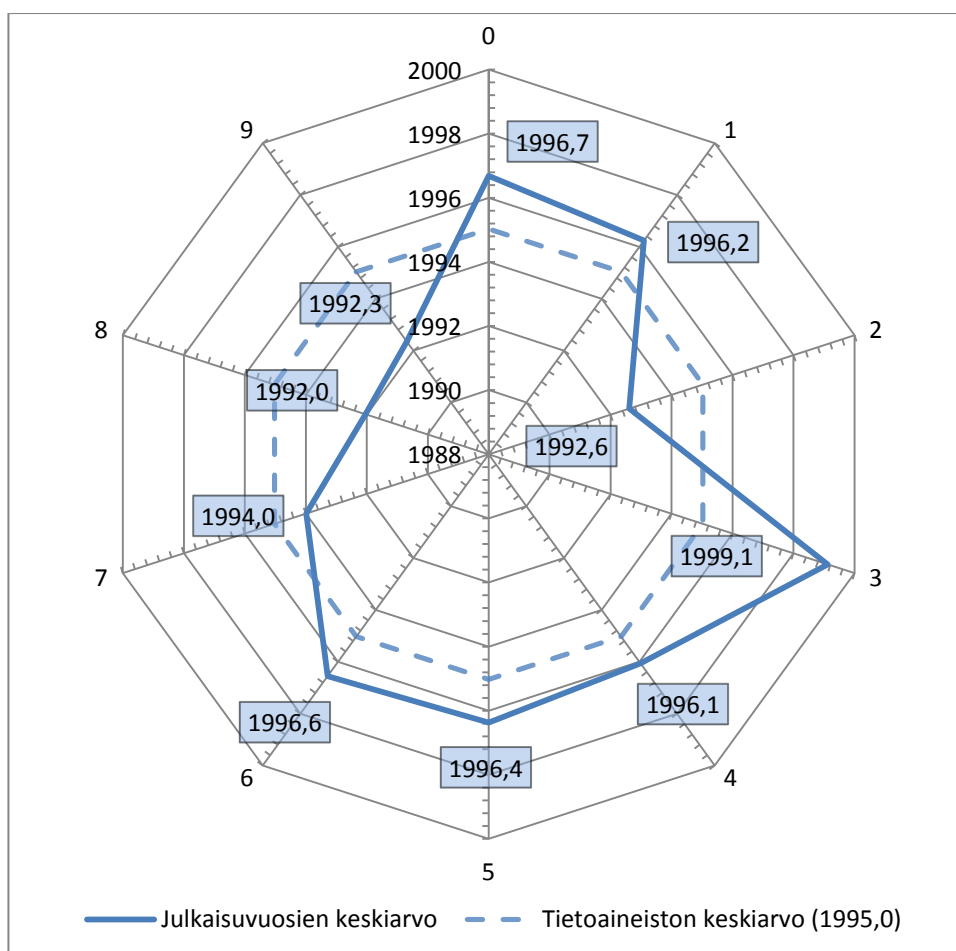
Pääluokkakohtaisen nide- ja lainamäärien tarkastelun lisäksi on tietoaaineistoa järkevää tarkastella myös kokonaisuutena ja muiden jaottelujen kautta. Tietokokoelmia voidaan tarkastella koko aineiston tapaan sen ikäjakauman kautta. Niteiden jakautuminen eri julkaisuvuosille on esitetty Kuvio 16. Kun Kuvio 16 verrataan koko aineiston ikäjakaumaa esittävään Kuvio 4, voi tietokokoelmien ikärakenteen seurailevan varsin selkeästi koko aineiston

Kuvio 16. Tietokokoelmien niteiden jakautuminen julkaisu vuosittain
toukokuussa 2011

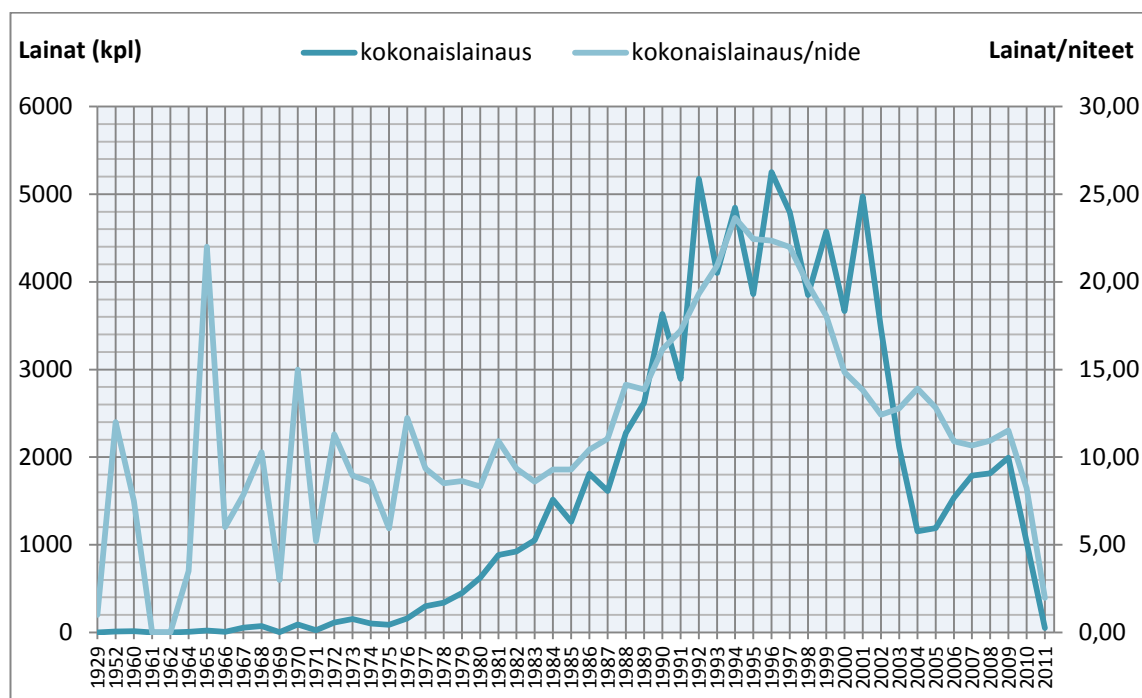
rakennetta: 1980-luvulla ja sen jälkeen julkaistu aineisto muodostaa pääosan tietokokoelmista ja ennen 1980-lukua julkaistu aineisto muodostaa niin sanotun kokoelman pitkän hännän. Myös vahvimmin kokoelmissa edustettu vuosi 2001 on sama sekä tietokokoelmissa että kirjastossa kokonaisuudessaan.

Vaikka aineiston ikärakenne myötäileekin kirjaston kaikkien kokoelmien ikärakennetta, on tietokokoelmien julkaisuvuosien keskiarvo kuitenkin kaksi vuotta koko kirjaston kokoelmaa vanhempi. Tietoaineiston keskimääräinen julkaisuvuosi on siis 1995. Yli puolet kaikesta tietoaineistosta Haukilahden kirjastossa on siis vähintään 15 vuotta vanhaa.

Kuvio 17. Tietokokoelmiin kuuluvien niteiden julkaisuvuosien keskiarvo pääluokittain

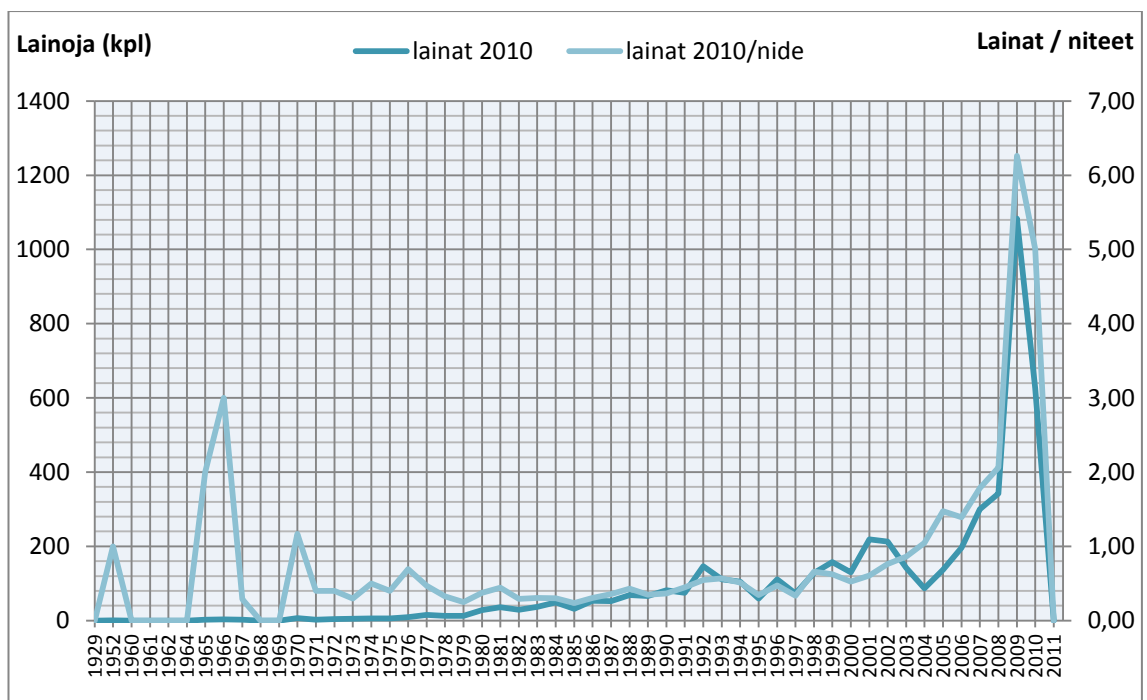
Jos tarkasteluun otetaan pääluokkakohtaiset julkaisuvuosien keskiarvot (Kuvio 17), on puolestaan nähtävissä varsin merkittävää hajontaa. Kymmenestä pääluokasta kuudessa on keskiarvoa tuoreempaa aineistoa ja neljässä vanhempaa. Lähimpänä tietaineiston keskiarvoa on pääluokka 7, jonka julkaisuvuosien keskiarvo on 1994,0, mutta myös luokat 0, 1, 4, 5 ja 6 mahtuvat kahden vuoden säteelle keskiarvosta. Huomattavasti enemmän keskiarvosta poikkeavat vanhempaan päin luokat 2, 8 ja 9, joiden kaikkien julkaisuvuosien keskiarvo jää välille 1992-1993, sekä tuoreempaan päin luokka 3, jonka keskiarvo on peräti 1999,1 eli yli neljä vuotta enemmän kuin tietokokoelmissa keskimäärin.

Kuvio 18. Tietaineiston kokonaislainaus määrällisesti ja nidettä kohti aineiston julkaisuvuoden mukaan jaoteltuna

Myös aineiston lainaus voidaan jaotella julkaisuvuosien perusteella. Näin nähdään, mikä osa kokonaislainauksesta tai tietyn vuoden lainauksesta on kohdistunut kunkin julkaisuvuoden teoksiin. Kuvio 18 on esitetty

kokonaislainaus niin määrällisesti kuin nidemäärään suhteutettunakin julkaisuvuosittain jaoteltuna. Suurimmat lainamäärät kohdistuvat vuosina 1992-2002 julkaistuun aineistoon ja nämä vuodet nousevatkin lainamäärissä selkeästi miltei kaikkien muiden vuosien yläpuolelle. Kuitenkin, kun lainamäärät on suhteutettu nidemääriin, nämä vuodet eivät nouse yhtä voimakkaasti muiden vuosien yläpuolelle. Vuosien 1993-1997 lainaus on myös suhteellisella laskutavalla korkeampaa kuin muina vuosina, mutta erot eri vuosien välillä ovat selkeästi pienemmät. Toisaalta vanhimmat julkaisuvuodet, joille ei kerry määrällisesti juurikaan lainoja, nousevat suhteellisen lainauksen osalta paikoin silmiinpistävän korkealle muuhun aineistoon nähden. Tämä on kuitenkin selitettävissä kyseisten vuosien vähäisellä nidemäärällä (Kuvio 16): jo yksittäisen niteen lainaus vaikuttaa merkittävästi.

Kuvio 19. Tietoaineiston lainaus vuonna 2010 määrällisesti ja nidettä kohden julkaisuvuosittain jaoteltuna

Kokonaislainausta mielenkiintoisempaa on kuitenkin tarkastella, miten viimeisimmän täyden vuoden lainaus jakautuu eri vuosina julkaistun aineiston välille. Kuvio 19 on esitelty vuoden 2010 lainaus määrällisesti ja niteisiin suhteutettuna ja jakauman ero kokonaislainaukseen verrattuna on huomattava. Sekä suhteellinen että määrällinen lainaus on selvästi suurinta vuosina 2009 ja 2010 julkaistujen kirjojen osalta, kun taas tätä aiemmin julkaistun aineiston lainaus laskee melko tasaisesti sekä suhteellisen lainauksen että kokonaislainauksen osalta. Ennen vuotta 1980 suhteellisessa lainauksessa on nähtävissä vastaavia poikkeamia kuin kokonaislainauksessa. Tämä on selkeä osoitus siitä, että Haukilahden kirjaston asiakkaita kiinnostaa nimenomaan tuore aineisto.

5.2 Suodattimet

Haukilahden kirjaston tietoaineiston arviointia varten piti Listailijalle luoda erilaisia suodattimia. Nämä suodattimet tehtiin kahden Millennium-kirjastojärjestelmästä tuodun taulukon avulla. Taulukoita täytyi tuoda kaksi, sillä ensimmäisestä puuttui muutamia suodattimien kannalta olennaisia kenttiä. Pääosa suodattimista on kuitenkin tehty ensimmäisen taulukon pohjalta.

Haukilahteen laaditut suodattimet voidaan jakaa kolmeen ryhmään: ikäsuodattimiin, lainaussuodattimiin ja muihin suodattimiin. Suodattimet on luotu teorian tiedon, oman kokoelmatyökokemuksen ja Tapiolan kirjaston informaattikon Aino Tapion kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta.

Ikäsuodattimilla (Taulukko 2) tarkoitetaan suodattimia, joissa aineistoa on rajattu teosten julkaisuvuoden perusteella. Kuten jo aiemmin tässä työssä on todettu, on yksi niteen lainaukseen vaikuttavista tekijöistä teoksen ikä. Suodattimia luotaessa haluttiin kuitenkin huomioida luokkakohtaiset erot etenkin siinä, miten nopeasti tieto kussakin aihepiirissä vanhenee. Esimerkiksi lääketiedettä (luokka 59) tai ATK:ta (luokka 61) käsittelevä kirjallisuus vanhenee suhteellisen nopeasti jo alojen kehityksen vuoksi, kun taas esimerkiksi

käsityökirjat (luokka 68) tai historiaa käsittelevät teokset (luokat 90-98) eivät ajan myötä samaan tapaan menetä relevanssiaan. Useimmissa luokissa luonteva ikäraja tuntui löytyvän jostakin 10 ja 15 vuoden väliltä. Ikäsuodatintaulukossa on eritelty lukittain/luokkaryhmittäin, mitä vuotta ennen julkaistut teokset on arviomme mukaan kunkin luokan kohdalla tulkittavissa vanhoiksi teoksiksi. Taulukossa on samalla eritelty, kuinka suuri osuus kunkin luokan niteistä tarttui luotuun suodattimeen. Kuten taulukosta ilmenee, luokkaryhmille 70-79 ja 80-89 ei luotu lainkaan ikäsuodattimia, sillä niissä ei nähty olevan samaan tapaan selkeää rajaa relevantin ja vanhentuneen aineiston välillä.

Taulukko 2. Ikäsuodattimet

Luokka	Suodattimeen tarttuvat niteet julkaistu ennen vuotta	Suodattimeen tarttuvia niteitä (kpl)	Niteitä luokassa (kpl)	Suodattimeen tarttuvien osuus koko luokasta (%)
00-29	1998	468	818	57 %
00-09	1998	38	82	46 %
10-19	1998	295	530	56 %
20-29	1998	141	206	68 %
30-39	2000	226	488	46 %
40-49	2001	428	616	69 %
50-56	2000	120	179	67 %
57-58	1997	99	118	84 %
59	2000	260	463	56 %
60-64	2000	77	127	61 %
65	1996	61	123	50 %
66	1997	30	59	51 %
67-68	1998	96	427	22 %
69	2000	48	88	55 %
70-79	-	-	802	-
80-89	-	-	741	-
90-98	1990	251	614	41 %

Lainaussuodattimet (Taulukko 3) perustuvat nimensä mukaisesti niteiden lainaukseen. Niiden avulla pyritään pääasiassa keräämään hyllyistä pois

aineisto, jota on lainattu vähän joko viimevuosina tai ylipäätään. Varsin tyypillinen lainaussuodatin on suodatin, joka erittelee niteet, joiden viimeinen palautuspäivä on yli viisi vuotta sitten. Heikosti kiertäneet niteet poimivien suodattimien lisäksi haluttiin laatia myös suodatin, joka poimii yli 100 kertaa lainassa olleet kirjat, jotta niiden kunto voidaan tarkastaa. Yli 100 kertaa lainassa olleita tietokirjoja oli kuitenkin vain kaksi kappaletta. Halusimme luoda myös suodattimen, joka poimisi alle kymmenen vuotta vanhat kirjat, jotka eivät ole olleet juurikaan lainassa. Tämä suodatin poimii vuosina 2000-2005 julkaistut teokset, joissa on alle 5 lainaa.

Taulukko 3. Lainaussuodattimet

Suodatin	niteitä (kpl)	osuus koko tietoaaineistosta (%)
Ei lainoja vuosina 2010 ja 2011 (ei sis.vuosina 2010 tai 2011 julkaistuja kirjoja)	3195	55,7 %
Niteen viimeinen palautuspäivä yli 5 vuotta sitten (vuonna 2006 tai aiemmin)	1411	24,6 %
Nide ei koskaan lainassa (ei sis. vuosina 2010 tai 2011 julkaistuja kirjoja)	141	2,5 %
Vuosina 2000–2005 julkaistut teokset, joissa alle 5 lainaa	239	4,2 %
Niteellä vähintään 100 lainaa	2	0,0 %
Koko tietoaaineisto	5733	100,0 %

Laina- ja ikäsuodattimien lisäksi oli tarpeen luoda myös muutamia muita suodattimia (Taulukko 4). Toisin kuin edellä esiteltyjen suodattimien, näiden varsinainen tarkoitus ei ollut ikä- ja lainasuodattimien tavoin tarjota ehdotuksia mahdollisista poistoista. Taulukon kolmella ensimmäisellä suodattimessa on tarkoitus poimia hyllystä teokset, joiden tiedot on erinäisistä syistä tarpeen tarkistaa kirjastojärjestelmästä. Ensimmäiseen suodattimeen tarttavat teokset, joiden tila on Excel-taulukon tuontihetkellä ollut poistettu, korvattu, käsittelyssä tai kadonnut. Näissä tiloissa olevien kirjojen ei ole tarkoitus olla hyllyssä, joten niiden tila hyllyjen läpikäyntihetkenä on syytä tarkistaa. Sama koskee myös toista suodatinta, joka poimii hyllystä muiden kirjastojen aineiston.

Taulukko 4. Muut suodattimet

Suodatin	niteitä (kpl)
Tilassa poistettu, korvattu, käsittelyssä tai kadonnut olevat niteet	72
Muiden kirjastojen aineisto	6
Rekisterissä olevat niteet	5733
<i>Ei nidettä Tapiolassa</i>	3993
<i>Ainoa kappale Helmet-kirjastoissa</i>	277

Taulukko 4 kolmas suodatin toimii käänteisesti kahteen edelliseen suodattimeen verrattuna. Tähän suodattimeen on kaikki rekisterissä datan tuontihetkellä olleet tietoaineiston niteet. Aineistoa läpikäytäessä ei tule reagoida mitenkään, mikäli teos reagoi tähän suodattimeen. Sen sijaan, mikäli nide ei reagoi tähän suodattimeen, ei nide ole kirjaston tietokannasta ja se on syytä poimia hyllystä tarkistusta varten. Tätä työtä helpottaa se tosiasia, että rekisteristä puuttuvat teokset eivät luonnollisesti reagoi myöskään muihin suodattimiin. Rekisterissä olevien niteiden suodatin oli viimeinen suodatin, joka projektia varten laadittiin, sillä toivoimme olevan mahdollista luoda jonkinlainen käänteinen suodatin, joka reagoisi rekisterissä olevien niteiden sijasta sieltä puuttuviin äänimerkillä. Tämä ei kuitenkaan ollut teknisesti mahdollista.

Viimeisellä kahdella kursivilla kirjoitetulla suodattimella Taulukko 4 on kaikista muista suodattimista poikkeava tarkoitus. Niiden perusteella ei missään tilanteessa ollut tarkoitus poimia kirjoja hyllystä, vaan niillä oli tarkoitus antaa lisätietoa niteistä. Teoksia, joista Tapiolassa ei ole kappaletta, mutta jotka ollaan mahdollisesti poistamassa Haukilahden kirjastosta, voidaan harkita siirrettäväksi Tapiolan kokoelmiin. Toisaalta teokset, joita ei löydy mistään toisesta Helmet-kirjastosta, mutta haluttaisiin muiden suodattimien perusteella poistaa myös Haukilahden hyllystä, on syytä erotella muiden poistoehdotusten joukosta, sillä ne voi olla tarpeen varastoida joko Helmetin sisäisesti tai lähettämällä varastokirjastoon. Siksi joukkoon on luotu suodatin, joka hälyttää niiden teosten kohdalla, joista ei löydy nidettä toisaalta.

5.3 Kokoelmien läpikäynti

Haukilahden kirjaston tietoaaineiston läpikäynti toteutettiin erittäin tiiviillä aikataululla elokuun 2011 lopulla. Kokoelman läpikäynnille varattiin neljä täyttä työpäivää, perjantaina 19.8., maanantaina 22.8., keskiviikkona 24.8. ja perjantaina 26.8., joiden aikana oli tarkoitus käydä läpi koko tietokokoelma. Projekti toteutettiin pääasiassa kahden ihmisen voimin ja minun lisäksi kokoelmien läpikäyntiin osallistui kolmen ja puolen päivän ajan Tapiolan kirjaston informaatikko Aino Tapio. Meidän lisäksi myös toinen Haukilahden kirjaston vakinaisista työntekijöistä otti muutamana päivänä osaa projektiin.

Kokoelmien läpikäynnissä oli kaksi erillistä vaihetta: Listailijan käyttö hyllyjen välissä sekä poistoharkinta kirjastojärjestelmän avulla. Projektiin osallistujat vuorottelivat näiden kahden tehtävän välillä. Ensimmäisessä vaiheessa kokoelmien läpikävijä jalkautui hyllyjen väliin kirjakärryyn sijoitetun kannettavan tietokoneen kanssa. Viivakoodin lukijan avulla hän luki pääluokasta 0 alkaen kaikkien niteiden nidetunnukset Listaiija-sovellukseen ja poimi joukosta kärryyn ne niteet, jotka Listailijan hälytysten perusteella oli syytä kerätä hyllystä tarkempaan tarkasteluun. Samalla kokoelmien läpikävijä saattoi tarkastella myös niteiden fyysistä ulkoasua ja poimia tarvittaessa esimerkiksi resuisen näköisiä niteitä pois hyllyistä. Näitä oli joukossa kuitenkin varsin vähän.

Läpikäynnin osalta oli tärkeä sopia, millä perusteella Listailijan suodatinhälytyksiin on tarpeen reagoida. Ensisijaisesti niteitä oli tarkoitus poimia hyllystä silloin, mikäli ne tarttuivat ikä- tai lainaussuodattimiin (taulukot Taulukko 2 ja Taulukko 3), mutta näimme, ettei vain yhteen näistä suodattimista tarttuvia niteitä vielä kannattanut poimia hyllystä poistoharkintaan. Jos jokainen yhteenkin suodattimeen tarttunut nide olisi poimittu, olisi poimittujen niteiden määrä ollut huomattavan suuri ja poimintoja jouduttaisiin karsimaan merkittävästi muilla perusteilla. Siksi päädyimme poimimaan hyllystä niteet, jotka tarttuivat vähintään kahteen näistä suodattimista. Tällöin niteet olivat joko luokassaan vanhoja ja heikosti lainassa olleita, mikäli ne tarttuivat sekä ikä- että lainaussuodattimiin, tai hyvin heikosti lainassa olleita, mikäli ne tarttuivat

useampiin lainaussuodattimiin. Tämä osoittautuikin koko prosessin kannalta erittäin järkeväksi valinnaksi.

Tämän poimintasäännön ohella hyllystä poimittiin niteitä myös muutamien muiden, Taulukko 4 löytyvien suodattimien perusteella. Kahdella ensimmäisellä suodattimella pystyttiin poimimaan väärässä tilassa tai väärässä kirjastossa olevat teokset tehokkaasti hyllystä tarkastettavasti, jotta hyllystä löytyisi vain niteitä, joiden on tarkoituskin olla siellä. Nämä suodattimet toimivat erinomaisesti ja hyllystä saatiin poimittua etenkin korjattavana-tilassa olleita kirjoja. Lisäksi hyllystä haluttiin poimia rekisteristä pudonneet niteet suodattimella, joka sisälsi kaikki rekisterissä olevat niteet. Toisin sanoen kaikki niteet, jotka eivät reagoineet tähän suodattimeen poimittiin tarkasteltavaksi. Tätä työtä helpotti se, että niteet, jotka eivät sisältyneet rekisterissä olevien suodattimeen, eivät sisältyneet myöskään muihin suodattimiin. Tämä suodatin tuotti myös tulosta, sillä hyllystä löydettiin useita rekisteristä pudonneita niteitä.

Vaikka poiminnalle olikin asetettu tietyt yleiset ohjeet, käytettiin siinä myös muita kriteerejä. Osaltaan poimintaa tehtiin myös ammatillisen kokemuksen pohjalta sekä luokkien erityisluonteen huomioiden. Esimerkiksi lääketieteen luokassa 59 ja matkaoppaiden osalta asetettiin erityistä painoarvoa niteiden iälle, koska tieto näissä aihepiireissä voi vanhentua hyvinkin nopeasti. Toisaalta etenkin käsityö-, taide- ja historiakirjallisuuden osalta julkaisuvuodelle asetettiin keskimääräistä vähemmän painoarvoa, kun taas lainausluvuilla oli selvästi enemmän painoarvoa. Näihin asioihin voitiin kuitenkin kiinnittää huomiota ennen kaikkea suodattimien ansiosta.

Prosessin toisessa vaiheessa hyllyistä poimitut niteet käytiin yksitellen läpi tarkastelemalla niiden tietoja Millennium-kirjastojärjestelmästä. Tässä vaiheessa tehtiin lopulliset päätökset siitä, poistettiinko nide kokoelmista vai ei tai mitkä olivat mahdollisia muita jatkotoimenpiteitä. Poistopäätöstä tehtäessä tarkasteltiin niin niteiden lainaushistoriaa kuin ikääkin. Tärkeää oli myös arvioida kunkin niteen merkittävyyttä omassa aihepiirissään ja kokoelman kannalta sekä kuinka hyvin nide vastaa Haukilahden kirjaston asiakaskunnan tarpeisiin.

Arviointityö oli yllättävän vaivatonta ja huomattavasti helpompaa kuin perinteinen poistojen teko, sillä Listailijan avulla oli hyllystä pystytty poimimaan runsaasti juuri sitä aineistoa, joka ei enää vastannut kokoelmien ja asiakaskunnan tarpeita. Vain hyvin pieni osa, ehkä kymmenesosa Listailijalla poimituista niteistä palautettiin takaisin hyllyyn poistoarvioinnista. Poistettavaksi valitut teokset poistettiin saman tien järjestelmästä.

Pääosa poistetuista kirjoista kuljetettiin tuhottavaksi, sillä Haukilahden kirjastolla ei olisi ollut resursseja järjestää esimerkiksi kirjamyymäläisiä, joissa niteistä olisi pyritty pääsemään eroon. Lisäksi iso osa poistetuista niteistä oli sen kaltaista aineistoa, ettei sitä olisi ollut järkevää myydä. Kirjaston henkilökunta poimi kuitenkin joukosta pienen erän kirjoja myytäväksi. Aivan kaikkia muitakaan niteitä ei lähetetty tuhottavaksi. Niteitä, jotka olivat Helmet-kimpan sisällä viimeisiä kappaleita lähetettiin varastoitavaksi kimpan yhteisten sääntöjen mukaisesti, minkä lisäksi muutamia Haukilahdessa tarpeettomia niteitä siirrettiin Tapiolan kirjaston kokoelmiin.

Koko prosessin ajan hyllyjä myös siistittiin ja järjesteltiin sen mukaan, kun ne oli ehditty käsitellä Listailijalla. Samalla aineistoa myös vyörytettiin kohti pieniä luokkia, joissa oli prosessin alussa selvästi eniten tilaa. Näin poistojen myötä syntynyttä esittelytilaa saatiin jaettua tasaisemmin kaikkiin eri luokkiin.

Yleisesti ottaen läpikäynti- ja arviointiprosessi sujui yllättävän nopeasti. Olimme paikoin epäileväisiä mahdollisuksistamme toteuttaa koko arviointiprosessi vain neljässä päivässä, mutta onnistuimme siinä kuitenkin erinomaisesti. Viimeisimmät hyllystä poimitut teokset oli jätettävä Haukilahden kirjaston henkilökunnan arvioitaviksi, mutta kokoelman läpikäynti Listailijalla saatiin vietyä loppuun ongelmitta ja erittäin reippaalla tahdilla.

5.4 Tietokokoelma läpikäynnin jälkeen

Läpikäynnin päätyttyä oli hyllyissä välittömästi nähtävissä selkeä visuaalinen ero. Aiemmin varsin täysiksi pakatuissa hyllyissä oli ilmavuutta ja huomattavasti

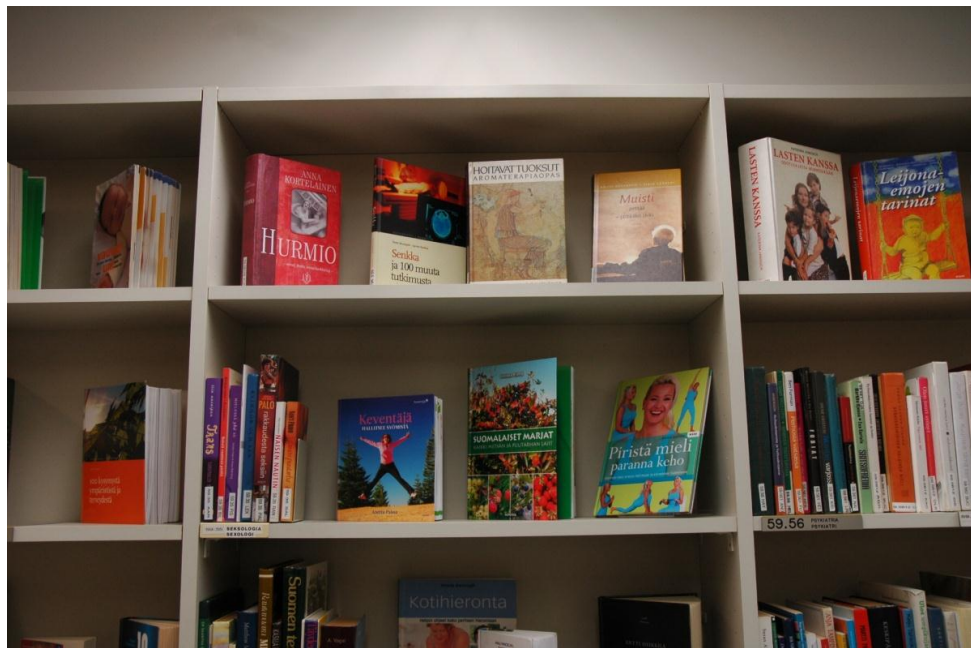
enemmän niteitä voitiin asettaa esille kantea katsojaa kohti. Tämä näkyy hyvin esimerkiksi Kuva 6. Kyseisessä hyllyssä näkyy myös luokkien 1 ja 2 väliltä löytyvä kapeampi hylly, joka saatettiin vapauttaa kokonaan esittelykäyttöön. Lisäksi miltei kaikkien korkeiden hyllyjen ylin hyllyrivi kyettiin vapauttamaan esittelykäyttöön (Kuva 7).

Kuva 6. Karsinnan myötä hyllyihin saatiin runsaasti lisää esittelytilaa

Tietoaineiston läpikäynnin tulosten analysointia varten tuotiin Millennium-kirjastojärjestelmästä syyskuun puolivälissä uutta dataa, joka vastasi sisällöltään alkukesästä tuotua. Näitä kahta datasettiä vertaamalla saatiin

numeraalista tietoa siitä, mikä vaikutus prosessilla oli Haukilahden tietokokoelmaan. Täysin tarkkoja tietoja näillä tilastoilla ei kuitenkaan saada, sillä valitettavasti ensimmäinen tuonti oli tehty useampi kuukausi ennen itse prosessia. Vertailun tulokset ovat kuitenkin tarpeeksi tarkkoja, jotta muutoksen yleinen linja on mahdollista nähdä.

Kuva 7. Ylin hyllyrivi voitiin vapauttaa esittelyhyllyksi

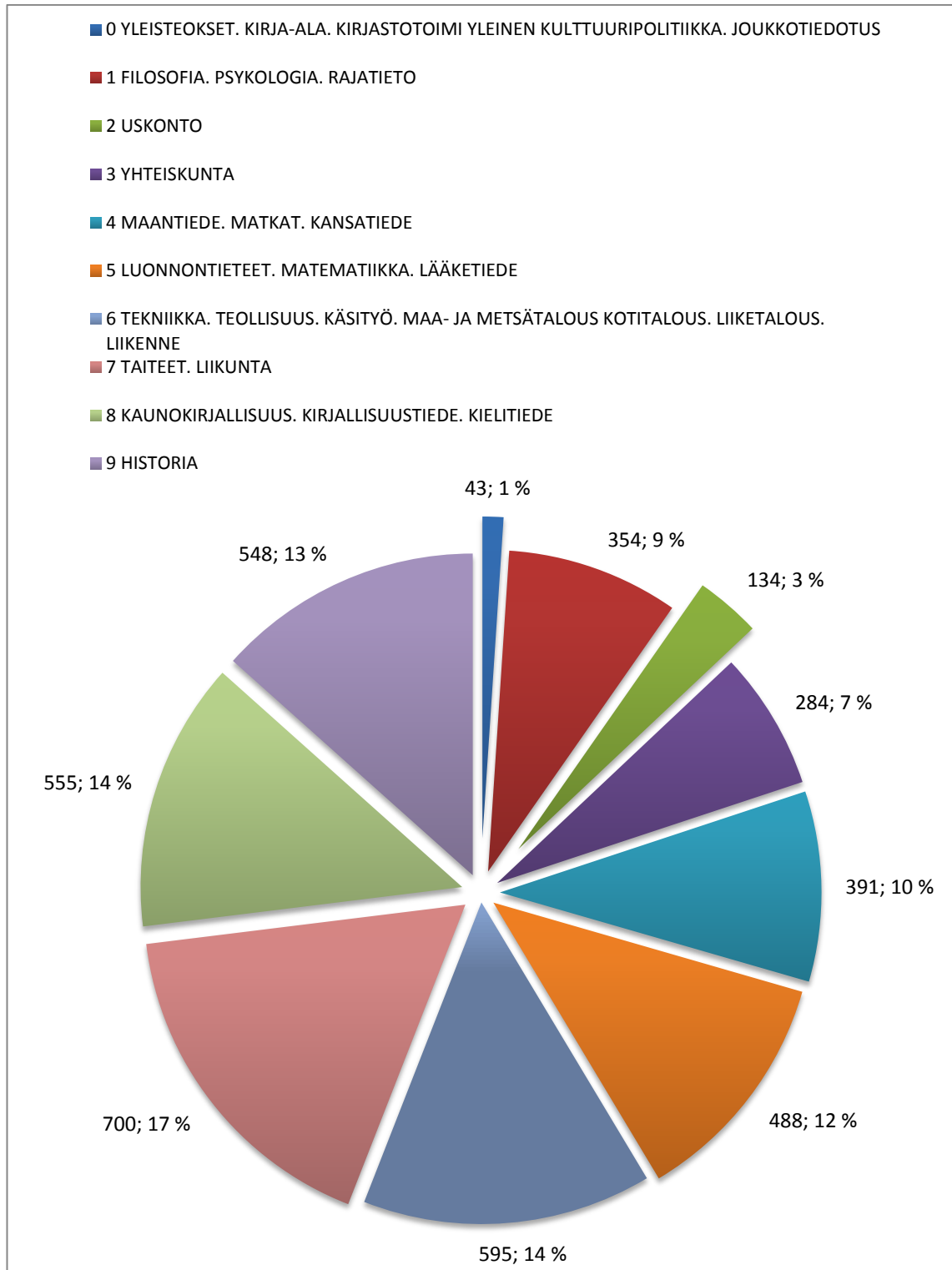
Niteiden kokonaismäärä oli tänä aikana laskenut 5 663 niteestä 4 092 niteeseen. Poistoja kokoelmasta tehtiin siis kaikkiaan 1571 niteen verran, mikä on 27,7 prosenttia kokoelmista. Taulukko 5 on eritelty nidemäärien muutos kokoelmissa pääluokittain sekä poistojen määrä sekä kappaleina että prosenttiosuuksina. Määrällisesti poistoja tehtiin eniten luokasta 5, yhteensä 272 kappaletta ja vähiten luokasta 0, josta poistettiin vain 39 nidettä. Prosenttiosuuksilla mitattuna luokasta 0 poistettiin kuitenkin suurempi osa, kuin mistään muusta luokasta, peräti 47,6 prosenttia. Prosentuaalisesti vähiten poistoja puolestaan tehtiin luokassa 9, jossa tehtiin myös määrällisesti toiseksi vähiten poistoja.

Taulukko 5. Nidemäärien muutokset kokoelmissa

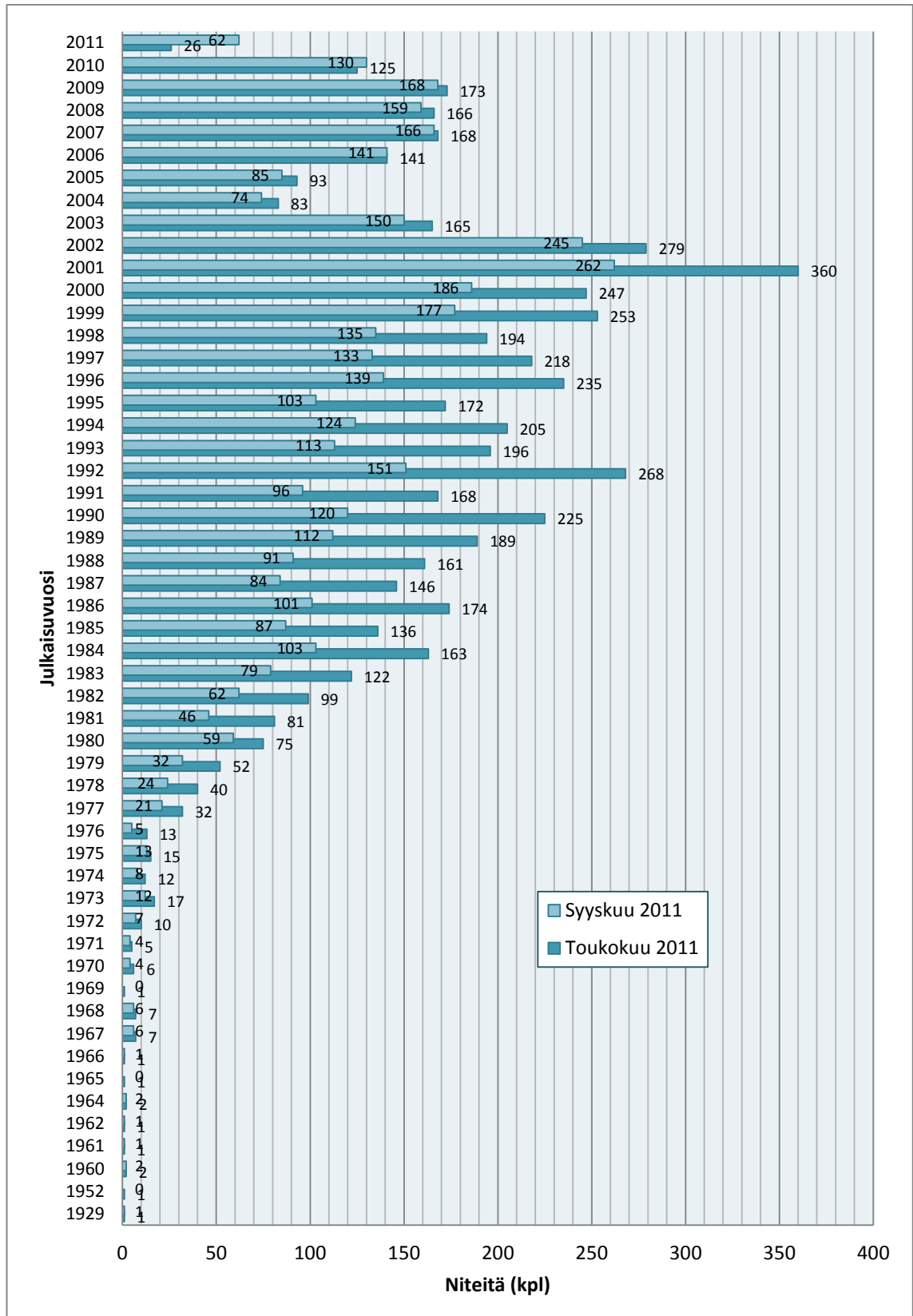
Pääluokka	Niteitä toukokuussa 2011	Niteitä syyskuussa 2011	Poistoja (kpl)	Poistoja (%)
0	82	43	39	47,6 %
1	530	354	176	33,2 %
2	206	134	72	35,0 %
3	488	284	204	41,8 %
4	616	391	225	36,5 %
5	760	488	272	35,8 %
6	824	595	229	27,8 %
7	802	700	102	12,7 %
8	741	555	186	25,1 %
9	614	548	66	10,7 %
Koko aineisto	5663	4092	1571	27,7 %

Aineiston jakautuminen prosenttiosuuksina eri pääluokkiin syyskuussa 2011 on esitetty Kuvio 20. Toukokuun 2011 tilanteeseen (Kuvio 11) verrattaessa voidaan nähdä, ettei luokkien suhteellisessa koossa ole tapahtunut radikaaleja muutoksia. Eniten suhteellista osuuttaan oli kasvattanut pääluokka 7 eli taiteet ja liikunta. Se oli kasvattanut osuuttaan kokoelmasta kolmella prosentilla ja noussut pääluokan 6 ohi suurimmaksi pääluokaksi. Muutoin muutokset luokkien koossa olivat korkeintaan kahden prosentin suuruisia. Muutokset luokkien suhteissa eivät myöskään olleet järin suuria.

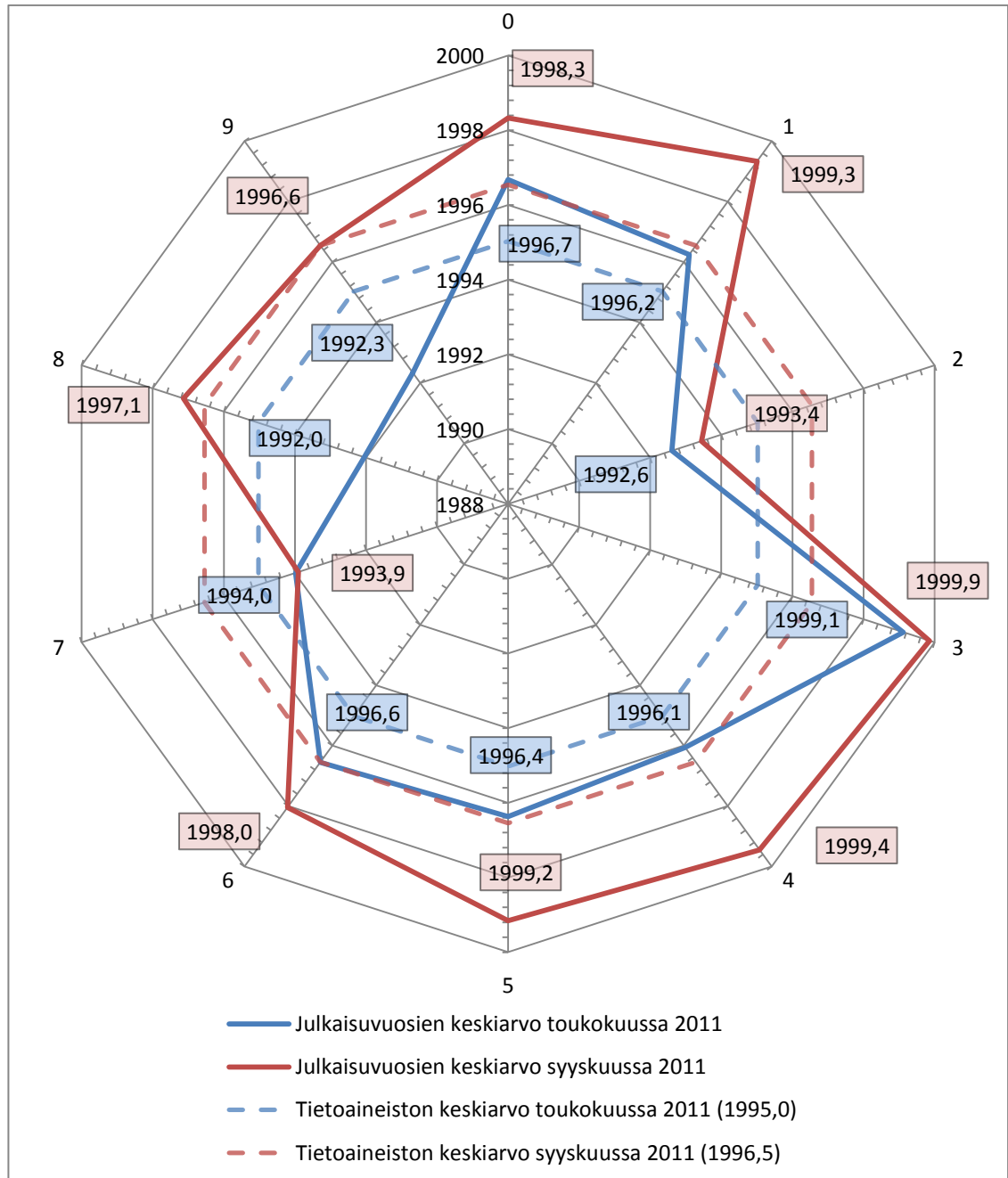
Yksi keskeisistä tavoitteista kokoelman karsinnassa oli kokoelman nuorentaminen. Kuvio 21 on esitetty aineiston jakautuminen julkaisuvuosittain sekä ennen että jälkeen Listailija-projektin toteutuksen. Tämä kuvio esittää hyvin konkreettisesti, miten pääosa poistoista on todella kohdistunut vanhempaan aineistoon, lähinnä vuosien 1980 ja 2002 välille. Vuotta 2002 julkaistua uudempaa aineistoa on poistettu vain hyvin marginaalisesti, alle 20 nidettä vuotta kohden, kun joihinkin toisiin vuosiin on saattanut kohdistua jopa 100 poistoa. Vuotta 1980-edeltävinä vuosina julkaistua aineistoa on ylipäättään hyvin niukasti ja siksikin poistoja on näihin vuosiin kohdistunut vähän.

Kuvio 20. Niteiden jakautuminen pääluokkiin syyskuussa 2011

Kuvio 21. Tietoaiteiston jakautuminen julkaisuvuosille ennen ja jälkeen poistojen teon

Kuvio 22. Aineiston julkaisu- ja tietoaikojen keskiarvo pääluokittain ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin

Koska poistot näin selkeästi painottuivat juuri kokoelmien vanhempiin niteisiin, on myös kokoelmien julkaisu- ja tietoaikojen keskiarvo noussut. Nousua on tapahtunut peräti 1,5 vuoden verran vuodesta 1995,0 vuoteen 1996,5. Jos aineiston julkaisu- ja tietoaikojen keskiarvoa tarkastellaan pääluokittain, kuten Kuvio 22 on tehty,

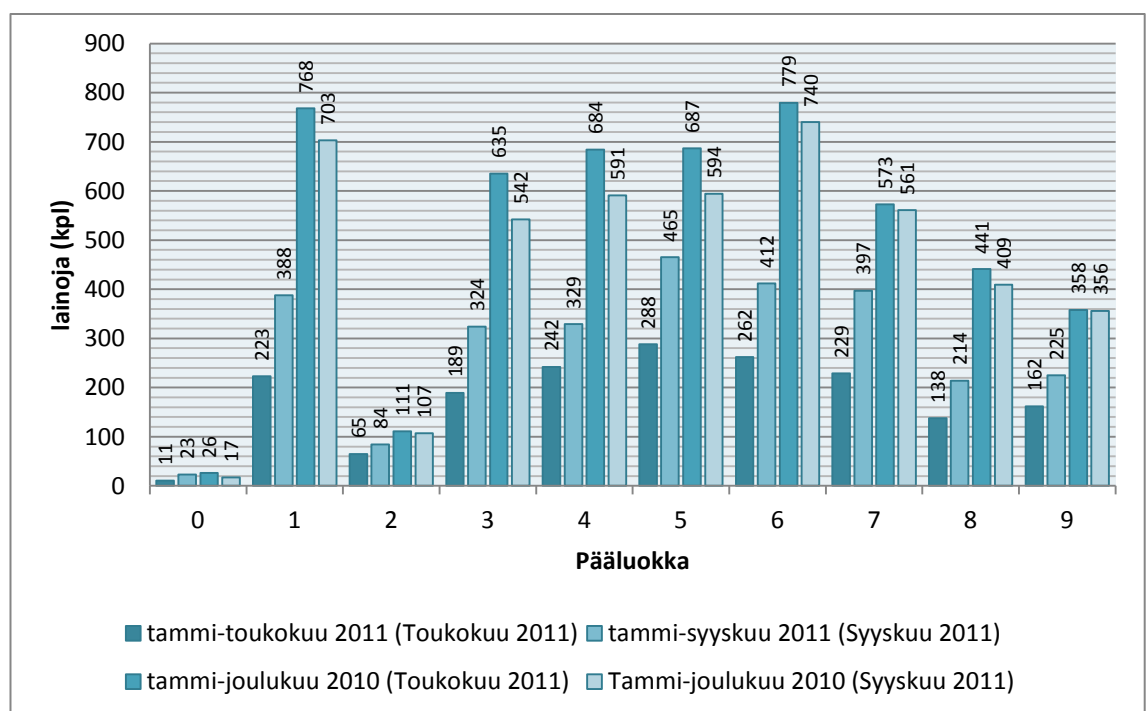
nähdään keksiarvon nousseen miltei jokaisen pääluokan osalta. Mielenkiintoisena poikkeamana tästä on luokka 7, jonka julkaisuvuosien keskiarvo on itse asiassa laskenut läpikäyntiä edeltäneestä tilanteesta. Pudotusta on tosin tapahtunut ainoastaan 0,1 vuoden verran. Yksi selittävä tekijä tälle ilmiölle on varasti se, ettei pääluokalle 7 oltu asetettu minkäänlaista ikäsuodatinta. Etenkin taiteita käsittelevä aineisto menettää ylipäättään relevanssiaan vanhetessaan huomattavasti vähemmän kuin muiden aihepiirien kirjallisuus.

Suurinta keskiarvon nousu on puolestaan pääluokassa 8, jonka keskiarvo on noussut vuodesta 1992,0 peräti 5,1 vuotta vuoteen 1997,1. Tämä on erityisen mielenkiintoista, kun otetaan huomioon, että myöskään luokalle 8 ei ollut asetettu minkäänlaista ikäsuodatinta (Taulukko 2). Ikäsuodatintimen puutteesta huolimatta poisluokasta poistettiin kuitenkin runsaasti esimerkiksi ikääntyneitä kielikursseja ja sanakirjoja, mikä selittää keskiarvon huiman nousun. Toinen suuri nousija keskiarvoissa oli luokka 9, jonka keskiarvo nousi 4,3 vuotta. Luokan 9 muutos on kuitenkin sikäli mielenkiintoinen, että kyseisestä luokasta tehtiin varsin vähän poistoja (Taulukko 5), joten poistojen on täytynyt kohdistua hyvin täsmällisesti vanhaan aineistoon. Korkein keskiarvo on puolestaan luokalla 3, jonka keskiarvo tosin nousi ainoastaan 0,8 vuotta. Niukka nousu melko runsaista poistoista huolimatta (Taulukko 5) selittyneekin sillä, että luokan julkaisuvuosien keskiarvo oli jo lähtökohtaisesti varsin korkea.

Yksi läpikäynnin tavoitteista oli myös parantaa kokoelman kiertoa ja tehdä siitä suppeammasta koosta huolimatta paremmin asiakaskunnan tarpeita vastaava. Koska kyseessä ei kuitenkaan ollut seurantatutkimus, oli käytännössä mahdotonta arvioida, millainen vaikutus toteutetulla kokoelmien karsinnalla oli sen käyttöön pitkällä aikavälillä. Sen sijaan oli mahdollista arvioida, miten karsinnan jälkeisen kokoelman lainaus aiemmin vertautui karsintaa edeltäneen kokoelman lainaukseen.

Kun kuluvan ja edellisen vuoden lainalukuja verrattiin toisiinsa karsintaa edeltäneen ja seuranneen kokoelman osalta on selviä eroja nähtävissä. Jos katsotaan pääluokittain jaoteltuja suorita lainalukuja (Kuvio 23), voidaan

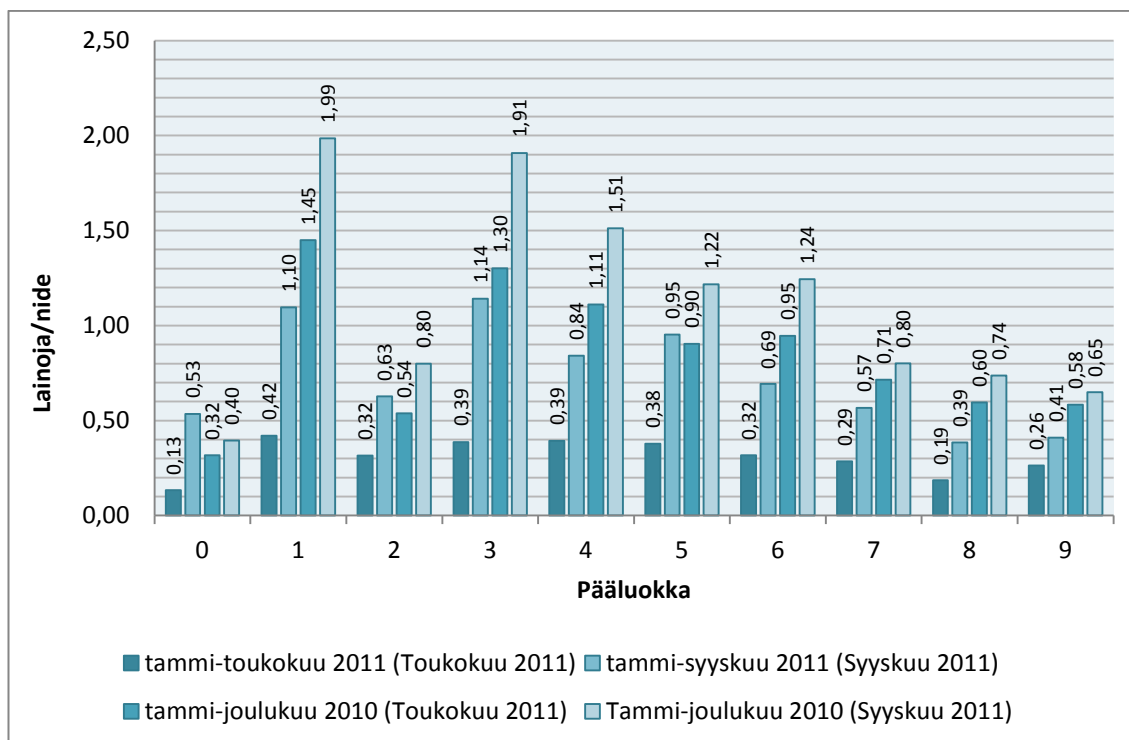
lainauksen vuoden 2010 osalta todeta laskeneen hieman kaikissa pääluokissa. Tämä on tietysti luonnollista, koska kaikista luokista on poistettu aineistoa. Vuoden 2011 lainauksen osalta luvut eivät olleet suoraan vertailukelpoisia, koska ne kattavat eri ajanjakson lainauksen. Lainamäärät eivät kuitenkaan vaikuta kasvaneen aivan niin voimakkaasti, kuin niiden voisi arvioida kasvaneen noin neljän kuukauden aikana. Niissäkin siis näkyy jossakin määrin kokoelmien karsinnan vaikutukset.

Kuvio 23. Tietoaineiston vuosien 2010 ja 2011 lainat pääluokittain ennen ja jälkeen karsinnan

Relevantimpaa tietoa poistojen vaikutuksista antaa kuitenkin Kuvio 24, jossa lainamäärät on suhteutettu nidemääriin. Tässä kuviossa nähdään selvästi, että karsinnan jälkeen kokoelmiin jääneet niteet olivat kaikissa luokissa olleet vuoden 2010 aikana keskimäärin useammin lainassa kuin ennen karsintaa. Suurimmat erot ovat nähtävissä luokissa 1 ja 3, kun taas pienimmät löytyvät

luokista 0 ja 9. Poistojen aikaansaamat muutokset tuntuvat kuitenkin myös korostavan entisestään luokkien välisiä eroja nidekohtaisessa lainauksessa.

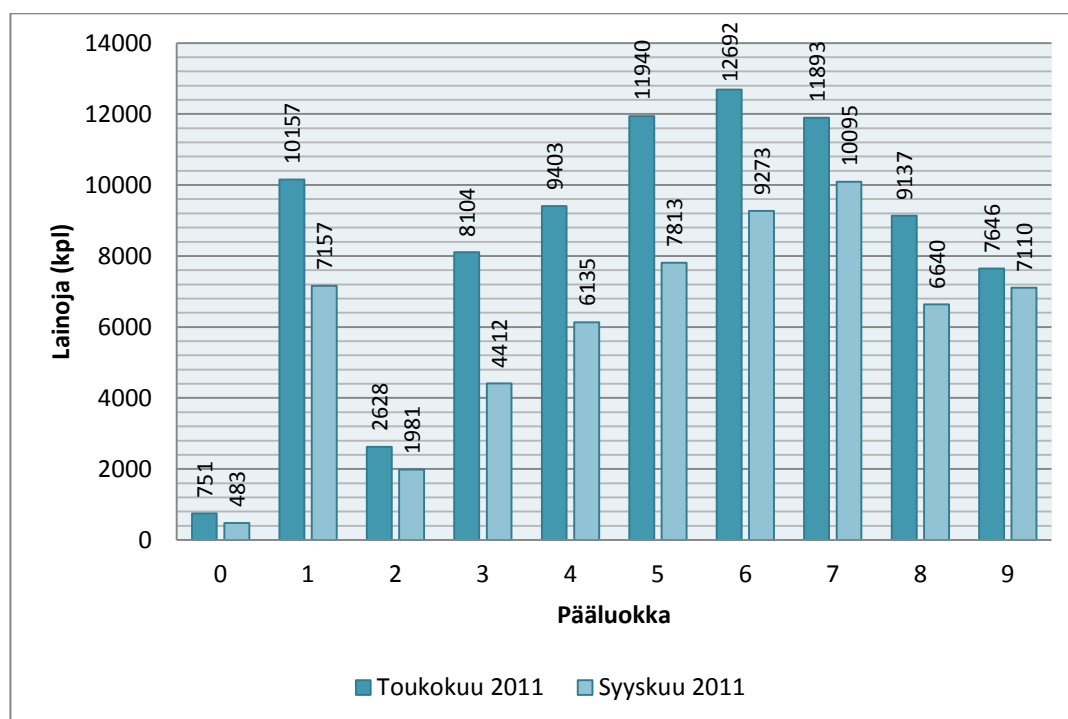

Kuvio 24. Tietoineiston vuosien 2010 ja 2011 nidekohtainen lainaus ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin

Myöskään tässä kuviossa vuoden 2011 luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia. Useissa luokissa nidekohtainen lainauksen muutos vaikuttaa kuitenkin suuremmalta, kuin mitä se olisi ollut, mikäli poistoja kokoelmista ei olisi tehty. Hyviä esimerkkejä tästä ovat pääluokat 0 ja 3.

Viimeisten vuosien lainauksen lisäksi myös kokonaislainauksessa eri luokissa tapahtui muutoksia. Kuten vuoden 2010 osalta, oli myös kokonaislainaus kutistunut määrällisesti karsinnan myötä. Joissakin pääluokissa kokonaislainaus oli laskenut merkittävästi, kun taas toisissa muutos oli marginaalisempaa. Nämä luvut ovat nähtävissä Kuvio 25. Niteisiin suhteutettu kokonaislainaus on puolestaan esitetty Kuvio 26. Kun laina- ja nidemäärät on suhteutettu, eivät

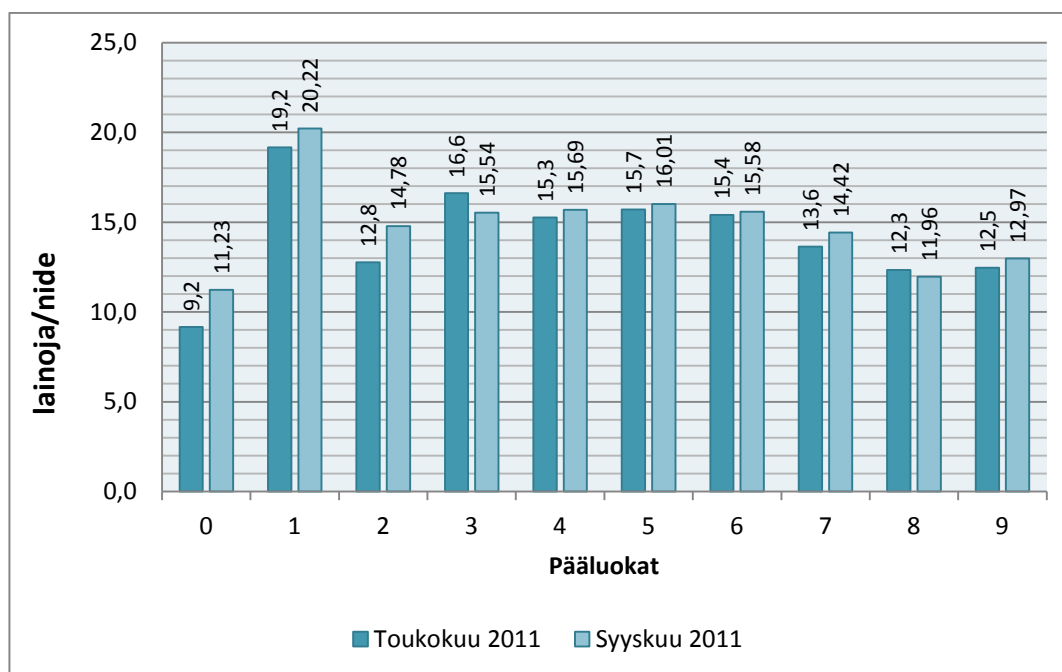
muutokset missään luokissa vaikuta enää niin dramaattisilta, kuin Kuvio 25. Suurimmassa osassa luokista nidekohtainen lainaus oli hiukan noussut, mutta luokissa 3 ja 8 suhteellinen kokonaislainaus oli hieman laskenut. Suurimmat suhteellisen lainauksen muutokset tapahtuivat luokissa 0 ja 2.

Kuvio 25. Kokonaislainaus pääluokittain jaoteltuna ennen ja jälkeen karsinnan

Kokonaislainauksen muutoksille ei voitane asettaa erityisen suurta painoarvoa arvioitaessa karsinnan onnistumista, sillä kokonaislainaukseen vaikuttivat voimakkaammin vanhempaan aineistoon kohdistuneet poistot. Vaikka näillä niteillä ei olisikaan enää relevanssia tai tuoreita lainoja, ovat ne aiemmin voineet kulkea vilkkaastikin lainassa. Lainaustilastojen valossa objektiivisin arviointitulos saataneenkin, kun huomioon otetaan tasapuolisesti sekä kokonaislainauksen muutokset että viimeisimpien vuosien tilastot. Näiden valossa näkisin karsinnan onnistuneen tavoitteessaan parantaa aineiston liikkuvuutta vähintään kohtuullisesti. Kuten jo aiemmin on kuitenkin todettu, ei tätä ole mahdollista

arvioida kovin kattavasti ainoastaan aiempaa lainausta käsittelevien tilastojen valossa.

Kuvio 26. Niteisiin suhteutettu kokonaislainaus pääluokittain ennen ja jälkeen aineiston läpikäynnin

Lienee kohtuullista todeta, että karsinta onnistui myös toisessa tavoitteessaan eli kokoelman tuoreuttamisessa. Kokoelma oli karsinnan jälkeen selkeästi tuoreempaa kuin aiemmin ja julkaisuvuosien jakauman painopiste oli siirtynyt vahvemmin 2000-luvun puolelle. Kokoelmalla on kuitenkin yhä myös ajallista syvyyttä ja ns. pitkä häntä vanhempaa aineistoa.

Kuten jo tämän alaluvun alussa on todettu, ei tähän työhön ole ollut mahdollista sisällyttää seurantaä siitä, millaisia vaikutuksia karsinnalla on Haukilahden kirjaston asiakaskunnan lainakäyttötymiseen. Kuitenkin syyskuussa käydyissä epävirallisissa keskusteluissa Haukilahden henkilökunnan kanssa kävi kuitenkin ilmi, ettei kirjaston asiakkailta ole tullut minkäänlaisia kommentteja tietokokoelman supistumisesta. Tämä lieneekin jonkinasteinen merkki siitä, että

karsinta kohdistui onnistuneesti aineistoon, jolla ei enää ollut kysyntää Haukilahdessa, vaikkei tälle havainnolle voidakaan asettaa minkäänlaista tieteellistä painoarvoa.

6 TAPIOLAN KIRJASTON INVENTOINTIPROJEKTI

Tapiolan kirjasto toteutti kirjaston aikuisten tietokokoelmaan inventoinnin elo- ja syyskuun aikana vuonna 2011. Aiemman niin sanotun kapulainventoinnin sijasta Tapiolassa päätettiin toteuttaa inventointi Listailijan avulla. Listailijaa ei ollut ennen tätä käytetty Tapiolan kirjastossa, joten kyseessä oli myös uudenlaisen inventointimetodin pilotointi Tapiolassa.

Listailija-inventointi valittiin toteutustavaksi hyvin lyhyellä varoitusajalla, minkä vuoksi itse inventoinnin valmistelulle jäi hyvin niukasti aikaa. Tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, ettei juuri Tapiolan kokoelmaa varten ehditty suunnitella omia suodattimia. Sen sijaan suodattimet tehtiin jo aiemmin Haukilahden kokoelman arviointia varten laadittujen suodattimien pohjalta. Tapiolassa käytettiin ikäsuodattimia (Taulukko 2) ja lainaussuodattimia (Taulukko 3), mutta muista suodattimista (Taulukko 4) käytössä oli ainoastaan taulukon ensimmäinen suodatin, jolla poimittiin väärässä tilassa olevat niteet. Inventoinnin kannalta järkevää olisi ollut luoda myös rekisterissä olevien niteiden suodatin, mutta koska se oli viimeinen Haukilahtea varten luotu suodatin, ei sen toteutusmahdollisuuksia ollut selvitetty ennen Tapiolan projektin alkua ja siksi sitä ei käytetty tässä projektissa.

Monipuolisten suodattimien käyttö tarkoitti sitä, että kyseessä ei ollut perinteinen suoraviivainen inventointiprojekti, jossa niteiden viivakoodit luettiin ja siten saatiin tieto siitä, mitkä niteet yhä löytyivät hyllyistä ja mitkä eivät. Sen sijaan projekti yhdisti inventoinnin kokoelmanhoitoon ja mahdolliseen poistojen tekoon. Tämän vuoksi projektiin otti osaa kirjaston henkilökuntaa pääasiassa kahdesta eri tiimistä: palvelualueelta ja aikuisten neuvonnasta. Työ oli jaettu siten, että palvelualueen henkilökunta hoiti pääasiassa hyllyjen välissä tehdyn

aineiston nidetunnusten luvun ja sovitulla kriteereillä suodattimiin tarttuneiden niteiden hyllyistä poimimisen, kun taas aikuisten neuvonnan pääasiallinen tehtävä oli käydä hyllyistä poimittua aineistoa läpi ja arvioida sen merkitys ja asema kokoelmassa. Molemmilla osastoilla työskenteli kuitenkin myös henkilökuntaa, joka teki molempia osia projektista.

Tapiolan inventointiprojekti ei itsessään ole osa tätä opinnäytetyötä, vaikka olinkin mukana projektissa etenkin sen alkupuolella, jolloin työskentelin Tapiolan kirjastossa. Sen sijaan opinnäytetyötä varten on Tapiolasta pienimuotoisen kyselyn avulla kerätty käyttäjäkokemuksia Listailija-inventoinnista. Tämän luvun alaluvuissa on käyty läpi kyselyn laatiminen ja toteutus sekä tulokset.

6.1 Kyselyn laatiminen ja toteutus

Valitsin käyttäjäkokemusten keräämisen metodiksi verkkokyselyn, jonka linkki lähetettiin Tapiolan kirjaston henkilökunnalle. Saateviestissä kyselyyn pyydettiin vastauksia kaikilta, jotka olivat ottaneet osaa johonkin osaan Listailija-inventointia. Valitsin metodiksi juuri verkkokyselyn osaltaan ajanhallinnallisista syistä, sillä haastattelut olisivat vieneet huomattavasti enemmän sekä minun että kohdehenkilöiden aikaa ja käyttäjäkokemusten keruuseen olisi tällöin kulunut luultavasti useita viikkoja. Toisaalta verkossa toteutetun kyselytutkimuksen avulla kohdehenkilöt saattoivat säilyttää täyden anonymiteetin vastatessaan ja näin vastata kysymyksiin täysin rehellisesti. Vastaavaan rehellisyyteen ei luultavasti olisi haastatteluissa päästy, koska olin itse ollut paitsi työntekijänä Tapiolassa myös osallisena projektin toteutuksessa.

Ennen varsinaisten kyselykysymysten laatimista määritin ne laajemmat kysymykset, joihin halusin kyselyn tulosten vastaavan. Ensisijaisesti halusin kerätä ihmisten mielipiteitä siitä, miten projektiin osallistuneet Tapiolan kirjaston työntekijät olivat kokeneet Listailija-inventoinnin tässä projektissa. Toisaalta samalla halusin selvittää, miten he kehittäisivät Listailijan käyttöä inventoinnissa

ja miten he yleisemmin suhtautuvat Listailijaan. Näiden päälinjojen pohjalta päädyin esittämään neljä pakollista avointa kysymystä:

- Millaiseksi koit Listailijalla toteutetun arviointi- ja inventointityön? Mikäli sinulla on aiempaa kokemusta muilla tavoilla toteutetusta inventoinnista tai arvioinnista, voit verrata Listailijan käyttöä aiempiin kokemuksiisi.
- Mikä mielestäsi oli Listailijalla toteutetussa inventoinnissa ja kokoelmien arvioinnissa onnistunutta? Miksi?
- Mikä projektissa ei mielestäsi onnistunut tai mikä tuotti ongelmia? Miksi?
- Miten Listailijalla tehtyä inventointia ja kokoelmien arviointia voisi sinusta kehittää?

Näiden kysymysten lisäksi kyselyyn sisältyi vapaaehtoinen avoin kohta muille kommentteille:

- Muita huomioita toteutetusta inventointiprojektista.

Listailijaa käsittelevien kysymysten lisäksi esitin kyselyssä neljä taustoittavaa kysymystä. Kahdella monivalintakysymyksellä selvitettiin, missä kirjaston tiimissä kyselyyn vastaajat työskentelivät sekä miten he osallistuivat tähän nimenomaiseen inventointiprojektiin. Lisäksi halusin selvittää kahdella avoimella kysymyksellä, oliko vastaajilla aiempaa kokemusta inventointi- tai kokoelmien arviointityöstä ja jos niin millaista. Näiden neljän kysymyksen tarkka muotoilu oli seuraava:

- Miten osallistuit Listailijalla toteutettuun kokoelmien arviointi- ja inventointiprojektiin?
 - Inventoin aineistoa Listailijan avulla
 - Arvioin Listailijan avulla kokoelmista poimittuja poistoehdotuksia
 - Tein molempia yllä mainituista
- Työskentelen Tapiolassa
 - aikuisten neuvonnassa
 - palvelualueella
 - muualla

- Oletko aiemmin osallistunut kirjastokokoelmien inventointiin? Mikäli olet, miten inventointi oli toteutettu?
- Oletko aiemmin tehnyt kokoelmien arviointia? Mikäli kyllä, miten arviointi toteutettiin?

Koska kysely oli varsin lyhyt ja yksinkertainen toteutin sen Google Documentsin kyselypohjalla. Kuvakaappaus valmiista kyselylomakkeesta löytyy liitteestä 3. Lähetin linkin lomakkeeseen saatekirjeineen informaattikko Aino Tapion välityksellä Tapiolan kirjaston henkilökunnalle. Kysely oli avoinna 30.9.-7.10. 2011.

6.2 Kyselyn tulokset

Vastausaikana kyselyyn vastasi yhteensä seitsemän henkilöä, mikä on mielestäni varsin hyvä vastaajamäärä, kun otetaan huomioon, että Tapiolassa työskentelee noin 20 henkeä ja vain osa koko kirjaston henkilökunnasta otti osaa inventointiin. Otos ei ole niin suuri, että sen perusteella voitaisiin tehdä laajoja johtopäätöksiä, mutta niiden pohjalta saadaan tuntumaa siihen, miten ihmiset, joilla ei ole aiempaa kokemusta Listailija-inventoinnista, kokevat sen tämän projektin yhteydessä.

6.2.1 Taustoittavat tiedot

Kyselyyn vastattiin varsin tasaisesti kaikilta kirjaston osastoilta, sillä vastanneista kaksi työskenteli aikuisten neuvonnassa, kolme kirjaston palvelualueella ja kaksi muualla kirjastossa. Hajonta inventointiprojektiin osallistumisessa on puolestaan epätasaisempi. Ainoastaan poistoehdotusten arviointia teki kolme vastaajaa, kun taas ainoastaan inventointiin osallistui vain yksi henkilö. Kolme vastaajaa oli osallistunut molempiin työvaiheisiin. Ristiintaulukoimalla nämä kaksi ensimmäistä kysymystä saadaan helposti

selville, miten eri työtehtävät jakautuivat eri tiimeissä työskentelevien henkilöiden välillä.

Taulukko 6 ristiintaulukoinnista voidaan helposti havaita, että työtehtävien jakautuminen tiimien välillä noudattelee vastaajien keskuudessa kohtalaisen selkeästi alkuperäistä suunnitelmaa työnjaosta. Vastaajat, jotka työskentelivät aikuisten neuvonnassa, olivat osallistuneet nimenomaan poistoehdotusten arviointiin, kun taas se vastaaja, joka oli tehnyt ainoastaan inventointia, työskenteli nimenomaan palvelualueella. Toisaalta kaksi muuta palvelualueella työskennellyttä oli osallistunut prosessin molempiin vaiheisiin. Muualla kirjastossa työskennelleistä vastaajista toinen osallistui ainoastaan poistoehdotuksien arviointiin ja toinen molempiin osiin prosessia.

Taulukko 6. Ristiintaulukointi Listailija-kyselyn kysymyksistä 1. Miten osallistuit Listailijalla toteutettuun kokoelmien arviointi- ja inventointiprojektiin? (rivit) ja 2. Työskentelen Tapiolassa (sarakkeet)

	Aikuisten neuvonnassa	Palvelualueella	Muualla	Yhteensä
Arvioin Listailijan avulla kokoelmista poimittuja poistoehdotuksia	2	0	1	3
Inventoin aineistoa Listailijan avulla	0	1	0	1
Tein molempia yllä mainituista	0	2	1	3
Yhteensä	2	3	2	7

Kaikilla kyselyyn vastanneilla oli ainakin jonkinlaista kokemusta muista inventointimeteodeista. Aiemmista inventointimeteodeista useampaan kertaan mainittiin niin sanottu kapulainventointi. Kapulainvennissa mukana hyllyjen välissä kuljetettiin kannettavaa viivakoodinlukijalaitetta, johon kerättiin erä niteiden viivakoodeja, jotka lähetettiin eteenpäin vietäväksi Millenniumiin. Yksi

vastaajista kertoo tehneensä inventointia myös kuljettamalla aineistoa hyllystä päätteen luokse inventointia varten. Toinen vastaaja mainitsi osallistuneensa myös aiemmin inventointiprojektiin, jossa inventointi oli toteutettu Listailijalla.

Miltei kaikilla vastanneilla oli myös aiempaa kokemusta kokoelmien arvioinnista ja poistojen teosta. Erilaisia arviointimetoja mainittiin useita, kuten nollakiertolistat, ikälistat ja systemaattinen läpikäynti. Lisäksi aineistoa on ilmeisesti arvioitu suoraan kirjastotietokannan avulla. Osa vastaajien mainitsemista metodeista, kuten nollakiertolistat pohjautuvat vastaavaan työhön kuin Listailijan suodattimien teko, mutta sillä erotuksella, että kun aineisto on suodatettu, on siitä tulostettu paperilista. Vastausten perusteella vaikuttaa myös ilmeiseltä, että suurimmalle osalle inventoinnin ja kokoelmien arvioinnin yhdistäminen oli uutta.

6.2.2 Mielipiteet Listailija-inventoinnista ja Tapiolan projektista

Yleisellä tasolla kyselyn vastaajat suhtautuivat Listailijaan ja Listailija-inventointiin positiivisesti. Periaatteen tasolla useimmat vastaajat pitivät inventoinnin ja kokoelmien arvioinnin yhdistämistä tehokkaana ja prosesseja nopeuttavana ratkaisuna. Eräs vastaajista luonnehti Listailija-inventointia ”kokonaisvaltaiseksi kokoelmanhoidoksi” ja toinen kirjoitti, että ”kokoelman ylläpito sujuu paremmin Listailijan avulla”. Listailijan käyttöä luonnehdittiin joissakin vastauksissa myös helpoksi, joskin myös vastakkaisia mielipiteitä esitettiin. Listailijan helppokäyttöisyys olikin yksi mielipiteitä jakaneista asioista. Toisaalta esiin nousi myös kysymys siitä, miten hyvin nopeaa toteuttamista vaativan inventoinnin ja yleensä hitaammalla rytmillä etenevän kokoelmien arvioinnin yhdistäminen voidaan saada käytännössä toimimaan.

Käytännön tasolla Tapiolan inventointiprojektissa nousi esiin monia ongelmia. Useampi vastaaja mainitsi ongelmalliseksi jo inventoinnin ajoituksen. Koska pilottihenkinen hanke oli ajoitettu kesälle, tarkoitti se sitä, että kokoelmaa hyvin tuntevaa vakituista henkilökuntaa oli niukasti paikalla ja inventointia tehtiin

osittain ei-kirjastoammattilaishenkilökunnan voimin. Henkilökunnalta, jolla ei ole kirjastoalan koulutusta, kuten esimerkiksi siviilipalvelusmiehiltä, ei voida odottaa kykyä arvioida aineistoa jo hyllyjen välissä, mikä aiheutti ajoittain pahojakin sumia aineiston arvioinnissa.

Toinen merkittävä kritiikin aihe olivat Listailija-inventointia varten luodut suodattimet. Etenkin inventoinnin alussa suodattimet koettiin liian löysiksi eli niiden perusteella tuli poimittua liikaa aineistoa hyllyistä, sillä suuri osa tästä aineistosta myös palasi hyllyyn arvioinnista. Suodattimet koettiin liian hätäisesti laadituiksi ja jotkut kokivat niitä olevan liikaa. Suodattimet aiheuttivat hälytyksiä liian herkästi ja vaikeuksia aiheutti se, ettei aina tiedetty, mihin kaikkiin hälytyksiin olisi pitänyt reagoida. Suodattimiin kaivattiinkin tarkennuksia ja luokkakohtaisia erityiskriteerejä. Muissa huomioissa yksi vastaajista totesi, että ”ennen työn aloittamista [on] syytä keskustella koko henkilökunnan kanssa ja tiedottaa tarkkaan kriteerit”. Näin oltaisiin varmasti vältytty monilta suodatinten käyttöön liittyneiltä ongelmilta.

Vastaajat kritisoivat myös projektin tiedotusta muuten epäonnistuneeksi. He kokivat, että henkilökuntaa ei ollut informoitu tarpeeksi selkeästi siitä, miten inventoinnin oli tarkoitus edetä ja mitä sillä tavoiteltiin. Eräs vastaajista totesi Listailija-inventoinnin ja aiemman inventointitavan eron jääneen hämäräksi. Samalla henkilökunta oli kokenut jäävänsä pimentoon siitä, miten inventointi kokonaisuudessaan eteni. Osasyynä on varmasti ollut se, ettei työnjohto ollut aina paikalla kesäaikaan, kun projektia toteutettiin. Tapiolan projektin useimpien ongelmien ratkaisun onkin varsin osuvasti kiteyttänyt yksi vastaajista, joka totesi että ”kokoelmatyöstä vastaavien olisi hyvä olla siinä [inventointiprojektissa] erittäin tiiviisti mukana sekä toteuttamassa että ohjaamassa.” Kerätyn palautteen perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että projekti oli toteutettu liian hätäisellä aikataululla ja liian heikolla työnjohdollisella panostuksella.

Listailijasta ja projektista oli vastaajilla myös jonkin verran positiivista sanottavaa. Listailija-inventoinnin eduksi nähtiin se, että jokainen kirja tuli katsottua tarkasti projektin aikana. Positiivisena vastauksissa pidettiin myös sitä, että Listailijan avulla voitiin nostaa esiin rekisteristä pudonneet niteet.

Kuten jo alussa mainittiin, monet pitivät prosessia kokonaisuudessaan nopeana ja tehokkaana. Yksi aikuistenneuvonnassa työskentelevä vastaaja kiteytti projektin onnistuneisuuden seuraavasti:

Työpisteemme henkilöstövoimavarat huomioon ottaen saimme erittäin lyhyessä ajassa tehokkaasti raikastettua kokoelmaa, eli poistettua kaikista luokista ilmeistä aineistoa.

Tämä lieneekin hyvä osoitus siitä, että ongelmista huolimatta projektissa saatiin myös hyviä tuloksia aikaiseksi. Osassa vastauksista riitti myös ymmärrystä projektin pilottiluonteelle.

Vastauksena kysymykseen Listailija-inventoinnin kehittämisestä saatiin hyvin moninaisia kehittämissuhteita. Keskeinen kehittämistoive olivat tarkemmat ja paremmin suunnitellut suodattimet sekä parempi työnohjaus. Yksi vastaajista erottaisi varsinaisen inventoinnin ja kokoelmien arvioinnin toisistaan. Tarkempia perusteluja tälle ehdotukselle ei kuitenkaan annettu. Toisaalta eräs vastaaja pohti mahdollisuutta jakaa koko inventointi- ja arviointiprosessi pienempiin osiin, jolloin kokonaisuus ei tuntuisi niin raskaalta Tapiolan kaltaisessa isossa kirjastossa. Myös suodatinten muuttamista lennossa ehdotettiin. Teknisenä parannusehdotuksena ehdotettiin, että suodattimilla voisi olla erilaiset äänet, jolloin Listailijan käyttö olisi aiempaa helpompaa ja vaatisi entistä vähemmän tietokoneen näytön seuraamista. Tapiolan kirjaston henkilökunnan kokemusten perusteella etenkin prosessin toteutusta Tapiolassa voidaan kehittää moninkin tavoin.

7 ARVIO LISTAILIJASTA JA LOPPUPÄÄTELMÄT

Sekä Haukilahden kirjastossa toteutetun Listailija-inventointiprojektin kokemusten että Tapiolan kirjaston inventointiprojektista tehdyn kyselyn pohjalta on helppoa todeta, että Listailija-inventointi on asiantuntemusta ja paneutumista vaativa prosessi. Jotta prosessi saadaan toimivaksi, on tärkeää, että vähintäänkin prosessia organisoimassa ja johtamassa on henkilö, joka

hallitsee kokoelmatyötä laajemmin ja tuntee sen kokoelman, jossa inventointi toteutetaan. Ideaalein tilanne Listailija-inventoinnissa olisi, että kaikilla prosessiin osallistuvilla olisi sekä kokoelmatyökokemusta että käsiteltävän kokoelman tuntemusta.

Vaikuttaa siltä, että toimiva metodi toteuttaa Listailija-inventointi on toteuttaa se hyvin tiiviinä projektina, johon osallistuu pieni joukko ihmisiä, joilla kaikilla on riittävä tuntemus vähintään kokoelmasta, mutta mahdollisuuksien mukaan myös Listailijasta ja Listailija-inventoinnista prosessina. Mikäli kokemusta Listailijasta ja Listailija-inventoinnista ei entuudestaan ole, pitäisi projektiin osallistujilta löytyä intoa oppia hallitsemaan kumpaistakin. Kun näille henkilöille resursoidaan riittävästi aikaa projektin toteuttamiseen, voidaan projekti viedä erittäin tehokkaasti ja tuloksellisesti läpi. Lisäksi, kun samat henkilöt vastaavat sekä suodattimien luomisesta että itse aineiston käsittelystä, on heillä parempi tuntuma siihen, mitä prosessilla tavoitellaan sekä paremmat mahdollisuudet esimerkiksi hioa suodattimia projektin aikana.

Mikäli inventointi- tai karsintaprojektiin osallistuu suuri joukko ihmisiä, on tilanteen mukaan eläminen vaikeampaa. Suuremmalla joukolla toteutettavassa projektissa on myös haasteena huolehtia siitä, että kaikilla osallistujilla on selkeä kuva siitä, mitä ollaan tekemässä. Jos joukossa on henkilöitä, joille Listailija työvälineenä ja sitä hyödyntävä kokoelmatyö on vierasta, pitää heidät perehdyttää huolellisesti prosessiin. Projektin vetäjän vastuulla on tällöin myös huolehtia riittävästä tiedottamisesta, jotta kaikki osallistujat pysyvät ajan tasalla projektin edistymisestä sekä mahdollisista linjamuutoksista.

Edistyksellistä Listailija-inventoinnissa on kahden toiminnon yhdistäminen. Kun perinteisesti erikseen toteutetut inventointi ja kokoelmien karsinta yhdistetään yhdeksi prosessiksi, säästyy enemmän sekä aikaa että voimavaroja muuhun työhön. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että koko prosessi on suunniteltu ja valmisteltu huolellisesti. Mikäli projektiin lähdetään liian hätäisesti tai ilman riittäviä ennakoivalteluita, voi aikaa tuhrautua sekä toimintatapojen selkeyttämiseen että tehtyjen virheiden korjailuun kesken itse inventointi- tai

karsintaprosessin. Tällöin voidaan menettää osittain tai täysin se ajallinen hyöty, joka parhaimmillaan voidaan saada Listailijan käytöstä inventoinnissa.

Liian hätäisesti toteutettuna voidaan Listailija-inventoinnilla saada myös pysyvää vahinkoa aikaan, jos huonosti laadittujen suodattimien tai toimintamallien vuoksi kokoelmista esimerkiksi karsitaan liikaa tai vääränlaista aineistoa. Toisaalta suodattimet, joita ei ole laadittu huolella ja juuri projektin kohteena olevaa kokoelmaa silmällä pitäen, voivat myös aiheuttaa joko liian laajan tai suppean otannan. Tämä voidaan kuitenkin välttää, mikäli projektille on asetettu selkeät tavoitteet ja myös suodattimet ja projektin toteutus suunnitellaan ajatuksen kanssa tukemaan näitä tavoitteita. Listailija-inventoinnissa ei siis voida hypätä suoraan hyllyjen väliin, vaan on tärkeää panostaa myös käytännöntyötä edeltävään valmisteluun.

On hyvä pyrkiä siihen, että projekti kohdistuu tiettyyn selkeästi rajattuun kokoelmaan tai sen osaan. Pienessä kirjastossa, kuten Haukilahti, on mahdollista ottaa kerralla käsittelyyn esimerkiksi juuri koko tietokokoelma. Suuremmissa kirjastoissa voi puolestaan olla perusteltua jakaa kokoelma pienempiin osiin Listailija-inventointia varten. Se on varteenotettava vaihtoehto etenkin, mikäli tarkoituksena ei ole tehdä vain inventointia vaan myös kokoelman karsintaa. Tämä nousi selkeästi esiin Tapiolan projektista kerätystä palautteesta, jossa todettiin rajaamaton projekti paikoin varsin raskaaksi.

On kuitenkin ilmeistä, että Listailija on toimiva työväline, josta on parhaimmillaan suurta hyötyä kokoelmien hoidossa. Työvälineenä se on yksinkertainen ja varsin selkeä. Ohjelman suunnittelussa on myös ajateltu sen käytettävyyttä ja, vaikka sitä luonnollisesti voidaan yhä kehittää, ei käyttäjälle tälläkään hetkellä voi jäädä epäselväksi, milloin ja mihin suodattimeen luettu nide tarttuu. Henkilöille, jotka eivät ole aiemmin käyttäneet vastaavaa työvälinettä tai joille inventointi ja kokoelmien arviointi ja karsinta on vieraampaa, voi uudenlaisen työtavan oppiminen olla aluksi haastavaa, mutta, mikäli kunnollinen perehdytys järjestetään, on jokaisen henkilön halutessaan mahdollista omaksua myös tämä uusi työtapa ja -väline varsin nopeasti.

LÄHTEET

Blinnikka, V.; Holmberg, I. & Lehväslaiho, V. 1987. Kirjastotyön perusteet. 2., korjattu painos. Helsinki: Kirjastopalvelu.

Doll, C. A.; Barron, P. P. 2002. Managing and analyzing your collection: a practical guide for small libraries and school media centers. Chicago: American Library Association.

Espoon kaupunginkirjasto 2007. Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2006. Espoo.

Espoon kaupunginkirjasto 2008. Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2007. Espoo.

Espoon kaupunginkirjasto 2009. Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2008. Espoo.

Espoon kaupunginkirjasto 2010. Espoon kaupunginkirjaston toimintakertomus 2009. Espoo.

Espoon kaupunginkirjasto 2011. Hankinnat. Viitattu 24.9.2011 www.kirjasto.ws > Tilastoja > Hankinnat

Espoon kaupunginkirjasto 2011. Kokoelma. Viitattu 24.9.2011 www.kirjasto.ws > Tilastoja > Kokoelma

Espoon kaupunginkirjasto 2011. Lainaus. Viitattu 24.9.2011 www.kirjasto.ws > Tilastoja > Lainaus

Espoon kaupunginkirjasto 2011. Poistot yhteenveto. Viitattu 24.9.2011 www.kirjasto.ws > Tilastoja > Poistot yhteenveto

Espoon kaupunki 2006. Suuraluejakokartta 1.1.2006. Viitattu 16.9.2011 www.espoo.fi > Tilastot ja tutkimukset > Aluejakokartat

Espoon kaupunki ja Tilastokeskus 2011. Espoo: 15 vuotta täyttäneet koulutusasteen mukaan 1.1.2000-2011. Viitattu 16.11.2011 www.aluesarjat.fi > Kuvakanta > Pääkaupunkiseutu alueittain > Väestö > Tutkimusten suorittaneet > Espoo: 15 vuotta täyttäneet koulutusasteen mukaan 1.1.2000-2011

Espoon kaupunki ja Tilastokeskus 2011. Espoo: Perheet perhetyypin mukaan 1.1.1999-2011. Viitattu 16.11.2011 www.aluesarjat.fi > Kuvakanta > Pääkaupunkiseutu alueittain > Väestö > Perheet > Espoo: Perheet perhetyypin mukaan 1.1.1999-2011

Espoon kaupunki ja Tilastokeskus 2011. Espoo: Tulonsaajat tuloluokittain (valtionveron alaiset tulot) 31.12.2009. Viitattu 16.11.2011 www.aluesarjat.fi > Kuvakanta > Pääkaupunkiseutu alueittain > Tulotaso > Väestön tulot > Espoo: Tulonsaajat tuloluokittain (valtionveron alaiset tulot) 31.12.2009

Espoon kaupunki ja Tilastokeskus 2011. Espoo: Yhden hengen asuntokuntien osuus asuntokunnista 1.1.1979-2011. Viitattu 16.11.2011 www.aluesarjat.fi > Kuvakanta > Pääkaupunkiseutu alueittain > Väestö > Asuntokunnat > Espoo: Yhden hengen asuntokuntien osuus asuntokunnista 1.1.1979-2011

Espoon kaupunki, kehitys- ja tutkimusyksikkö ja Tilastokeskus 2011. Espoon asuntokanta hallintoperusteen mukaan 31.12.2010. Viitattu 16.11.2011 www.aluesarjat.fi > Kuvakanta > Pääkaupunkiseutu alueittain > Asunto- ja rakennuskanta > Asuntokanta > Espoon asuntokanta hallintoperusteen mukaan 31.12.2010

Haukilahden Seura – Gäddvikssällskapet ry 2004. Haukilahti – Gäddvik. Espoo: Haukilahden Seura – Gäddvikssällskapet ry.

Helsingin kaupunginkirjasto 2003. Uusi Millennium-kirjastojärjestelmä - sujuvan palvelun perusta. Viitattu 9.11.2011 <http://toimintakertomus.lib.hel.fi/toimintakertomus2003/> > Uusi Millennium-kirjastojärjestelmä

Huttunen, T. 2011. Kirjastoaineiston ekologinen jalanjälki. Helsinki: Avain.

Järvi, T.; Salmela, Bastian [vuosi tuntematon]. Listailija, kokoelmanhallinta- ja inventointiväline Millennium-kirjastojärjestelmään. Helsinki.

Kirjastot.fi 2011. Haukilahti / Espoon kaupunginkirjasto. Viitattu 16.9.2011 www.kirjastot.fi > Kirjastot > E > Espoo > Haukilahti

Lahtinen, J. 2009. Pääkaupunkiseudun kirjastojen vaikutusalue tutkimus. Helsinki.

Moore, N. 1989. Measuring the performance of public libraries: a draft manual. Pariisi: Unesco. Saatavilla myös <http://unesdoc.unesco.org/images/0008/000824/082452eo.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Viitattu 1.10.2011 tilastot.kirjastot.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriön yleisten kirjastojen laatutyöryhmä 2010. Ehdotus yleisten kirjastojen laatusuosituksiksi. Viitattu 27.10.2010 Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kirjastot/tyoeryhmaet_ja_selvitykset/Liitteet/Yleisten_kirjastojen_laatusuositus.pdf

Opetusministeriö 2001. Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004. Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/kirjastopoliittinenohjelma_2001.pdf?lang=

Sannemann, J. 2008. Kokoelmien kehittämishankkeita. Viitattu 9.11.2011 <http://www.slideshare.net/jaakkokeskari/kokoelmatyn-kehittmihankkeita-presentation>

Sareslahti, A. 1986. Kokoelmatyö yleisissä kirjastoissa. Helsinki: Kirjastopalvelu

Slote, S. J. 1997. Weeding library collections: library weeding methods. Englewood: Libraries Unlimited. 4th ed.

Tekla Oyj 2011. Espoon karttapalvelu. Viitattu 16.9.2011 kartat.espoo.fi/

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Zorn, Henriette. 2009. Gallra för ljus och luft – och för fler besökare och utlån. Biblioteksbladet 4/2009, 12-14. Saatavissa: http://bbl.bolder.se/wp-content/uploads/2011/10/Biblioteksbladet_nr4_2009.pdf

Tuukka Järvi-Liimataisen sähköpostihaastattelu 4.10.2011

1. Milloin Listailijan kehitystyö alkoi?

Vuoden 2004 paikkeilla. Ensimmäisen kerran sitä käytettiin inventoinnissa muistaakseni vuonna 2005.

Tässä vaiheessa vois selventää hieman: Listailija-ohjelma on siis se pieni ohjelma, jolla piippaillaan hyllyt. Listailijainventointi tai –menetelmä taas sisältää koko prosessin kokoelmalistauksineen ja suodattimineen.

2. Miksi Listailija kehitettiin? Mikä oli innoitus sen takana?

Innoittajana oli lähinnä se, että millennium-järjestelmää ei oikein osattu alkuvuosina käyttää ja paljon materiaalia ajautui omille teilleen. Kadonneista ja matkalle jääneistä niteistä ei oltu kiinnostuneita eivätkä inventointimenetelmät auttaneet asiaa: tällaiset niteet poistettiin tyylysti ja keskitetysti muutaman vuoden kuluttua. Hyllyissämme onkin hillitön määrä kokonaan Miltsistä pudonnutta matskua, jota ei löydy toistaiseksi kuin listailijalla...

Lisäksi laskuri-inventointi sellaisenaan on mielestäni tehoton menetelmä: tuloksena saadaan selville vain niteet jotka ovat hyllyssä, mutta eivät siellä ole. Kaikki muu ”normaalisotku” jää hyllyyn (ja tätä siis riitti miltsin alkuaikoina ja edelleenkin); tämän ei pitäisi olla inventoinnin tavoite.

Toinen tärkeä inspiraation lähde oli ns. nollalistat, joita ainakin helsinkiläisille kirjastoille jaeltiin 2000-luvun puolessavälissä. Ajatushan on hyvä, kerätään pois ns. shelvesitterit ja parannetaan kiertolukuja ja nuorennetaan kokoelmaa. Toteutus vaan oli käsittämätön: listat oli tulostettu wordillä paperille suoraan miltsistä create listsin alkeellisella list records –toiminnolla. ATK-ajan kirjastoihmiselle meni herne todella syvälle nenään.

Kolmas tärkeä innoittaja on sitten tietysti itse Miltsin inspiroiva Create Lists-palikka, jonka käyttörajoitukset ja tiedon ja koulutuksen puute sai minut kehittämään ajatuksen, että listaukset kyllä tuotettaisiin CL:llä, mutta että ne muotoiltaisiin ja että niitä käytettäisiin jossain muualla, minun tapauksessani Excelissä. Näin saataisiin vapaus Miltsin rajoituksista. Listailija-ohjelma syntyi sitten melko pian tarpeesta liittää ulkoistetut kokoelmalistaukset takaisin miltsiin jollain tapaa. Innoitus tähän työhön löytyi Innovativen käyttäjälistoilta ja yrityselämän esimerkeistä.

Taustalla oli myös monta muuta kokeellista vimpainta (tuloksia mm. http://www.lib.hel.fi/fi-FI/helmet_halutuimmat/), joita täällä Puistolan laboratoriossa kehittelimme nyt jo firmastamme lähteneen ohjelmointigurun Basse Salmelan kanssa, jonka käsialaa siis Listailija-ohjelma on. Nykyään ohjelmointityöstä vastaa verkkokirjastoyksikön suunnittelija Petteri Ponsimaa, apuna on ollut myös Tomi Pervalta tietotekniikkayksiköstämme ja Ivan Vidinovski Espoon kaupunginkirjastosta.

Uusimmassa Kirjastolehdessä Miika Männikkö kiteyttää aika hyvin ajatuksiani, joista minäkin joskus aikoinaan aloitin :

”Kirjastojen kokoelmatyön arkipäivän työ- ja arviointimenetelmät ovat hämmästyttävän kehittymättömiä, jos niitä vertaa kaupan ja teollisuuden toimialoihin. Miltä kuulostaisi nykyaikainen vaatekauppaketju, jonka jokainen toimipiste itsenäisesti täydentää ja karsii myymälävalikoimaansa johtavana menetelmänään henkilökuntansa ”mutu”? Kauppaketjusta tuskin tulisi kovin pitkäikäistä, vaikka toimipisteiden ”mutu” olisi kuinka fiksuja ja näkemyksellistä. Kilpailijat kun käyttävät apunaan nykyaikaisten tietojärjestelmien tarjoamaa monipuolista tietoa tavaran liikkeistä ja siitä, miten valikoiman ylläpito on kaupallisesti optimoitavissa. Ne pystyvät myös toteuttamaan tätä optimointia keskitetysti ja tehokkaasti. Mutukin on todennäköisesti osuvampaa, kun taustalla on enemmän faktoja.”

Kyyti-kirjastojen kokoelmat eläviksi –raportti taas toteaa:

”Ylivoimaisesti yleisin peruste aineiston poistamiselle on mutu-tuntuma. Lisäksi korostettiin poistamisen olevan hyvin kirja- ja tapauskohtaista. Kirjan säilyttämiseen vaadittaville lainauskerroille ei yleensä osattu nimetä tarkkaa määrää. Aineiston poistaminen varastosta oli harvinaista tai jopa kiellettyä.”

3. Miten Listailija on kehittynyt ensimmäisestä versiosta nykyiseen versioon? Monesko versio Listailijasta on tällä hetkellä käytössä?

Aika pitkään käytettiin ohjelman alkuperäistä versiota, mutta suosion kasvaessa ohjelmaa on paranneltu vähitellen. Jo ensimmäisessä versiossa oli kuitenkin kaikki perusominaisuudet:

- etsityn niteen löytyessä tulee selkeä näkyvä ja kuuluva hälytys, jonka voi kuitata lukemalla viivakoodin uudestaan kajoamatta näppäimistöön tai (varsinkaan) hiireen.
- Suodattimet latautuvat käynnistettäessä ohjelmaan automaattisesti, jos ne ovat samassa kansiossa ohjelman kanssa.
- Luetut niteet tallentuvat luetut.txt –tiedostoon, josta ne siirretään miltsiin portable reader –toiminnolla.

Listailija-ohjelma on kehitetty nimenomaan hyllyjen väliseen työskentelyyn kaikkea ylimääräistä kikkailua välttäen. Jossain vaiheessa kokeilimme myös ohjelman käyttöä suoraan Milleniumin kanssa, mutta se oli liian vaikeaa.

Itse menetelmä ja suodattimien tekeminen ja niiden sisältö on kehittynyt sitä mukaa, kun kokoelmalistausten ominaisuuksia on saatu kehitettyä yhä paremmiksi. Alun perin kokoelmalistauksissa oli vain nidetason tietoa, mutta nykyään niihin saa jo myös nimeketason tietoja esim lainamääristä, asiasanoituksesta, niteiden määrästä, varastointitarpeesta jne.

Viimeisin vaihe kehityksessä on jakelun kehittäminen: ohjelman, listaukset ja tärkeimmät suodattimet voi ladata suoraan intrastamme, johon myös pyrin päivittämään manuaalia, joka toden totta on puutteellinen. Tämä taas johtuu lähinnä minusta itsestäni, eihän näin helpot jutut mitään ohjeita tartte...NOT!

4. Missä kaikkialla Listailija on käytetty? Kuinka moni Helsingin kaupunginkirjaston toimipisteessä on sitä käyttänyt?

Laskujeni mukaan ainakin 21:ssä helsingin kirjastossa olen itse käynyt neuvomassa, sen lisäksi Espoossa Sellossa ja Keski-Espoossa/Entressessä, jossa kävin jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Myös Vantaalla parissa kirjastossa on tullut käytyä (mm V60). Sen lisäksi ainakin jotkut ovat varmasti onnistuneet ottamaan käyttöön listailijan suhteellisen itsenäisestäkin, apuani tarvitaan oikeastaan vain kokoelmalistausten toimittamisessa, jota olen pyrkinyt myös yksinkertaistamaan mahdollisimman paljon Entressen erikoiskirjastovirkailijan Ivan Vidinovskin avulla. Valmius on myöskin Helmetin ulkopuoliseen käyttöön, edellytyksenä ei ole kuin että kirjastojärjestelmästä saadaan järkeviä kokoelmalistauksia nidetunnuksineen.

5. Mitkä ovat keskeisimmät Listailijan käyttötarkoitukset? Mihin tarkoitukseen Listailijaa on esimerkiksi Puistolassa käytetty?

Listailumenetelmä on yksi tapa tehostaa kokoelmatyötä: kokoelmalistausten avulla voidaan helposti ja nopeasti selvittää kokoelman ongelmakohdat, sotkut, vanhentunut aineisto, sekavat merkinnät ym. riippumatta Millenniumin rajoituksista, systeemitason ihmisten ajanpuutteesta tai tilastojen ilmestymispäivämäärästä. Listailija-ohjelmalla taas voi sitten ihan käytännössä poimia hyllyistä tms. tämän ennalta määrätyn aineiston. Kun tämä työ vielä tehdään inventoinnin yhteydessä, jolloin koko kokoelma (tai osa siitä) käydään tarkasti läpi, ovat myös tulokset sen mukaisia: KAIKKI halutut tapaukset löytyvät. Tämä koskee tietysti aineistoa joka on hyllyissä. Kirjaston ulkopuolelle vahingossa joutunut aineisto onkin sitten jo ihan oma ongelmansa.

Listailijamenetelmää voi käyttää myös ilman inventointitarkoitusta, listauksista voi tulostaa söpöjä prujuja ja kulkea hyllyissä ihan perinteiseen tapaan, mikäli haluaa. Lisäksi listailija-ohjelmaa voi käyttää ilman suodattimia perinteiseen laskuri-inventointiin.

Miika Männikön sanoin:

”HelMet-kirjastot ovat kehittäneet myös tapoja kokoelmien jatkuvaan arviointiin. Millennium-järjestelmästä saadaan eri kirjastojen kokoelmien ja osakokoelmien

kaikki nidetiedot. Kokoelmadataa pystytään ruotimaan kulloisenkin tarpeen mukaan. Tietoja pystytään hyödyntämään niin kokoelman rakenteen analysoinnissa, aineiston karsinnassa kuin sen valinnassakin. Tämä on iso askel suuntaan, jossa arviointi ei ole (vain) pömpöösejä raportteja, vaan jatkuva, luonteva osa päivittäistä kokoelmatyötä”

6. Millaista palautetta Listailija on saanut käyttäjiltä?

Kiitollista, hämmentynyttä, epätietoista, epäluuloista, epäuskoista. Ihan laidasta laitaan. Paremmat ohjeet pitäis kuulemma olla...

Haukilahden kirjaston, Tapiolan alueen, Espoon kaupunginkirjaston ja valtakunnalliset tilastot vuosilta 2006-2010

Haukilahti								
	Niteitä kokoelmissa (kpl)	Lainoja (kpl)	Lainat/ kokoelmat	Poistoja (kpl)	Poistot / kokoelmat	Hankintoja (kpl)	Hankinnat / kokoelmat	Poistot / hankinnat
2006	29725	59042	1,98627418	3616	0,121648444	729	0,024524811	4,960219479
2007	23994	55757	2,323789281	6603	0,275193798	1047	0,043635909	6,306590258
2008	22369	51887	2,319594081	2864	0,128034333	1217	0,054405651	2,353327855
2009	22061	51672	2,3422329	1263	0,057250351	933	0,042291827	1,353697749
2010	22442	52036	2,318688174	736	0,032795651	1035	0,046118884	0,711111111
Tapiolan alue								
	Niteitä kokoelmissa (kpl)	Lainoja (kpl)	Lainat/ kokoelmat	Poistoja (kpl)	Poistot / kokoelmat	Hankintoja (kpl)	Hankinnat / kokoelmat	Poistot / hankinnat
2006	173769	536362	3,086638008	40833	0,234984376	9739	0,05604567	4,19273026
2007	162038	683669	4,219189326	21831	0,134727656	10951	0,067582913	1,993516574
2008	156393	688846	4,404583325	16782	0,107306593	11446	0,073187419	1,466189062
2009	154105	665695	4,319749521	13205	0,085688329	12242	0,079439343	1,078663617
2010	149848	661712	4,4158881	15205	0,101469489	12051	0,080421494	1,261721019

Espoon kaupunginkirjasto								
	Niteitä kokoelmissa (kpl)	Lainoja (kpl)	Lainat/ kokoelmat	Poistoja (kpl)	Poistot / kokoelmat	Hankintoja (kpl)	Hankinnat / kokoelmat	Poistot / hankinnat
2006	867290	4179024	4,818485166	113770	0,131178729	66185	0,076312421	1,718969555
2007	846384	4178871	4,937322775	98160	0,115975727	78013	0,092172111	1,25825183
2008	826124	4188933	5,070586256	91066	0,110232846	77359	0,093640906	1,177186882
2009	831425	4218997	5,074416815	68629	0,082543825	79353	0,095442163	0,864857031
2010	815454	4180850	5,127021267	98123	0,120329289	81994	0,100550123	1,196709515
Koko maa								
	Niteitä kokoelmissa (kpl)	Lainoja (kpl)	Lainat/ kokoelmat	Poistoja (kpl)	Poistot / kokoelmat	Hankintoja (kpl)	Hankinnat / kokoelmat	Poistot / hankinnat
2006	40653121	102555457	2,512690305	2032606	0,049998769	1904720	0,046852983	1,067141627
2007	40478167	100839786	2,480008519	2097534	0,051818898	1962527	0,048483594	1,068792429
2008	40507654	99777194	2,450395942	2192732	0,054131301	2124126	0,052437645	1,032298461
2009	40056146	98785480	2,456984529	2563044	0,063986286	2100606	0,05244154	1,220145044
2010	39654678	96228025	2,420096035	2582609	0,065127474	2136630	0,053880907	1,208730103

Listailija-kyselyn kyselykaavake

Listailija-kysely

Hei Tapiolan väki!

Kuten miltei kaikki teistä varmaan edelleen muistavatkin, teen opinnäytetyötäni Listailijasta ja sen käytöstä Haukilahdessa. Itse Haukilahti-projektiin lisäksi opinnäytetyöhön pitäisi sisällyttää myös arviota Listailijan käytöstä, ja vaikka oma arviointi onkin tärkeä osa työtä, ei se yksinään riitä. Tarvitsetkin siis teidän apuunne. Koska Tapiolan tietoaaineiston inventointi loppukesästä toteutettiin Listailijalta, voitte te auttaa minua arvioimaan Listailijaa. Alta löytyy linkki yhdeksän kohdan kyselyyn, johon toivoisin teidän vastaavan. Vastata voivat kaikki, jotka osallistuivat johonkin osaan inventointiprojektia, hekin, jotka eivät varsinaisesti työskennelleet Listailijan kanssa. Monipuoliset näkökulmat koko projektiin ovat erittäin hyödyllisiä.

Vastaamiseen mennee 10-15 minuuttia. Vastaaminen on täysin anonymia. Vastatteen viimeistään perjantaina 7.10.

Kiitos kaikista vastauksista jo etukäteen!

Terveisin
Riikka
*Pakollinen

Miten osallistuit osallistuit Listailijalla toteutettuun kokoelmien arviointi- ja inventointiprojektiin? *

- Inventoin aineistoa Listailijan avulla
- Arvioin Listailijan avulla kokoelmista poimittuja poistohdotuksia
- Tein molempia yllä mainituista

Työskentelen Tapiolassa *

- aikuisten neuvonnassa
- palvelualueella
- muualla

Oletko aiemmin osallistunut kirjastokokoelmien inventointiin? *

Mikäli olet, miten inventointi oli toteutettu?

Oletko aiemmin tehnyt kokoelmien arviointia? *

Mikäli kyllä, miten arviointi toteutettiin?

/

Millaiseksi koit Listailijalla toteutetun arviointi- ja inventointityön? *
Mikäli sinulla on aiempaa kokemusta muilla tavoilla toteutetusta inventoinnista tai arvioinnista, voit verrata Listailijan käyttöä aiempiin kokemuksiisi.

/

Mikä mielestäsi oli Listailijalla toteutetussa inventoinnissa ja kokoelmien arvioinnissa onnistunutta? Miksi? *

/

Mikä projektissä ei mielestäsi onnistunut tai mikä tuotti ongelmia? Miksi? *

/

Miten Listailijalla tehtyä inventointia ja kokoelmien arviointia voisi sinusta kehittää? *

/

Muita huomioita toteutetusta inventointiprojektista:

Lähetä

Palvelun tarjoaa [Google-dokumentit](#)

[Ilmoita väärinkäytöstä](#) - [Palveluehdot](#) - [Lisäehdot](#)

Listailija-kyselyn avointen kysymysten vastaukset

3. Oletko aiemmin osallistunut kirjastokokoelmien inventointiin? Mikäli olet, miten inventointi oli toteutettu?

- Kyllä
- Kyllä, perinteisellä tavalla, eli käyttäen laitetta, joka lukee viivakoodit.
- Olen ollut mukana useaan otteeseen vanhoilla kapuloilla.
- Olen osallistunut ja inventointi on toteutettu Listailijalla.
- Olen. Niteet luettiin lukijalla ja tiedostot lähetettiin eteenpäin.
- Sekä "vanhanaikaisesti" kuljettamalla kirjat kärryllä tms. päätteän äärelle ja sittemmin kuljettamalla lukija hyllyissä olevan aineiston äärelle.
- Vanha inventointi menetelmä oli sujuva ja keskittyi nimeomaan inventointiin, ei esim. poisto ehdotuksiin.

4. Oletko aiemmin tehnyt kokoelmien arviointia? Mikäli kyllä, miten arviointi toteutettiin?

- 0-kiertolistojen avulla
- En
- Inventointiin ei ollut yhdistetty arviointia, listalle tulostuivat vain inventoinnissa puuttunut aineisto. Jos arviointia inventoinnin yhteydessä tehtiin, se ei ollut systemaattista kuten listailijan avulla tehtävässä inventoinnissa.
- Kokoelmatietokannan avulla sekä listailijan tiedoilla
- Kyllä. Nollakiertolistat, ikälistat, systemaattinen läpikäyminen.
- Olen aiemmin arvoinut kokoelmaa siten että on huomioitu mm. aineiston lainauskerrat suhteessa rekisteröintipäivään. Kunto ja saatavuus Helmet-kokoelmassa.
- Olen tehnyt vuosien arviointeja eri aineistoista. Muistaakseni arvioinnit on tehty samalla tavalla, kuin listailija.

5. Millaiseksi koit Listailijalla toteutetun arviointi- ja inventointityön? Mikäli sinulla on aiempaa kokemusta muilla tavoilla toteutetusta inventoinnista tai arvioinnista, voit verrata Listailijan käyttöä aiempiin kokemuksiisi.

- Helppoa ja nopeaa
- Ihan hyvä, kriteerejä oli turhan paljon.
- Listailija on mainio väline kokoelmien arviointiin, mutta inventointiin se on (ainakin) isommassa kirjastossa hankala. Listailijan käyttö inventoinnissa on erittäin hidas verrattuna perinteiseen tapaan, mikä on hieman hankalaa, jos ajatellaan, että inventoinnissa pyritään selvittämään kokoelman tietyn tilanne, mitä puuttuu. Tosin Millissä tämäkin ongelma pystytään kyllä kiertämään.

Perinteisellä menetelmällä inventointi onnistuu ilman kokoelman tuntemusta, mutta listailijaa käytettäessä täysi hyöty saadaan vasta sitten jos sen tekee kokoelman tunteva ihminen. Tähän on kuitenkin harvemmin resursseja.

- Mielestäni listailija inventointi on ylivoimainen kapuloihin verrattuna. Hyllystä saa poimittua korjattavana, matkalla tms., jopa ei-rekisterissä olevat. Inventointi on hieman hitaampaa, mutta huolellisella suunnittelu- ja valmistelutyöllä se mahdollistaa myös tehokkaan kokoelmatyön ts. poistot.
- Paljon hitaampaa. Inventoinnin voivat tehdä sivarit ym. määräaikaiset vauhdilla. Kokoelmaarviointi kokeneiden kirjastonhoitajien työtä.
- Periaatteessa erinomainen tapa yhdistää kaksi toimepidettä: inventointi ja kokoelman arviointi.
- Varmasti uudempi inventointitapa on hedelmällisempää, kunhan saamme esim. paremmat "suodattimet" käyttöön.

6. Mikä mielestäsi oli Listailijalla toteutetussa inventoinnissa ja kokoelmien arvioinnissa onnistunutta? Miksi?

- - kaksi toimintaa yhdistyy, "kokonaisvaltaista kokoelmanhoitoa" -> ajansäästö
- Jokainen kirja tuli tarkkaan katsottua.
- Kokoelman ylläpito sujuu paremmin listailijan avulla.
- Kokoelmien arvioinnissa listailija säästää aikaa. Oikeiden suodattimien luominen on kaiken a ja o.
- Saa esiin rekisteristä pudonneet niteet
- Se oli nopeaa
- Työpisteemme henkilöstövoimavarat huomioon ottaen saimme erittäin lyhyessä ajassa tehokkaasti raikastettua kokoelmaa, eli poistettua kaikista luokista ilmeistä aineistoa.

7. Mikä projektissä ei mielestäsi onnistunut tai mikä tuotti ongelmia? Miksi?

- - ajoitus: kesäaikana niukasti kokoelmatyötä henkilökuntaa paikalla
- koska kyseessä oli pioneerihanke, ei osattu ennakoida kaikkia eteen tulevia tilanteita (parametrien valinnassa, ajoituksessa jne.)
- tiedotus: olisi voinut olla aktiivisempaa, nyt osa henkilökunnasta koki jäävänsä pimentoon inventoinnin etenemisessä eikä ollut oikein selkeää käsitystä mitä eroa/uutta listailijan käyttöön otto toi inventointiin verrattuna aiempaan inventointitapaan
- En osaa sanoa ongelmia
- Jos esim. inventoidaan tietoaineistoa, kriteerit vaihtuvat sisällön mukaan. Tämä on asia mikä pitää huomioida. Aluksi kriteerit olivat liian löysät ja melkein 80-90% arviointiin otetusta materiaalista palasi takaisin hyllyyn. Tämän olisi voinut välttää myös sillä, että inventoinnin olisi hoitanut kokoelman tunteva henkilökunta.

- Kriteerien määrittely olisi pitänyt tiedottaa, työnjohto puuttui osalta kesääjasta. Hyllystä lähti liian paljon tavaraa, joka sitten palasi takaisin, liikaa työtä. Järjestelmä vilkutti monesta syystä, hankala nähdä milloin syy oli varteenotettava.
- Läppäriin kuljettaminen mukana oli hankalaa.
- Suodattimet aiheuttivat ongelmia. Niihin piti reagoida oli se sitten tärkeä tai ei.
- Tapiolan tapauksessa suodattimia ei ehditty miettiä tarpeeksi, mikä tuotti liian herkkiä hälytyksiä joissakin luokissa. Henkilökuntaa ei ehkä ehditty valmistella tarpeeksi ja materiaalia meinasi kasaantua poistoarvioiteihin. Inventoinnin täytyisi tietysti tapahtua luonteensa mukaisesti nopeasti, eli kovin syvälliseen kokoelmatyöhön se ei sovellu. Tilapäiseltä, ei-kirjastoammatilliselta työntekijältä on myöskään mahdotonta odottaa karsivaa arviointia hyllyjen välissä kirja kätösessä. Valitettavasti en tiedä, mikä inventoinnin tilanne tällä hetkellä on - lieneekö ajot tehtykään.

8. Miten Listailijalla tehtyä inventointia ja kokoelmien arviointia voisi sinusta kehittää?

- En osaa sanoa
- Erottaa ne kaksi toisistaan.
- Esim. eri äänet eri suodattimissa voisivat helpottaa listailijan käyttöä.
- Inventointiprojekti täytyy suunnitella huolellisesti kaikkia yksityiskohtia myöten. Kokoelmatyöstä vastaavien olisi hyvä olla siinä erittäin tiiviisti mukana sekä toteuttamassa että ohjaamassa. Mahdollisuuksien mukaan inventoinnin voisi jakaa pienempiin kokonaisuuksiin, jolloin suurissa se ei tuntuisi niin hurjalta isoissa kirjastoissa.
- Kriteereitä voisi muuttaa lennossa
- Ks. edellinen kohta ja etsi ratkaisut siinä esitettyihin kohtiin!

- Suodittimien tarkentaminen olisi ensimmäinen askel. Tietysti voidaan luoda eri kriteerit eri kirjastonluokkiin, jotta tehtävään olisi selkeämmät ohjeet.

9. Muita huomioita toteutetusta inventointiprojektista:

- Ennen työn aloittamista syytä keskustella koko henkilökunnan kanssa ja tiedottaa tarkkaan kriteerit.
- Hyödyllinen projekti. Jatkokehittelyllä ja pienellä hiomisella listailijan käyttö inventoinnissa on varmasti varteenotettava ja kannatettava toimintatapa.
- Innovaatiivista ja mielenkiintoista.
- Kiitos Riikka!